

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Διπλωματική Εργασία

«Οι διενέξεις στον Νότιο Καύκασο»

Επιμέλεια εργασίας: Αλεξάνδρα Ρούσση

Αριθμός μητρώου: 09038

Επιβλέπων καθηγητής: Επίκουρος καθηγητής Πέτρος Λιάκουρας

Πειραιάς 2012

Στους εργαζόμενους φοιτητές

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέπων καθηγητή, κύριο Πέτρο Λιάκουρα για την συνδρομή και την καθοδήγηση του, ο οποίος με βοήθησε σε κάθε βήμα της έρευνας και συγγραφής της παρούσας εργασίας. Η βοήθεια του ήταν ανεκτίμητη και αποτελεί ένα σημαντικό εφόδιο για το μέλλον.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους του καθηγητές του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών διότι καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μας στήριξαν, μας βοήθησαν και μας ενέπνευσαν.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	7
---------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η Αρχή της αυτοδιάθεσης στην διεθνή πολιτική	11
1. Ιστορική αναδρομή: Από την γένεση της αρχής ως την θεσμοθέτηση της στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλα διεθνώς αναγνωρισμένα έγγραφα	12
2. Σκοπός της θεσμοθέτησης της αρχής και σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα..	14
3. I) Νομική φύση της αυτοδιάθεσης: νομικό δικαίωμα ή πολιτική αρχή;	15
II) Αναφορές στην αρχή της αυτοδιάθεσης στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών	16
III) Θεμελίωση του δικαιώματος στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών κατά τη διαδικασία της αποαποικιοποίησης.....	16
4. Φορείς του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση.....	17
5. Σύνδεση της αρχής της αυτοδιάθεσης με άλλες αρχές του διεθνούς δικαίου και το εθνικό δίκαιο	18
Διακρίσεις αυτοδιάθεσης.....	19
1. Εσωτερική αυτοδιάθεση	19
I) Άσκηση του δικαιώματος στην εσωτερική αυτοδιάθεση.....	19
II) Εσωτερική αυτοδιάθεση: ένα διαρκές δικαίωμα	21
2. Εξωτερική αυτοδιάθεση.....	23
I) Ορισμός της αρχής	23
II) Εθνική αυτοδιάθεση και αποαποικιοποίηση	23
III) Παραβιάσεις της αυτοδιάθεσης εκτός των περιπτώσεων που έγιναν ανθρωπιστικές επεμβάσεις	25
IV) Εξωτερική αυτοδιάθεση και διάλυση των πολυεθνικών ομοσπονδιών	25
Σύνδεση της αρχής της αυτοδιάθεσης με την απόσχιση	27
1. Ερείσματα που ενισχύουν τις αξιώσεις απόσχισης.....	30
2. Περιπτώσεις που η απόσχιση καθίσταται εφικτή	31

Ο ρόλος της εδαφικής ακεραιότητας.....	34
1. Θεσμοθέτηση της αρχής της αυτοδιάθεσης στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλα διεθνή έγγραφα.....	34
2. Εφαρμογή της αρχής στην σύγχρονη πολιτική.....	35
3. Σχέση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας με την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης	36
Χρήση βίας και εθνική αυτοδιάθεση.....	38
Προβληματισμοί και αδυναμίες της αρχής της αυτοδιάθεσης	39
Η Περίπτωση της ΕΣΣΔ: Από την πράξη του Ελσίνκι και την ΔΑΣΕ	43
1. Ανάγκες που οδήγησαν τα Δυτικά κράτη στην θεσμοθέτηση της πράξης του Ελσίνκι.....	43
2. Εφαρμογή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι	44
3. Αξιολόγηση του περιεχομένου της πράξης του Ελσίνκι	45
4. Ο απόηχος του Ελσίνκι και η σύνδεση της Πράξης με τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ΕΣΣΔ.....	47
Η αρχή της αυτοδιάθεσης στο σοβιετικό σύνταγμα.....	48

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Συγκρούσεις στην μετασοβιετική εποχή: Νότιος Καύκασος.....	51
1. Εισαγωγή.....	52
2. Ορισμός και χαρακτηριστικά των παγωμένων διενέξεων	53
3. Οι παγωμένες διενέξεις του Νοτίου Καυκάσου.....	54
4. Γιατί οι διενέξεις του Νοτίου Καυκάσου παραμένουν παγωμένες	
I) Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο ρόλος της εθνότητας στην ΕΣΣΔ	55
II) Εσωτερικά προβλήματα των κρατών του Νότιου Καυκάσου	57
III) Ο ρόλος της γεωπολιτικής- η ανάμιξη Ρωσίας και ΗΠΑ	58
IV) Οι αξιώσεις αυτοδιάθεσης.....	60
V) Τρέχοντα ζητήματα που απασχολούν την διεθνή κοινότητα	60

Ανάλυση των διενέξεων του Ναγκόρνο – Καραμπάχ και της Νότιας Οσσετίας 62

Η διένεξη του Ναγκόρνο- Καραμπάχ	63
1. Γενικά	63
2. Περιγραφή της διένεξης: Από την αναζωπύρωση της στα τέλη της δεκαετίας του '80 ως την κλιμάκωση και την κατάπαυση του πυρός.....	64
3. Οι αξιώσεις αυτοδιάθεσης, ο ρόλος της εδαφικής ακεραιότητας και η αρχή uti possidetis uris στην περίπτωση του Ναγκόρνο- Καραμπάχ.....	67
4. Αντίδραση της διεθνούς κοινότητας.....	69
I) Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	69
II) Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη.....	71
III) Η Στάση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής	72
• Σχέδια για την επίλυση της διένεξης	
IV) Η στάση της Ρωσίας	74
• Προσπάθειες επίλυσης από την Ρώσικη ηγεσία	
Συμπέρασμα	77
Η διένεξη της Νότιας Οσσετίας	80
1. Γενικά	80
2. Περιγραφή της διένεξης: από την στήριξη των Μπολσεβίκων, ως τον πόλεμο της δεκαετίας του 1990 και την σύγκρουση με την Ρωσία το 2008	81
3. Τα γεγονότα 1989-1992	81
4. Ο ρόλος του διεθνούς δικαίου στον πόλεμο του 2008.....	85
5. Πως χρησιμοποιήθηκαν τα νομικά επιχειρήματα για να ενισχύσουν τις θέσεις και των δύο πλευρών	86
Ισχυρισμοί της Ρωσίας.....	86
ισχυρισμοί της Γεωργίας.....	88
6. Μετά τον πόλεμο στην Γεωργία: Αντίδραση της Διεθνούς Κοινότητας.....	90
I) Ο ρόλος της Ρωσίας: Οι τεταμένες σχέσεις με την Γεωργία.....	90
II) Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών: Οι ανταγωνιστικές σχέσεις με την Ρωσία για το ποια δύναμη θα επικρατήσει στην περιοχή του Καυκάσου	92
III) Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας για την Ευρώπη	95
IV) Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	96
Συμπέρασμα	97

Η περίπτωση του Κοσσόβου και η σύνδεση της με την περίπτωση της Νότιας Οσσετίας.....	99
1. Γενικά	99
2. Ομοιότητες και διαφορές των περιπτώσεων του Κοσσόβου και της Νότιας Οσσετίας.....	100
•.....	
Ομοιότητες.....	100
•.....	
Διαφορές.....	102
3. Πως χρησιμοποιήθηκε η περίπτωση του Κοσσόβου στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας	105
4. Πόσες μοναδικές περιπτώσεις μπορούν να υπάρξουν;	106
. Συμπέρασμα	107
Επίλογος.....	109
Βιβλιογραφία	111

Εισαγωγή

Η περιοχή του Καυκάσου ιστορικά υπήρξε κοιτίδα πολλών λαών και πολιτισμών και σημαντικός χώρος μυθολογικής αναφοράς. Ο πολυεθνικός της χαρακτήρας είναι ήδη γνωστός από την αρχαιότητα, όπως είχε περιγράψει ο «Ο Καύκασος περικλείει πολλούς και διάφορους λαούς». Λίγους αιώνες αργότερα, ο ιστορικός Στράβων έγραψε ότι στην περιοχή υπήρχαν 70 φυλές. Την εποχή του Μεσαίωνα ο Καύκασος χαρακτηρίστηκε « Βουνό των Γλωσσών». Ο Καύκασος παραμένει μια πολυεθνική περιοχή που μαστίζεται από διενέξεις και βίαιες συγκρούσεις. Η μετάβαση από την πολυεθνική σοβιετική δομή, στο μετασοβιετικό έθνος - κράτος δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση.

Κατά την περίοδο της Ρωσικής αυτοκρατορίας το πρόβλημα της πολυμορφίας λαών και γλωσσών αντιμετωπίστηκε με βίαιη αφομοίωση. Την περίοδο που μεσολάβησε μεταξύ της επανάστασης κατά της τσαρικής εξουσίας του Φεβρουαρίου του '17 και της μπολσεβικικής του Οκτωβρίου, οι εξελίξεις στον Καύκασο κινήθηκαν στην κατεύθυνση δημιουργίας εθνών - κρατών. Οι σημερινές εθνικές αντιπαραθέσεις δεν αποτελούν νέο φαινόμενο αλλά εμφανίστηκαν και τότε με ιδιαίτερη ένταση. Κάθε εθνική ομάδα προσπάθησε με πολιτικά και στρατιωτικά μέσα να εξασφαλίσει την κυριαρχία της επί του εδάφους που θεωρούσε ότι ιστορικά της ανήκει.

Η κομμουνιστική κυβέρνηση θα βάλει τέλος στις διεργασίες αυτές, θα ενσωματώσει βίαια τις ανεξάρτητες Δημοκρατίες του Καυκάσου και θα επιχειρήσει να επιλύσει το ζήτημα της εθνικότητας με καινοτόμους τρόπους. Κατά τις πρώτες δεκαετίες, οι μπολσεβίκοι θα κινηθούν στην αντίθετη κατεύθυνση απ' αυτή της τσαρικής Ρωσίας. Ο Λένιν στην πολιτική του αντίληψη θεωρούσε ότι οι εθνικοί-δημοκρατικοί αγώνες και η σοσιαλιστική επανάσταση συνδέονταν με μια βαθύτατη διαλεκτική σχέση. Κατά τα πρώτα έτη της εξουσίας του έγινε προσπάθεια να εφαρμοστεί ένα σύστημα που θα επέτρεπε αφενός να ανθήσει ο πολιτισμός των εθνοτήτων στο συγκεκριμένο πολιτικό πλαίσιο και αφετέρου να εξασφαλιστούν τα δικαιώματά τους μέσα από μια συγκεκριμένη διοικητική δομή.

Στη βάση αυτή δημιουργήθηκε το σοβιετικό διοικητικό σύστημα που έμοιαζε, λίγο ή πολύ, με τη ματριόσκα, τη ρώσικη κούκλα, η οποία περιλαμβάνει κ άλλες μικρότερες σε μέγεθος. Έτσι, μέσα στη Σοβιετική Ένωση δημιουργήθηκαν οι Σοβιετικές Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες, οι οποίες περιείχαν τις Αυτόνομες Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες και Αυτόνομες Περιοχές. Η ισχυρή κεντρική εξουσία κατόρθωσε να αμβλύνει της αντιπαραθέσεις των εθνοτικών ομάδων οι οποίες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού πολέμου ζούσαν ειρηνικά. Με την πολιτική της περεστρόικα η κεντρική εξουσία χαλάρωσε και τότε άρχισαν να διαφαίνονται εκ νέου τα προβλήματα που ο αυστηρός έλεγχος του κομμουνιστικού κόμματος κατάφερε να τα κρατήσει για δεκαετίες «παγωμένα».

Συνεπώς, είκοσι χρόνια μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ η Ευρώπη συνεχίζει να είναι χωρισμένη σε δυτική και ανατολική. Οι δυο πλευρές ζουν σε διαφορετικούς κόσμους. Οι αξίες που υπογραμμίζουν την πολιτική και οικονομική τους οργάνωση της μιας διαφέρουν από αυτές της άλλης όπως και τα επίπεδα ελευθερίας και βιοτικού επιπέδου. Τη στιγμή που η δυτική Ευρώπη είναι φορέας φιλελεύθερων αξιών και δημοκρατίας, η Ανατολική Ευρώπη ζει κάτω από τους στάσιμους και καταπιεστικούς κανόνες που άφησε πίσω ο κομμουνισμός. Το ζήτημα αποτελεί συνάμα πρόκληση και ευκαιρία για τη Δύση. Ωστόσο, δεν έχει γίνει προτεραιότητα και δεν προβλέπεται να γίνει αν δεν λυθούν προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η Δύση στους Κόλπους της, όπως η οικονομική κρίση αλλά και μεγάλες ανθρωπιστικές κρίσεις, όπως της Λιβύης και της Συρίας.

Είναι οξύμωρο το γεγονός ότι ενώ η Δύση εγκαταλείπει τη μορφή του έθνους - κράτους ως μη παραγωγική ασπάζεται αρχές όπως η κοσμοπολίτικη δημοκρατία και η παγκοσμιοποίηση και συντάσσεται υπέρ της δημιουργίας πολυεθνικών δομών όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση, την ίδια στιγμή στα ανατολικά σύνορά της αρχίζει η εποχή του έθνους - κράτους. Στα παλιά πολυεθνικά κομμουνιστικά κράτη που κατέρρευσαν –κυρίως Σοβιετική Ένωση και Γιουγκοσλαβία– δρομολογήθηκε στη δεκαετία του '90 η διαδικασία διαμόρφωσης έθνους - κράτους. Είναι μια μοναδική αντινομία, όπου ενώ ο φυσικός χρόνος μεταξύ Δύσης και Ανατολής είναι ο ίδιος, εν τούτοις ο ιστορικός χρόνος διαφέρει κατά πολύ.¹

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οι διενέξεις που έγιναν γνωστές μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν δημιουργήθηκαν από αυτόν καθώς κάποιες προϋπήρχαν ήδη από την περίοδο κατάρρευσης της Ρωσικής αυτοκρατορίας.

Πολλές εθνοτικές ομάδες μετά την διάλυση των πολυεθνικών κρατών αισθάνονταν ανασφάλεια να αποτελούν μέλος ενός κράτους στο οποίο θα επικρατούσε μια άλλη κυρίαρχη εθνικότητα.

Έτσι, χρησιμοποιούσαν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση για αυτοάμυνα, καθώς στο διεθνές δίκαιο δεν υπάρχει κάποιο δικαίωμα που να τους νομιμοποιεί να ιδρύσουν δικό τους κράτος. Οι αξιώσεις και οι ανασφάλειες των εθνικοτήτων όταν συνοδεύονται ιστορικά από σχέσεις που διέπονται από εχθρότητα, οδηγούν μοιραία στην σύγκρουση.

Στην παρούσα εργασία θα εξεταστούν οι διενέξεις που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου. Συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά στην διένεξη της Νότιας Οσσετίας και

του Ναγκόρνο- Καραμπάχ. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά στο Διεθνές νομικό πλαίσιο. Αναλυτικότερα, εξετάζονται αρχές όπως αυτή της αυτοδιάθεσης και της εδαφικής ακεραιότητας και η σχέση τους με την απόσχιση. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι και στις διατάξεις του σοβιετικού δικαίου που αφορούν σε ζητήματα αυτοδιάθεσης και απόσχισης. Στο δεύτερο μέρος, ακολουθεί η ανάλυση των διενέξεων του Καυκάσου, το νομικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζονται οι διεκδικήσεις της κάθε πλευράς καθώς και η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας καθώς και οι προσπάθειες επίλυσης των διενέξεων αυτών.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η αρχή της αυτοδιάθεσης στη διεθνή πολιτική

Ιστορική Αναδρομή: Από την γένεση της αρχής ως την θεσμοθέτηση της στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλα διεθνώς αναγνωρισμένα έγγραφα

Η ιδέα της αυτοδιάθεσης είναι τόσο παλιά όσο και η ανθρώπινη κοινωνία. Ως μέρος της πολιτικής θεωρίας χρονολογείται στην εποχή του Διαφωτισμού. Ωστόσο, αναφορές στην αρχή της αυτοδιάθεσης υπήρχαν ήδη από τον 16^ο αιώνα καθώς θεωρητικοί του διεθνούς δικαίου, όπως ο Γρότιους², είχαν ασχοληθεί με αυτήν.³ Οι ρίζες της αρχής ανιχνεύονται στην Αμερικανική επανάσταση και στην Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας αλλά η εξέλιξη της ιδέας αποδίδεται περισσότερο στην Γαλλική επανάσταση.⁴ Πρόκειται για μια ανατρεπτική τάση σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση θα έπρεπε να είναι υπόλογη στον λαό και η οποία έρχεται σε αντίθεση με την κυρίαρχη μέχρι τότε αντίληψη που πρέσβευε ο Μποντέν⁵ ότι δεν υπάρχει κανένας περιορισμός στην απόλυτη εξουσία του μονάρχη. Έτσι, περνώντας από τη σφαίρα των ιδεών στην νομική και πολιτική πραγματικότητα, ταυτίζεται με αρχές όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η ισότητα και η συγκατάθεση των κυβερνωμένων.

Στη συνέχεια, αποτέλεσε το θεμέλιο των εθνικιστικών κινήματων του 19^{ου} αιώνα και ερμηνεύτηκε διαφορετικά, καθώς νομιμοποιημένα θεωρούνταν μόνο εθνικά ομοιογενή κράτη. Η έννοια της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης ενισχύθηκε σημαντικά με τα το τέλος του Α΄ ΠΠ αλλά και την επανάσταση των Μπολσεβίκων στην Ρωσική Αυτοκρατορία. Η εθνική αυτοδιάθεση αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο της Ουίλσονικής θεωρίας που εξίσωσε την αρχή με ιδανικά της Αμερικανικής επανάστασης, όπως η δημοκρατία. Στοιχεία της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης μπορεί να γίνουν αντιληπτά και στην Μαρξιστική-Λενινιστική θεωρία.

Μετά το Α΄ ΠΠ η αρχή της αυτοδιάθεσης υποστηρίχθηκε τόσο από τον Λένιν όσο και τον Ουίλσον. Ανεξαρτήτως των γεγονότων που ακολούθησαν, και οι δυο αρχικά διακήρυτταν το ίδιο ακριβώς, την ελευθερία των λαών έχοντας ο καθένας διαφορετικά ιδεολογικά και πολιτικά ερείσματα. Ο Λένιν στηριζόμενος στην θεωρία του σοσιαλισμού και ο Ουίλσον στην θεωρία της δημοκρατίας. Ο πρώτος ονειρευόταν στην εξάπλωση του σοσιαλισμού σε παγκόσμιο επίπεδο ενώ ο δεύτερος την μακροχρόνια ειρήνη. Από τη μια πλευρά, για τον Λένιν η εφαρμογή της αρχής ισοδυναμούσε με το τέλος των αποικιακών ιμπεριαλιστικών τάσεων, ενώ

² Ο Ούγκο Γρότιους (1583-1645) ήταν διάσημος Ολλανδός, κορυφαίος ουμανιστής, πολιτικός και διπλωμάτης, ποιητής και νομικός. Θεωρείται ο πατέρας του Διεθνούς Δικαίου. Πηγή: <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2011/entries/grotius/>>

³ Αντώνης Μπρεδήμας, *Αυτοδιάθεση των Λαών και Εδαφικές διεκδικήσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (1986)

⁴ Brimalyer, Lea, *Secession and Self-determination: A territorial interpretation*, *Yale Journals*(1991)

⁵ Ο Μποντέν (1530-1596) ήταν Γάλλος πολιτικός επιστήμονας ο οποίος επηρεάστηκε από τη θεωρία του Μακιαβέλι κι έγινε θεωρητικός της απόλυτης εξουσίας του κράτους και της αδιαίρετης και απόλυτης κυριαρχίας. Πηγή: Turchetti, Mario, "Jean Bodin", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2010 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/sum2010/entries/bodin/>>.

από την άλλη πλευρά κατά τον Ουίλσον σήμαινε το τέλος και την διάλυση αυτοκρατοριών όπως της Αυστροουγγρικής και της Οθωμανικής, που ηττήθηκαν στον Α'ΠΠ. Το μειονέκτημα στη συγκεκριμένη φάση είναι ότι η υποστήριξη της αρχής ήταν μόνο σε επίπεδο διακηρύξεων και ότι η θεωρία απέιχε πολύ από την πράξη. Είναι αξιοσημείωτο ότι το Σύμφωνο της Κοινωνίας των Εθνών δεν έκανε καμία μνεία στην εν λόγω αρχή.

Την περίοδο του μεσοπολέμου παρατηρείται μια σύγχυση σε πολιτικό επίπεδο που συνίσταται στο εάν η αρχή θα έπρεπε να περιλαμβάνει μόνο τα έθνη στην αντικειμενική τους έννοια, ή και τις φυσικές πολιτικές μονάδες – έννοια ευρύτερη από τις «εθνικές ομάδες»- γεγονός που δημιούργησε προσδοκίες στους ενδιαφερόμενους, ανησυχία στους ιθύνοντες των κρατών εξαιτίας των διαμελιστικών αποτελεσμάτων, και τελικά την ανακούφιση τους με την υιοθέτηση από τον ΟΗΕ της αρχής της αυτοδιάθεσης στην αποικιακή της μόνο εκδοχής.⁶

Κατά την διάρκεια του Β' ΠΠ είχε γίνει πολλές φορές επίκληση στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης. Πιο συγκεκριμένα, αναφορές υπάρχουν στην Διακήρυξη της Ουάσιγκτον το 1942, στην Διακήρυξη της Μόσχας το 1943 και σε άλλα σημαντικά έγγραφα της εποχής. Εκείνη την περίοδο, η αρχή υιοθετείται στον Χάρτη του Ατλαντικού και πλέον αποτελεί μια πολιτική αρχή που συνεπάγεται τον σεβασμό «...για το δικαίωμα των λαών να επιλέξουν την μορφή διακυβέρνησης υπό την οποία θέλουν να ζήσουν» (σημείο III). Επίσης, στο συγκεκριμένο έγγραφο υπήρχαν βασικές αρχές «κοινές για την εθνική πολιτική των κρατών, στις οποίες τα κράτη στήριζαν τις ελπίδες τους για ένα καλύτερο μέλλον στον κόσμο». Μερικές από τις αρχές αυτές αφορούσαν: στην αποκλήρυξη κάθε μορφής επεκτατικής πολιτικής και στη μη διεκδίκηση εδαφικών αλλαγών, χωρίς την ελεύθερα εκφρασμένη γνώμη των λαών.⁷ Κατά τον Ρούσβελτ αποτελούσε το προκαταρκτικό στάδιο για την αποτίναξη του αποικιακού ζυγού, για τον Τσώρτσιλ κάτι τέτοιο στα αποικιακά εδάφη της Βρετανίας φάνταζε απίθανο και το ερμήνευε με επίκεντρο την Ευρώπη και την αποκατάσταση της κυριαρχίας των ευρωπαϊκών κρατών που βρισκόνταν κάτω από τη ναζιστική μπότα.⁸

Μετά τον Β' ΠΠ η αρχή της αυτοδιάθεσης θεσμοθετείται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (1945), το πρώτο νομικά δεσμευτικό κείμενο που αναφέρεται στο δικαίωμα που έχει ένας λαός στην αυτοδιάθεση. Η αρχή αυτή θέτει και τις βάσεις για ειρηνικές και φιλικές σχέσεις των λαών σε διεθνές επίπεδο. Επιπρόσθετα, Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση

⁶ Cassese, Antonio *Self-Determination: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1999)

⁷ Νάσκου-Περράκη, Π., *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών- Η θεσμική διάσταση*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. (2005)

⁸ Μπρεδήμας, Αντώνης *Αυτοδιάθεση των Λαών και Εδαφικές διεκδικήσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (1986)

περιλαμβάνεται στον Χάρτη των Ηνωμένων εθνών, στην Διακήρυξη του 1960 της Γενικής Συνέλευσης που απονέμει ανεξαρτησία στα αποικιακά εδάφη, στα Σύμφωνα του 1966, και στην Διακήρυξη περί φιλικών σχέσεων του 1970, στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι καθώς και σε πολλές αποφάσεις και ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης.⁹ Ωστόσο, γενικά δεν μιλάμε για αποκρυστάλλωση της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης, καθώς δεν υπάρχει μια πολιτική που εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση. Σε αυτό συμβάλλουν και τα γεγονότα του 1989, με τα οποία τόσο η γεωπολιτική όσο και η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης ήρθε στο προσκήνιο. Το διεθνές δίκαιο δεν ήταν έτοιμο να δώσει απαντήσεις στα ζητήματα που ανέκυψαν. Για παράδειγμα, δεν μπορούσε να δοθεί απάντηση στο γιατί οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας δεν μπορούσαν να ασκήσουν το δικαίωμα τους στην αυτοδιάθεση και να ενωθούν με τους κατοίκους της Βόρειας Οσσετίας. Συνεπώς, όπως αναφέρει ο Μάρτι Κοσκινιέμι, αποτελεί μια από τις βασικότερες αρχές της δεκαετίας του 1990 και μπορεί να προσφέρει το νομικά και ιδεολογικά ερείσματα για τις νέες πολιτικές οντότητες που προέκυψαν μετά τις ανακατατάξεις στη διεθνή κοινότητα και τη βάση για την ομαλή εξέλιξη των διεθνών σχέσεων.¹⁰

2.Σκοπός της θεσμοθέτησης της αρχής και σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Σκοπός της αρχής αυτοδιάθεσης είναι η επίτευξη της εσωτερικής κυριαρχίας, της ανεξάρτητης κυριαρχίας ή της ελεύθερης επιλογής για ένωση με άλλο κράτος ή ενσωμάτωση σε άλλο κράτος. Το πώς εξασκείται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση αναφέρεται στο άρθρο 25 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα(1966). Το δικαίωμα είναι αδιαίρετο με αυτό της συμμετοχής στο δημόσιο βίο όπως αναφέρεται στο άρθρο 21 της Σύμβασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Απαιτεί δημοκρατικές διαδικασίες και είναι συνυφασμένο με δικαιώματα όπως αυτό της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας

Απ' όλα αυτά συνεπάγεται ότι η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης είναι προαπαιτούμενο για να μπορεί κάθε λαός να απολαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο λόγος ύπαρξης της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης είναι το να μπορούν να απολαμβάνουν όλοι οι λαοί ανεξάρτητα από τη φυλή, το φύλο τη θρησκεία δημοκρατικά δικαιώματα χωρίς εξωτερική ή εσωτερική καταδυνάστευση. Ο βασικός στόχος είναι να

⁹ Ψηφίσματα 1514/1541/2625 Η.Ε.

¹⁰ Koskeniemi, Martti *National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

διασφαλιστεί ότι οι λαοί έχουν κυβερνήσεις της αρεσκείας τους που ανταποκρίνονται στις πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές του ανάγκες.

Το αίτημα για εθνική αυτοδιάθεση μπορεί να πάρει διάφορες μορφές. Αρχικά, μέσα στα πλαίσια της διαδικασίας της αποαποικιοποίησης μπορούσε να οδηγήσει ακόμα και στην ανεξάρτητη κυριαρχία. Αν θεωρηθεί εκτός του αποικιακού περιβάλλοντος, αφορά την δημοκρατική συμμετοχή των ατόμων, τα δικαιώματα των μειονοτήτων ή και γενικότερα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρόλα αυτά στην πιο ακραία μορφή του, το εν λόγω δικαίωμα οδηγεί στην σύγκρουση.¹¹

3) I. Νομική φύση της αυτοδιάθεσης: Νομικό δικαίωμα ή πολιτική αρχή;

Η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών αποτελεί την απόδειξη του εθνοκεντρικού χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος.¹² Αν κοιτάξει κάποιος σε κάθε γωνιά της γης παντού υπάρχουν λαοί που έχουν αξιώσεις αυτοδιάθεσης. Επιπλέον, το να επιχειρήσει κάποιος να αναλύσει θέματα όπως αυτό είναι σαν να ανοίγει το κουτί της Πανδώρας, κι αυτό διότι δεν είναι σαφές αν πρόκειται απλώς για μια πολιτική αρχή ή εάν από την αρχή αυτή απορρέει κάποιο δικαίωμα.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν φαίνεται εξαρχής να θεωρείται νομικό δικαίωμα, ιδιαίτερα από τις δυτικές χώρες οι οποίες φοβούμενες τις απώλειες που θα απέρρεαν από ένα τέτοιο δικαίωμα, διατείνονταν ότι πρόκειται για μια καθαρά πολιτική αρχή. Ο πολιτικός χαρακτήρας της αρχής αντικατοπτρίζεται και στις πολιτικές ανάγκες της εποχής έτσι ώστε να βρεθεί συμβιβαστική λύση ανάμεσα στην παραδοσιακή αντιαποικιακή δύναμη, την Σοβιετική Ένωση και τις αποικιακές δυνάμεις.¹³ Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση των νησιών Άλαντ, όπου η Διεθνής Επιτροπή Νομικών το 1920, αποφάνθηκε ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης είναι μια πολιτική αρχή, και όχι ένας κανόνας θετικού δικαίου και γι αυτό το λόγο δεν μπορεί η εφαρμογή της να δικαιολογήσει την διάλυση ενός κράτους.

¹¹ Weller, Mark, *Settling Self-Determination Conflicts*, The European Journal of International Law (2009)

¹² Koskenniemi, Martti *National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

¹³ Cassese, Antonio, *Self determination of Peoples, a legal Reappraisal*, Cambridge University Press

II. Αναφορές της αρχής της αυτοδιάθεσης στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών

Αρχικά, μνεία στην αρχή της αυτοδιάθεσης γίνεται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Επιπλέον, η αρχή της αυτοδιάθεσης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την θέσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κανόνα του διεθνούς δικαίου από τη στιγμή που τέθηκε σε ισχύ ο Χάρτης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και ενσωματώθηκε στη παράγραφο 2 του άρθρου 1¹⁴ και στο άρθρο 55¹⁵ του Χάρτη.

Όπως αναφέρεται στο άρθρο 1 παράγραφος 2 η αρχή της αυτοδιάθεσης αναφέρεται μεταξύ των σκοπών του Χάρτη, σαν στήριγμα ενός άλλου σκοπού, της ανάπτυξης των φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών. Στο άρθρο 55 ο Χάρτης θέτει ορισμένους στόχους που θα ευνοήσουν τα Ηνωμένα Έθνη και στο άρθρο 73 του Χάρτη, το οποίο δεν προβλέπει την ανεξαρτησία των μη-αυτόνομων εδαφών. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν περιλαμβάνεται στις αρχές που προασπίζεται ο Χάρτης στο άρθρο 2. Συνεπώς, αρχικά, συμπεραίνεται από τις διατάξεις του Χάρτη ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης αποτελεί έναν επιδιωκόμενο σκοπό και μπορεί να χαρακτηριστεί περισσότερο σαν πολιτική αρχή παρά σαν νομικό δικαίωμα, σαν ένα μέσο για την επίτευξη της ειρήνης παρά σαν μια ανεξάρτητη αξία.

III. Θεμελίωση του δικαιώματος στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης

Ωστόσο, λόγω της πρακτικής των Ηνωμένων Εθνών, ιδίως με το ψήφισμα 1514/1960 της Γενικής Συνέλευσης σχετικά με την απονομή ανεξαρτησίας στ αποικιακά εδάφη (1960)¹⁶ μπορεί να συναχθεί ότι η εθνική αυτοδιάθεση από αρχή και επιδιωκόμενος σκοπός μετατράπηκε σε δικαίωμα. Επιπρόσθετα, ο παραπάνω ισχυρισμός σε συνδυασμό με τα δυο

¹⁴ Να αναπτύσσουν ανάμεσα στα έθνη φιλικές σχέσεις που θα βασίζονται στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών και να παίρνουν άλλα μέτρα κατάλληλα για την ενίσχυση της παγκόσμιας ειρήνης.

¹⁵ Αποβλέποντας στη δημιουργία συνθηκών σταθερότητας και ευημερίας, οι οποίες είναι αναγκαίες για να υπάρξουν μεταξύ των εθνών σχέσεις ειρηνικές και φιλικές, βασιζόμενες στο σεβασμό της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και της αυτοδιαθέσεως των λαών, τα Ηνωμένα Έθνη θα ευνοήσουν:

α. την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, εργασία για όλους και συνθήκες οικονομικής και κοινωνικής πρόοδου και ανάπτυξης.

β. τη λύση διεθνών προβλημάτων, οικονομικών, κοινωνικών, δημόσιας υγείας και άλλων συναφών, τη διεθνή πολιτιστική και εκπαιδευτική συνεργασία και

γ. τον παγκόσμιο και αποτελεσματικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας.

¹⁶ Freeman, Michael, *The right of self determination in international politics: six theories in search of a policy*, Review of International Studies(1999), Cambridge University Press

Σύμφωνα του 1966, την απόφαση 2625/XXV και άλλες γενικού περιεχομένου αποφάσεις δείχνουν ότι η νομική φύση της αυτοδιάθεσης έχει πλήρως κατοχυρωθεί από το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Προς ενίσχυση αυτού του επιχειρήματος προσφέρεται και η διατύπωση που περιλαμβάνεται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλα έγγραφα στα οποία γίνεται αναφορά στην εθνική αυτοδιάθεση, όπου χρησιμοποιείται ο όρος δικαίωμα και όχι ο όρος αρχή (“All people have the right to self-determination..”). Έπειτα, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση προβλέπεται στα δύο Διεθνή Σύμφωνα του 1966, στο Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και στο Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, σε πολυάριθμα ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, στα Συντάγματα των εκάστοτε κυβερνήσεων και σε διάφορες διεθνείς διασκέψεις. Σύμφωνα με το Διεθνές δικαστήριο αποτελεί ένα δικαίωμα *erga omnes*.¹⁷

4. Φορείς του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση

Το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση είναι ένα ταυτόχρονα συλλογικό και ατομικό δικαίωμα, θεμελιώδες και αναπαλλοτρίωτο. Φορέας του δικαιώματος αυτού είναι ο λαός. Ως λαός ορίζεται το σύνολο των ανθρώπων ανεξάρτητα από το φύλο, την ηλικία, τη θρησκεία, και την εθνική, κοινωνική ή άλλη διαφορά, που είναι εγκατεστημένοι σε ορισμένη εδαφική περιοχή και συγκροτούν το έμψυχο στοιχείο ενός κράτους που υπάρχει ήδη ή βρίσκεται σε εξέλιξη και διαμόρφωση, μέρος του οποίου αποτελούν και οι μειονότητες.¹⁸

Ταυτόσημη ή στενότερη με την έννοια του λαού είναι η έννοια του «έθνους», που σημαίνει το σύνολο ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με κοινή φυλετική καταγωγή, κοινή γλώσσα, κοινή θρησκεία, κοινή διαβίωση σε ορισμένη εδαφική περιοχή και κοινή εθνική συνείδηση, που έχει ως πηγή την ύπαρξη κοινού πολιτισμού, κοινής ιστορίας και κοινών επιδιώξεων. Όσο για ποιοι λαοί θεωρούνται φορείς του δικαιώματος βάσει των Συμφώνων του 1966 όσο και των αποφάσεων 1514/1960 και 2625 η φράση «όλοι οι λαοί» φαντάζει εντελώς γενική. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του γενικού πλαισίου πρέπει να ειπωθεί ότι το δικαίωμα απονέμεται στους λαούς υπό αποικιακό ζυγό. Επίσης, σύμφωνα με τα προαναφερθέντα σύμφωνα και τις

¹⁷ Zyberi, Gentian, *Self-Determination Through the Lens of the International Court Of Justice*, Netherlands International Law Review (2009), pp.423-459

¹⁸ Mullerson, Rein, *Precedents in the Mountains: On the Parallels and Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, Oxford Journals (2008).

προαναφερθείσες αποφάσεις υποκείμενα του δικαιώματος είναι λαοί που βρίσκονται κάτω από «ξένη κυριαρχία και εκμετάλλευση». Από τη άλλη, από το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών απορρέει ότι φορείς του δικαιώματος είναι τα συμβεβλημένα κράτη τα όποια μπορούν να απαιτήσουν και από τα υπόλοιπα συμβεβλημένα κράτη τον σεβασμό επί του δικαιώματος.

5. Σύνδεση της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης με άλλες αρχές του διεθνούς δικαίου και το εθιμικό δίκαιο

Παρότι τα διάφορα ψηφίσματα και αποφάσεις είχαν αρχικά σκοπό το τέλος της αποικιοκρατίας, τόσο το συμβατικό όσο και το εθιμικό δίκαιο συγκλίνουν στο ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης έχει ευρύτερη εφαρμογή πέραν της διαδικασίας αποαποικιοποίησης. Πλέον, η αρχή της αυτοδιάθεσης έχει περιβληθεί από θεμελιώδεις αρχές οργάνωσης και λειτουργίας του διεθνούς συστήματος όπως η απαγόρευση χρήσης βίας, η εδαφική ακεραιότητα και τη διατήρηση της ειρήνης και γι αυτό δεν θα πρέπει να γίνεται επίκληση σε αυτό άκριτα και ανεξέλεγκτα.

Συνοψίζοντας, πρέπει να αναφερθεί ότι πρόκειται για έναν αμφιλεγόμενο κανόνα του διεθνούς δικαίου. Δεν είναι εύκολο να ανιχνευτούν τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της αρχής. Από τη μία μπορεί να θεωρηθεί ότι συνδέεται με ιδανικά όπως η δημοκρατία ενώ από την άλλη μπορεί να συνδεθεί με το πρόβλημα της αστάθειας και της αταξίας. Αυτές οι δύο πτυχές της αρχής έχουν περιγραφεί πολύ καθαρά από τον Αντόνιο Κασέσε. Επίσης, μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει μια καλή πτυχή που συνδέεται με την πολιτική δικαιοσύνη και τις δημοκρατικές αρχές και μια άλλη που συνδέεται με τον απομονωτισμό και τον εθνικισμό. Αν και αρχικά κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης, θεωρήθηκε μια επαναστατική έννοια με δημοκρατικό υπόβαθρο στην συνέχεια μετατράπηκε σε στενή έννοια του διεθνούς δικαίου.¹⁹

¹⁹ Cassese, Antonio, *Self determination of peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1999)

Διακρίσεις της αυτοδιάθεσης

Παρά την δημοφιλή άποψη που κυριάρχησε την δεκαετία του 1960 ότι η απόκτηση ανεξαρτησίας εθεωρείτο ο τελικός σκοπός, πλέον είναι γνωστό ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης δεν αποτελεί ένα δικαίωμα που μπορεί να εκτελεστεί μόνον άπαξ. Επίσης, η αυτοδιάθεση έχει εσωτερική και εξωτερική διάσταση. Η εσωτερική πτυχή αναφέρεται στη σχέση κυβερνώντων-κυβερνωμένων που διαβιούν σε μια συγκεκριμένη πολιτική οντότητα που εκτείνεται σε συγκεκριμένη εδαφική έκταση. Η εξωτερική διάσταση, ρυθμίζει τις σχέσεις μιας πολιτικής οντότητας με τον υπόλοιπο κόσμο.²⁰

1. Εσωτερική αυτοδιάθεση

Από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης αποδεδειγμένη από την έννοια της αποαποικιοποίησης και γίνεται συνώνυμο με το δικαίωμα των ατόμων να συμμετέχουν στις αποφάσεις που επηρεάζουν το μέλλον τους. Στις μέρες μας εκλαμβάνεται ως ένα δικονομικό δικαίωμα, ένα δικαίωμα που παρόλο που δεν μπορεί να νομιμοποιεί αξιώσεις απόσχισης, αυτονομίας ή αυτοδιοίκησης, πρέπει να αντιμετωπίζεται με σοβαρότητα.²¹

I. Άσκηση του δικαιώματος στην εσωτερική αυτοδιάθεση

Η εσωτερική αυτοδιάθεση είναι η δημοκρατική φιλελεύθερη εκδοχή της αρχής, που μπορεί να ασκηθεί και στα πλαίσια ενός ήδη υπάρχοντος κράτους.²² Πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της ανάλυσης έχει συνδεθεί με τα μειονοτικά δικαιώματα. Στην εσωτερική αυτοδιάθεση συμπυκνώνονται ο εσωτερικός ρόλος, τα δικαιώματα των επιμέρους ομάδων και η συμμετοχική εξουσία σε ένα κυρίαρχο κράτος. Το δικαίωμα στην εσωτερική αυτοδιάθεση συνίσταται στο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης, του δικαιώματος του συνέρχεσθαι, της

²⁰ Shehadi, Kamal S., *Ethnic Self-Determination and the break-up of states: Introduction*, The Adelphi papers (2008)

²¹ Klabbers, Jan., *The right to be taken seriously: Self-Determination in International Law*, Human Rights Quarterly, Vol.28, No.1, February 2006

²² Krueger, Heiko, *Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia For International Law*, *The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts*, Caucasian Review of International Affairs, Vol.3(2), Spring 2009

ισότητας, της μη διάκρισης και άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το δικαίωμα του εκλέγειν. Μόνο όταν οι λαοί απολαμβάνουν αυτά τα δικαιώματα μπορεί να ειπωθεί ότι υπάρχει δικαίωμα στη εσωτερική αυτοδιάθεση.

Επιπρόσθετα, το δικαίωμα στην εθνική αυτοδιάθεση παρέχει την επιλογή πολιτικής οργάνωσης και των σχέσεων με άλλες ομάδες. Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να γίνει εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης. Αρχικά, το δημοψήφισμα, όπου η πλειοψηφία ενός λαού έχει το δικαίωμα να καθορίζει το πολιτικό μέλλον στην επικράτεια που κατοικεί. Επιπλέον, η λαϊκή βούληση μπορεί να εκφραστεί και μέσα από τα εκάστοτε κοινοβούλια είτε από άλλους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς. Η λαϊκή βούληση μπορεί επίσης να εκφραστεί μέσα από μαζικές διαμαρτυρίες (πολιτική ανυπακοή, διαδηλώσεις, συγκεντρώσεις, μέσα μαζικής ενημέρωσης).

Η εσωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης επιβλήθηκε από τις δυτικές κοινωνίες έτσι ώστε να ασκηθούν πιέσεις στα μη δυτικά κράτη να ενστερνιστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ιδιαίτερα μετά την υιοθέτηση των δύο Διεθνών Συμφώνων για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, καθώς και για τα Κοινωνικά και Οικονομικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, η αυτοδιάθεση έγινε δικαίωμα όλων των φυσικών προσώπων. Ιδιαίτερα, το άρθρο 2 παράγραφος 2 του Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά δικαιώματα, θεωρείται ότι αποτελεί την βάση για την ανάπτυξη των μειονοτικών δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται:

«Σε αυτά τα κράτη όπου υφίστανται εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες, στα πρόσωπα που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες δεν θα τους αρνείται το δικαίωμα, σε κοινότητα με άλλα μέλη της ίδιας ομάδας, να απολαύουν την κουλτούρα τους, να ασκούν το επάγγελμά τους και την πρακτική της δικής τους θρησκείας ή να κάνουν χρήση της δικής τους γλώσσας».

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η εσωτερική αυτοδιάθεση έχει δυο πτυχές. Μια που αφορά στον αυτοπροσδιορισμό, δηλαδή στην επιλογή των ατόμων να καθορίζουν ελεύθερα τις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές κατευθύνσεις του κράτους στο οποίο ανήκουν, ενώ η άλλη αφορά στα δικαιώματα των μειονοτήτων, των χωριστών ομάδων και υποδιαιρέσεων του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, αφορά στην απαγόρευση κάθε διακριτικής μεταχείριση σε βάρος των μειονοτικών ομάδων που κάθε κράτος περιλαμβάνει στους κόλπους του και που δεν εντάσσονται στο κύριο ρεύμα της πλειοψηφίας. Εκτός από τις μειονότητες φορείς του δικαιώματος στην εσωτερική αυτοδιάθεση είναι επίσης και λαοί που διαβιούν σε ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη, λαοί που μπορούν να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους και λαοί που βρίσκονται υπό ξένη στρατιωτική κατοχή.

II. Εσωτερική αυτοδιάθεση: ένα διαρκές δικαίωμα

Αν και μετά το τέλος του Β'ΠΠ το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ταυτίστηκε περισσότερο με την απόκτηση της ανεξαρτησίας των αποικιακών εδαφών, η κατοχύρωσή του στα δύο Διεθνή Σύμφωνα του 1966 αποδεικνύει ότι δεν πρόκειται για ένα δικαίωμα που τερματίζεται με την απόκτηση της ανεξαρτησίας αλλά αποτελεί δικαίωμα όλων των ατόμων που διαβιούν σε κυρίαρχα κράτη και τους απονέμει το δικαίωμα να καθορίζουν το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τους μέλλον. Τόσο το Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και όσο κι αυτό για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, είναι πιο συγκεκριμένα όσον αφορά την εφαρμογή της εσωτερικής αυτοδιάθεσης, καθώς εστιάζουν περισσότερο σε αυτή την όψη της αρχής.

Η εσωτερική αυτοδιάθεση είναι ένα διαρκές και μόνιμο δικαίωμα που έχει ταυτιστεί περισσότερο με την δημοκρατία και τις φιλελεύθερες αντιλήψεις περί ατομικής ελευθερίας. Το δικαίωμα στην εσωτερική αυτοδιάθεση παρέχεται μέσα από τα Σύμφωνα του 1966, όπως προαναφέρθηκε, από το εθιμικό δίκαιο και την πρακτική των Ηνωμένων Εθνών. Πρέπει να τονιστεί ότι σε αυτή τη μορφή της εκτός από δικαίωμα του λαού στο σύνολο του ή των επιμέρους ομάδων, συνιστά και ατομικό δικαίωμα, συνδεδεμένο με τη δημοκρατική διακυβέρνηση.²³

Επιπρόσθετα, υποδηλώνει το δικαίωμα των λαών να απολαμβάνουν τα οφέλη των δημοκρατικών καθεστώτων, απαλλαγμένα από την απειλή των ολοκληρωτικών κυβερνήσεων, και ιδιαίτερα στην περίπτωση των δυτικών χωρών αποτελεί την πεμπτουσία της δημοκρατικής ελευθερίας, τη βάση των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και κριτήριο για τη δημοκρατική νομιμοποίηση των κυβερνήσεων.

Το ενδιαφέρον των διεθνών οργανισμών για την εσωτερική αυτοδιάθεση έχει ως αφετηρία την Τελική Πράξη του Ελσίνκι που υιοθετήθηκε μεσούντος του Ψυχρού πολέμου και όπου η αυτοδιάθεση προτάσσεται ως αρχή που θα φέρει τους δυο πόλους εγγύτερα. Η δραστηριότητα αυτή φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμη για τα χρόνια που ακολούθησαν το τέλος του

²³ Weller, Mark, *The Self-determination trap*, Ethopolitics(2006),pp.5-6

διπολισμού. Συνιστά δε τον απόηχο της δημοκρατικής διακυβέρνησης και προστασίας των μειονοτήτων ως βασικό κανόνα του διεθνούς δικαίου.²⁴

Εν συνεχεία, παρατίθενται πράξεις που φανερώνουν ότι η εφαρμογή της εσωτερικής αυτοδιάθεσης γίνεται συνεχώς και πιο δημοφιλής. Αρχικά, όλο και περισσότερα κράτη επικυρώνουν τις Συμβάσεις του ΟΗΕ. Επιπλέον, πάνω από 35 κράτη προσχώρησαν στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι και στις Διακηρύξεις που ακολούθησαν. Προς ενίσχυση της εσωτερικής αυτοδιάθεσης παρατίθεται και η θέση των τότε 12 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 όσον αφορά τις αποσχισθείσες περιοχές της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και της ΕΣΣΔ ιδιαίτερα όσον αφορά τον σεβασμό της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων²⁵ και τέλος, η διάδοση της δημοκρατίας στην Λατινική Αμερική και στις άλλες ηπείρους.

Βέβαια, το αξιοσημείωτο είναι ότι σε διεθνές επίπεδο δεν είναι λίγα τα κράτη που έχουν ολοκληρωτικά καθεστώτα τα οποία δεν ενδιαφέρονται για τις ανησυχίες του πληθυσμού τους. Όσο η αρχή της αυτοδιάθεσης παραμένει συνδεδεμένη με την κυριαρχία θα αποτελεί περισσότερο πηγή σύγκρουσης και όχι μέσο επίλυσης των κρίσεων.

Η αυτοδιάθεση πρέπει να παρέχει στις μειονοτικές ομάδες το δικαίωμα στη θετική δράση. Πρέπει να περιλαμβάνει ένα εύρος επιλογών και εναλλακτικών και όχι να έχει απαραίτητα ως σκοπό την ανεξαρτησία.

Έτσι, θα μειωθούν οι αποκλίσεις μεταξύ νομικού δικαιώματος και πολιτικής πραγματικότητας.²⁶

²⁴ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρη» (2007)

²⁵ Rich, Roland, *Symposium: Recent Developments in the Practice of State Recognition, Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and Soviet Union*, *European Journal of International Law*(1993)

²⁶ Cassese, Antonio, *Self determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1999)

2. Εξωτερική αυτοδιάθεση

I. Ορισμός της αρχής

Η εξωτερική αυτοδιάθεση υποδηλώνει ότι οι πολιτικοί θεσμοί ενός κράτους θα πρέπει να είναι απαλλαγμένοι από εξωγενείς παρεμβάσεις. Το δικαίωμα στην άσκηση της εξωτερικής αυτοδιάθεσης έχουν λαοί που βρίσκονται υπό ρατσιστικό καθεστώς, λαοί που βρίσκονται κάτω από ξένη στρατιωτική κατοχή και λαοί των αποικιακών χωρών.²⁷ Επιπλέον, απαγορεύει την ανάμειξη ενός κράτους στα εσωτερικά ενός αλλού κυρίαρχου κράτους. Τονίζει το σεβασμό ως προς την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία ενός άλλου κράτους. Επίσης, αποτρέπει άλλα κράτη από το να εισβάλλουν και να καταλάβουν το έδαφος.

Η εξωτερική αυτοδιάθεση αποτελεί την νομιμοποιητική βάση για τη δημιουργία κράτους. Μετά τον Β'ΠΠ που τα δυτικά κράτη εξήραν τα οφέλη από την εσωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης, τα κράτη του αναπτυσσόμενου κόσμου προσανατολίζονταν στην εξωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης με την έννοια, όμως, της εξωτερικής κυριαρχίας του κράτους και της εσωτερικής κυριαρχίας επί του εδάφους και του συνόλου των πόρων, του ανθρωπίνου δυναμικού και των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών.²⁸

II. Εθνική αυτοδιάθεση και αποικιοποίηση

Όπως προαναφέρθηκε, η έννοια της αρχής της αυτοδιάθεσης έχει συνδεθεί με την έννοια της ανεξαρτησίας. Την περίοδο της θεσμοθέτησής του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών οι μόνες περιοχές που στερούνταν την ανεξαρτησία τους ήταν τα αποικιακά εδάφη. Συνεπώς, η αρχή της αυτοδιάθεσης αποτέλεσε την νομική βάση στην οποία στηρίχτηκαν οι αποικίες για αποκόψουν τους δεσμούς με την μητρόπολη.

Την περίοδο της αποαποικιοποίησης η αρχή εφαρμόστηκε περισσότερο σε εδάφη παρά σε λαούς, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτιστικές και φυλετικές διαφορές, βάσει των συνόρων που είχαν χαράξει τα δυτικά κράτη. Στα αποικιακά εδάφη η ανεξαρτησία απονεμήθηκε βάσει της αρχής *utis possidetis juris*. Η αρχή της αυτοδιάθεσης πρέπει να εναρμονίζεται με την αποστολή της, ήτοι με την εδραίωση της κυριαρχίας. Σε αυτό το στόχο

²⁸ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρη» (2007)

συνέβαλε και η αρχή *utis possidetis juris*, η οποία χρησιμοποιήθηκε την περίοδο της αποαποικιοποίησης και επισήμανε ότι δεν αρκούσε μόνο η απελευθέρωση ενός λαού αλλά παράλληλα η ελευθερία θα έπρεπε να είναι βιώσιμη με εσωτερική οργάνωση.²⁹

Στην περίπτωση των αποικιών δόθηκε σημασία στην εξωτερική πτυχή της αυτοδιάθεσης ενώ η εσωτερική πτυχή της αρχής τέθηκε σε δεύτερη μοίρα. Ο συμβιβασμός ήταν σαφής: ελευθερία των λαών υπό τον όρο του ελάχιστου εδαφικού κόστους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αν και οι λαοί υπό αποικιακό ζυγό επικαλούνταν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, δεν αναγνώριζαν κάτι τέτοιο στις μειονότητες που περιλάμβαναν. Αυτό εξάλλου απαγορευόταν και από το ψήφισμα 1514/1960 της Γενικής Συνέλευσης, καθώς σε αυτό δεν προβλεπόταν αλλαγή των συνόρων των νεότευκτων κρατών. Η αρχή υιοθετήθηκε σε μια εποχή όπου το μέλημα της διεθνούς κοινότητας ήταν να διευθετηθεί το ζήτημα των αποικιών. Ταυτίστηκε με την ανεξαρτησία των ανελεύθερων εδαφών και δεν λήφθηκε υπόψη η πραγματική ελευθερία της σύνθεσης του πληθυσμού που ήταν κατανομημένος σε ομάδες διαφορετικής εθνολογικής σύνθεσης και μεγέθους. Οι ελίτ των νέων χωρών θεώρησαν ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης απορροφάται από το κράτος και η αρχή *utis possidetis juris* διευκολύνει το έργο τους. Επιπλέον, σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη στις πρώην αποικιακές χώρες η αυτοδιάθεση συνέδραμε στην ενίσχυση της κυριαρχίας τους, μια άποψη συντηρητική που όμως απηχούσε το φόβο των χωρών αυτών να μην ξαναβρεθούν υπό ξένη κυριαρχία.³⁰

Το παράδοξο είναι ότι η διαδικασία της αποαποικιοποίησης στόχευε στο να δώσει λύσεις σε προβλήματα που σχετιζόνταν με την αυτοδιάθεση, στην ουσία γέννησε περισσότερες αξιώσεις που σχετίζονται με το εν λόγω δικαίωμα, μακροχρόνιες συγκρούσεις και εμφύλιες συρράξεις.³¹

Παρόλο που κατά τα έτη 1950-1960 αλλά και κατά την δεκαετία του 1970 με την έκδοση της Διακήρυξης περί Φιλικών σχέσεων είχε δοθεί έμφαση στην εξωτερική αυτοδιάθεση και στην διάσπαση των μεγάλων αποικιακών αυτοκρατοριών, όπως επίσης και στην ένταξη των νεότευκτων χωρών στο διεθνές περιβάλλον, πλέον η αρχή της αυτοδιάθεσης έχει αποσυνδεθεί από την έννοια της αποαποικιοποίησης.

²⁹ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε αναζήτηση μιας ομοσπονδιακής επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρης» (2007).

³⁰ Cassese, Antonio *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1995)

³¹ Barnsley I. and Bleiker R., *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change(2008)

III. Παραβιάσεις της αυτοδιάθεσης εκτός των περιπτώσεων που έγιναν ανθρωπιστικές επεμβάσεις

Πρέπει να σημειωθεί ότι τα προαναφερθέντα εφαρμόζονται και στην περίπτωση ξένης κατοχής. Σε αυτήν την περίπτωση, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση ικανοποιείται με την απόσυρση των ξένων στρατευμάτων. Χαρακτηριστικά η επιλογή να εφαρμόζεται και σε περιοχές που τελούν υπό στρατιωτική κατοχή υιοθετήθηκε μετά τον πόλεμο των 6 ημερών.³²

Ζητήματα εξωτερικής αυτοδιάθεσης ανακύπτουν και στις κάτωθι περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, όταν η ξένη κατοχή συνδέεται ή επιβλήθηκε λόγω ανικανότητας της κυβέρνησης μιας χώρας να κυβερνήσει επειδή και αυτή με τη σειρά της εμποδίζεται από αντίπαλα μέρη, ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής αυτοδιάθεσης περιπλέκονται. Παραδείγματα τέτοιου είδους αποτελούν το Αφγανιστάν και η Καμπότζη. Σε αυτή την περίπτωση ο λαός των χωρών αυτών πρέπει ταυτόχρονα και να απαλλαγεί από την ξένη κατοχή και ελεύθερα να επιλέξει θεσμούς, ηγεσία και διεθνές καθεστώς. Μια άλλη περίπτωση είναι αυτή της Ναμίμπια. Σε αυτή την περίπτωση ο λαός υφίστατο ξένη κατοχή παράνομα από αλλότριο κράτος, τη Νότια Αφρική, στηριζόμενο σε αρμοδιότητα που κατείχε από άλλου είδους Σύμβαση. Παρά την απόφαση των Ηνωμένων Εθνών, δεν αποσύρθηκε. Μια τέταρτη περίπτωση μοιάζει με τις δυο προηγούμενες. Πρόκειται για έδαφος χώρας το οποίο βρίσκεται υπό την κατοχή αλλότριας δύναμης η οποία δεν εμπίπτει σε κάποιο διεθνή περιορισμό. Πρόκειται για ιστορικούς λόγους που εμπόδισαν το λαό να επιλέξει ελεύθερα την πολιτική του κατάσταση και το διεθνές τους στάτους. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η Παλαιστίνη.

IV. Εξωτερική αυτοδιάθεση και διάλυση πολυεθνικών ομοσπονδιών

Ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προέκυψαν εκτός του αποικιακού ρεύματος είναι πολύ δύσκολο να διευθετηθούν. Το αποτέλεσμα δεν είναι άλλο από τις καταστροφικές και χρόνιες συγκρούσεις εθνοτικών κυρίως ομάδων στα σύνορα του ίδιου

³² Cassese, Antonio, *Self determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press. (1999)

κράτους. Πολλές από τις ομάδες που συγκρούονται μεταξύ τους ισχυρίζονται ότι το δικαίωμα τους στην εξωτερική αυτοδιάθεση θα τους χαρίσει εσωτερική αυτονομία.³³

Έτσι, την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση επανέρχεται στο προσκήνιο, είτε απλά με επίκληση σε αυτό είτε παίρνοντας την πιο βίαιη και ακραία μορφή του. Αυτό οφείλεται στην διάλυση πολυεθνικών κρατών όπως αυτό της ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας. Πρέπει να σημειωθεί ότι με την διάλυση των ομοσπονδιών ξύπνησαν οι αξιώσεις εθνοτικών ομάδων, που παρότι είχαν συνηθίσει να αποτελούν μια από τις μειονότητες μιας μεγάλης πολιτικής οντότητας, δεν δέχονταν να αποτελέσουν τη βασική μειονότητα μιας μικρότερης πολιτικής οντότητας. Παράδειγμα αποτελούν οι κάτοικοι της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας στην Γεωργία που επιθυμούν την σύσταση ανεξάρτητου κράτους.³⁴

Ωστόσο, το δόγμα της εξωτερικής αυτοδιάθεσης δεν καλύπτει περιπτώσεις που έχουν προκύψει εκτός του αποικιακού περιβάλλοντος, όπως αυτή της Τσετσενίας, της χώρας των Βάσκων, της Κορσικής και του Κοσσόβου. Επίσης, στα πλαίσια τις αρχής δεν εμπίπτουν περιπτώσεις εθνοτικών κινημάτων που αναδύθηκαν μέσα στα προσφάτως ανεξάρτητα κράτη που αποτελούσαν πρώην αποικίες και απειλούν την εδαφική τους ακεραιότητα και ζητούν απόσχιση (Φιλιππίνες, Σρι Λάνκα, Ινδία). Τέλος, περιπτώσεις όπου αμφισβητείται η εφαρμογή της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης διότι όπως υποστηρίζεται δεν έγινε σωστή εφαρμογή της αρχής *uti possidetis uris* είτε διότι δεν εφαρμόστηκε σωστά στα πλαίσια της αποικιοποίησης είτε διότι μια οντότητα/ομάδα εσφαλμένα εντάχθηκε στο ανεξάρτητο κράτος.(Κασμίρ, Εριθρέα, Σομαλία).³⁵

³³ Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, European Journal of International Law(2009)

³⁴ Farer, Tom J., *The ethics of Intervention in Self- Determination Struggles*, Human Rights Quarterly, Vol.25, No. 2, May 2003 pp.390-391

³⁵ Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, The European Journal of International Law (2009)

Σύνδεση της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης με την απόσχισή

Ένας από τους φόβους που απορρέουν από την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης είναι ο κίνδυνος της απόσχισης. Ως απόσχιση ορίζεται η επίσημη αποχώρηση μιας εδαφικής οντότητας από ένα ανεξάρτητο κράτος και συνίσταται στην μονομερή απομάκρυνση μιας εθνικής ομάδας από την επικράτεια σε δικό της έδαφος, διασπώντας τους δεσμούς της με το κράτος με τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας με απώτερο σκοπό την ίδρυση κράτους ή την ένωση με άλλο κράτος χωρίς την συγκατάθεση του κράτους από το οποίο απομακρύνεται. Αυτή η έλλειψη της συγκατάθεσης του κυρίαρχου κράτους είναι αυτό που κάνει το θέμα της απόσχισης από τα πιο περίπλοκα θέματα του διεθνούς δικαίου. Απόσχιση απαιτούν τόσο οργανωμένες σε ομοσπονδιακά κράτη πολιτείες όσο και άλλες εδαφικά συγκεντρωμένες οντότητες που μειοψηφούν στην επικράτεια της χώρας.³⁶

Ακόμη, η απόσχιση μπορεί να θεωρηθεί ως μια όψη της εξωτερικής αυτοδιάθεσης. Η απόσχιση συνιστά επιδίωξη των ομάδων που δεν συγκαταλέχθηκαν με την πλειοψηφία να αποκτήσουν την δική τους πατρίδα. Επειδή συνιστά διεκδίκηση της αυτοδιάθεσης που αποσκοπεί σε σύσταση κράτους, εξετάζεται αν υπάρχει δικαίωμα στην απόσχιση. Ωστόσο, το Διεθνές Δίκαιο δεν παρέχει δικαίωμα στην απόσχιση, οπότε οι ομάδες που αιτούνται κάτι τέτοιο έπρεπε να βρουν νομικό υπόβαθρο έτσι ώστε να στηρίξουν τις απαιτήσεις τους. Συνεπώς, στηρίζονται στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης παραβλέποντας άλλες νομικά δεσμευτικές αρχές.³⁷

Οι ομάδες που επιδιώκουν την απόσχιση έχουν ως στόχο να ανατρέψουν την εξουσία του κράτους στο έδαφος τους. Επιπλέον, απαιτούν να τερματιστεί οποιαδήποτε άσκηση εξουσίας στην περιφέρεια στην οποία κατοικούν, αν η εξουσία αυτή προέρχεται από το κράτος που αμφισβητούν. Συνήθως αυτές αποτελούν εθνικά και φυλετικά ομοιογενείς ομάδες που συνδέονται μεταξύ τους με κοινές αξίες, κοινή κουλτούρα, κοινή γλώσσα θρησκεία και ιστορία. Επίσης, βρίσκονται συγκεντρωμένες σε συγκεκριμένο έδαφος με το οποίο αισθάνονται ότι τους συνδέουν ισχυροί ιστορικοί δεσμοί. Οι ομάδες αυτές αποτελούν πλειοψηφία στην περιφέρεια όπου συγκεντρώνονται, αλλά συνιστούν μειονότητα στο σύνολο της επικράτειας. Επιπλέον, είθισται να βρίσκονται σε ανταγωνιστική σχέση ή αντιπαλότητα με την κυρίαρχη πλειοψηφία της χώρας.³⁸ Οι ομάδες αυτές ισχυρίζονται ότι είναι αντικείμενο διακριτικής

³⁶ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό, Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη. Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρης», Αθήνα(2007)

³⁷ Self-Determination in International Law Secession: The Legitimacy of Self-Determination by Lee C. Buchheit Review by: Eisuke Suzuki The Yale Law Journal, Vol. 89, No. 6 (May, 1980), pp. 1247-1259

³⁸ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1995)

μεταχείρισης.³⁹ Επιπλέον, βασίζουν τις αξιώσεις τους περί απόσχισης στις δημοκρατικές αρχές της συγκατάθεσης και της λαϊκής κυριαρχίας. Πρέπει ωστόσο να γίνει αναφορά και σε οντότητες που έχουν αποσχιστεί και αποσκοπούν στην αναγνώριση και δημιουργία κράτους, οι οποίες έχουν προκύψει έπειτα από εισβολή, γενοκτονία, ή εθνική κάθαρση ή προβαίνουν σε τέτοιους ισχυρισμούς για να στηρίξουν τις απαιτήσεις τους. Έχοντας καταπατήσει βασικές αρχές όπως της απαγόρευσης χρήσης βίας, της μη επέμβασης και του σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας, δεν αναγνωρίζονται από τη διεθνή κοινότητα ως πράξεις παράνομες και ασύμβατες με το διεθνές δίκαιο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της Βόρειας Κύπρου.⁴⁰

Κατά μια άποψη, η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης υποστηρίζει τα επιχειρήματα των ομάδων αυτών. Οι αξιώσεις για εθνική αυτοδιάθεση συνήθως περιλαμβάνει και την ελπίδα εθνοτικών ή άλλων ομάδων για ελευθερία και ανεξαρτησία. Στην πραγματικότητα οι διαμάχες στο όνομα της εθνικής αυτοδιάθεσης αποτελούν την πιο καταστροφική μορφή εχθροπραξιών. Συνήθως οι ομάδες αυτές παρουσιάζονται ως εθνικά απελευθερωτικά κινήματα και κατά περιπτώσεις μπορεί να προβούν σε μη συνηθισμένες μεθόδους εχθροπραξιών, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει στην αποσταθεροποίηση πολλών κοινωνιών και να θέσει σε κίνδυνο τον πληθυσμό των εν λόγω περιοχών.⁴¹

Οι ομάδες που επιθυμούν την απόσχισή αρχικά και κυρίως έχουν να κάνουν με εδαφικές αξιώσεις και γι αυτό το λόγο κάθε αποσχιστικό κίνημα έχει αξιώσεις επί κάποιου εδάφους. Σε κάποιες περιπτώσεις η απόσχισή αφορά αποκατάσταση για παλιές αδικίες και συνήθως δεν ικανοποιούνται με εγχώριες πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Αντιθέτως, επιθυμούν την επαναχάραξη των συνόρων. Το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας απορρέει από το λόγο ότι τα αποσχιστικά κινήματα κάνουν έκκληση για διεθνή αναγνώριση.⁴²

Αν και μέχρι το 1914 η απόσχισή αποτελούσε έναν από τους πιο συχνούς και διαδεδομένους τρόπους σύστασης νέων κρατών, από το 1945 και έπειτα τα κράτη εμφανίζονται απρόθυμα να αναγνωρίζουν και να αποδέχονται άλλα κράτη που προήλθαν από μονομερείς αποσχίσεις.⁴³

Το θέμα αφορά κράτη, λαούς και εδάφη. Οι αξιώσεις των αιτούντων την απόσχισή δεν έχουν σημασία αν δεν αναλυθούν υπό το εδαφικό πρίσμα.⁴⁴

³⁹ Παραδείγματα: Αρμένιοι του Καραμπάχ, Αλβανόφωνος πληθυσμός του Κοσόβου

⁴⁰ Weller, Marc, *The self-determination trap*, Ethnopolitics(2006)

⁴¹ Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, European Journal Of International Law (2009)

⁴² Brimalyer, Lea, *Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation*, Yale Law Journal (1991)

⁴³ Zyberli, Gentian, *Self-Determination through the lens of the International Court of Justice*, Netherlands International Law Review(2009), Cambridge University Press

⁴⁴ Brimalyer, Lea, *Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation*, Yale Law Journal (1991)

Επιπλέον, το ζήτημα της απόσχισης αναδεικνύει την διαλλακτική αλλά και συγκρουσιακή σχέση των αρχών της εθνικής αυτοδιάθεσης και της εδαφικής ακεραιότητας. Από τη μία, η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης αντιπροσωπεύει μια φιλελεύθερη δημοκρατική αξία ενώ αντίθετα η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας αντιπαραβάλλεται ως κατάλοιπο της φεουδαρχικής εποχής. Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι η κυβέρνηση είναι αποτέλεσμα της συγκατάθεσης των κυβερνώμενων φαίνεται να αφήνει περιθώρια της απόσχισης των ομάδων που δεν συμφωνούν με το υφιστάμενο καθεστώς επομένως εάν η συγκατάθεση είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της νομιμοποίησης μπορεί να ειπωθεί ότι η απουσία συγκατάθεσης δίνει στο άτομο την ελευθερία να αποχωρίσει. Αν κάτι τέτοιο ευσταθεί μπορεί να ειπωθεί ότι τα δημοκρατικά ιδεώδη μεταφράζονται ως δικαίωμα στην απόσχισή.⁴⁵

Ωστόσο, μια τέτοιου είδους προσέγγιση συνιστά μονόπλευρη θεώρηση των δημοκρατικών αρχών και να μην μπορεί από τη μια πλευρά να ενισχύει τα επιχειρήματα των αποσχιστικών κινημάτων από την άλλη πλευρά όμως οδηγεί σε σφάλματα. Αυτό διότι, ως συγκατάθεση μπορεί να οριστεί ακριβέστερα το δικαίωμα του πολίτη να συμμετέχει στην λήψη αποφάσεων μέσω των δημοκρατικά εκλεγμένων αντιπροσώπων του. Η συγκατάθεση ή μη στην κυβέρνηση δίνεται μέσα από την διαδικασία των εκλογών και αυτό το δικαίωμα συμμετοχής δεν δίνει το δικαίωμα στην απόσχισή. Αλλά τονίζει ότι μέσω αυτού του τρόπου μια ομάδα μπορεί να εκφράσει τη δυσαρέσκεια της και να συμβάλλει στη διαμόρφωση των αποφάσεων. Η απόσχισή έχει υποστηρικτές και αντιπάλους. Το γεγονός ότι παραμένει στο διάλογο περί αυτοδιάθεσης, οφείλεται κατά πολλούς ότι η αρχή είναι ακόμα ασαφής αφού ακόμη ασαφής θεωρείται ο φορέας του δικαιώματος. Την αναμόχλευση της σχετικής θετικής ακαδημαϊκής άποψης περί απόσχισης έχει προσκαλέσει η τελευταία ανάδυση νέων κρατών μέσα από τη διαδικασία της διάλυσης της πρώην Γιουγκοσλαβίας κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990.⁴⁶

Πρέπει να τονιστεί ότι από την ακαδημαϊκή κοινότητα το ζήτημα δεν αντιμετωπίζεται με ενότητα. Ερμηνεύεται άλλοτε στενότερα και άλλοτε ευρύτερα. Για παράδειγμα, με τη στενή ερμηνεία του όρου ακαδημαϊκοί μιλούν για απόσχισή τη στιγμή που άλλοι ερμηνεύοντας το φαινόμενο διασταλτικά μιλούν για διάσπαση.⁴⁷

⁴⁵ Brimalyer, Lea, *Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation*, *Yale Law Journal*(1991)

⁴⁶ Μπρεδήμας, Αντώνης, *Αυτοδιάθεση των Λαών και Εδαφικές διεκδικήσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (1986)

⁴⁷ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1999)

1. Ερείσματα που ενισχύουν τις αξιώσεις απόσχισης

Όπως προαναφέρθηκε, το διεθνές δίκαιο δε παρέχει κανένα δικαίωμα απόσχισης σε εθνοτικές και μειονοτικές ομάδες με την προοπτική να αποτελέσει μια χωριστή διακριτική οντότητα. Έτσι, οι αξιώσεις και απαιτήσεις των νέων εθνοτήτων είτε στηρίζονται σε γενικούς και ασαφείς νομικούς κανόνες, όπως η εθνική αυτοδιάθεση, είτε βρίσκουν έρεισμα σε αξιώματα της πολιτικής φιλοσοφίας τα οποία είναι διεθνώς αναγνωρισμένα.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι πριν το 1991 και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν υπάρχει ακαδημαϊκή συζήτηση για το θέμα της απόσχισης.

Οι φιλοσοφικές και πολιτικές ρίζες που δικαιολογούν αυτή την αποστροφή της διεθνούς κοινότητας για την απόσχισή και τη δαιμονοποίησή της έχει τις ρίζες της στο έργο του Χόμπς Λεβιάθαν όπου αποτελεί την ιδεολογική βάση για το μοντέρνο συγκεντρωτικό κράτος. Αντίθετα, το να αναγνωριστεί ένα δικαίωμα στην απόσχισή είναι σαν ένα συμπλήρωμα της θεωρίας του Λοκ περί επανάστασης, καθώς σύμφωνα με τον Λοκ όταν ο λαός υφίσταται αδικίες, εξεγείρεται. Η προσέγγιση αυτή έχει καθαρά αποκαταστατικό χαρακτήρα.⁴⁸

Νομική βάση τόσο για τους υποστηρικτές όσο και για τους πολέμιους της απόσχισης συνιστά το ψήφισμα 2625/1970 της Γενικής Συνέλευσης. Συγκεκριμένα στην παράγραφο 6 του ψηφίσματος καταδικάζεται η απόσχισή καθώς όπως αναφέρεται απαγορεύεται «κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στην μερική ή ολική διάσπαση της εθνικής ενότητας και εδαφικής ακεραιότητας κάθε κράτους ή χώρας».

Οι υποστηρικτές της απόσχισης στηρίζουν τα επιχειρήματά τους στην παράγραφο 5 του ψηφίσματος 2625/1970, βάσει της οποίας δικαιολογείται η απομάκρυνση ως νόμιμο μέσο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.⁴⁹

Επιπλέον οι οπαδοί της απόσχισης στηρίζονται στο ότι η αυτοδιάθεση συνιστά ένα διαρκές δικαίωμα και όχι δικαίωμα της μιας χρήσεως. Ως δικαίωμα δεν μπορεί να εμποδίζει τους λαούς από το να ιδρύουν τους δικούς τους πολιτικούς θεσμούς. Οι υπέρμαχοι της απόσχισης υποστηρίζουν ότι κάτι τέτοιο θεμελιώνεται και μέσα από τα δυο Διεθνή Σύμφωνα του 1966 τα οποία ενσωματώνοντας την αρχή της αυτοδιάθεσης την καθιστούν προϋπόθεση

⁴⁸ Rothschild, Joseph, *Nationalism and democratization in East Central Europe: Lessons from the past. An essay*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 22:1, 27-34(1994)

⁴⁹ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρη» (2007)

για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η απάρνηση εκ μέρους του κράτους των δικαιωμάτων αυτών μπορεί να οδηγήσει μέχρι και στην απομάκρυνση, έτσι κάθε κράτος να υποχρεούται να έχει αντιπροσωπευτική κυβέρνηση.⁵⁰

Οι υποστηρικτές της απόσχισης προβάλλουν ως πρωτεύουσα αρχή αυτή της εθνικής αυτοδιάθεσης, ενώ οι πολέμιοι της απόσχισης συνηγορούν υπέρ της υπεροχής της εδαφικής ακεραιότητας.

Η παράγραφος 7 του ψηφίσματος 2625/1970 του ψηφίσματος χρησιμεύει για την στήριξη και των επιχειρημάτων και των δυο πλευρών. Η υποχρέωση της αντιπροσώπευσης συνιστά το εμπόδιο αλλά και την δυνατότητα της απομάκρυνσης, όταν αυτή η αντιπροσώπευση όχι μόνο δεν εκπληρώνεται αλλά τη στερείται βίαια η μειονότητα. Η τελευταία θεωρείται το άμεσο θύμα αυτής της μεταχείρισης. Σε αυτή την περίπτωση, η απόσχιση θεωρείται ως μέσω θεραπείας. Παρόλα αυτά η απόσχιση είναι δικαιολογημένη σε περιπτώσεις που ασκείται συστηματικά βία και σε ακραίες περιπτώσεις όπως αυτή της γενοκτονίας. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο ρόλος του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι καταλυτικός ιδιαίτερα σε ότι αφορά την επιτυχία της απόσχισης, διότι η δημιουργία νέου κράτους σχετίζεται με την πρόνοια περί διεθνούς ασφάλειας, προκειμένου να αποτραπεί μια νέα εστία κρίσεων.⁵¹

2. Περιπτώσεις όπου η απόσχιση καθίσταται εφικτή

Με την αναγνώριση του δικαιώματος της εσωτερικής αυτοδιάθεσης σε διάφορες μειονοτικές ομάδες, μπορεί να αποφευχθεί η απόσχιση η πιο ακραία μορφή εξωτερικής αυτοδιάθεσης. Παρόλα αυτά, δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι υπάρχουν περιπτώσεις, σύμφωνα με τις οποίες είναι δυνατή η απόσχιση. Συνεπώς, εξαιρέσεις αποτελούν οι περιπτώσεις εκείνες που το Σύνταγμα επιτρέπει την απόσχιση (περίπτωση Ερυθραίας 1993) ή που αυτό παρέχεται από το κράτος (περίπτωση Νορβηγίας 1905).

Ακόμα, η απόσχιση επιτρέπεται στις κάτωθι περιπτώσεις. Όταν η επιβίωση μιας εθνοτικής ομάδας απειλείται από τις πράξεις ενός κράτους (Κούρδοι- Ιράκ), ή υφίστανται παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως το ανατολικό Πακιστάν που αποσχίστηκε το

⁵⁰ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1999)

⁵¹ Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρη» (2007)

1970 και δημιούργησε το Μπαγκλαντές), είτε το έδαφος τους περιήλθε σε ξένη κυριαρχία (περίπτωση Βαλτικών χωρών).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πιο διάσημος πολέμιος της απόσχισης δεν είναι άλλος από τον Αβραάμ Λίνκολν κατά την διάρκεια του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου.

Οι εθνοτικές ομάδες που βρέθηκαν έπειτα από την διαδικασία της αποαποικιοποίησης ή τη διάλυση πολυεθνικών κρατών μέσα στα σύνορα κάποιου κράτους επί του πληθυσμού του οποίου αποτελούν μειονότητα αισθάνονται ότι η ξένη κατοχή δεν τερματίστηκε για αυτές. Αυτές οι μειονότητες δεν μοιράζονται τις ίδιες αξίες με την πλειοψηφία και ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου οι σχέσεις μειονότητας και πλειοψηφίας είναι συγκρουσιακές γεννώνται απαιτήσεις απόσχισης. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι οι περισσότερες απαιτήσεις απόσχισης ανέκυψαν στο μετααποικιακό περιβάλλον. Ωστόσο, η απόσχισή δεν πρέπει να συγχέεται με την διάλυση πολυεθνικών κρατών καθώς αποτελούν δυο διαφορετικές καταστάσεις. Αναλυτικότερα, στην απόσχισή υπάρχει ένα διάδοχο κράτος σε αντίθεση με την διάλυση όπου δεν σημειώνεται κάτι τέτοιο και αποτελεί ένα πραγματικό γεγονός που οδηγεί στην δημιουργία ανεξάρτητων κρατών.

Οι απαιτήσεις απόσχισης μπορεί να έχουν ως στόχο είτε την ανεξαρτησία, είτε την αποχώρηση από ένα συγκεκριμένο κράτος και ενσωμάτωση τους σε ένα άλλο εθνικά συγγενές (περίπτωση της Ογκάντεν που αποσχίστηκε από την Αιθιοπία και με σκοπό την προσάρτηση στη Σομαλία), είτε την πρόκληση αλυσιδωτών αποσχίσεων με απώτερο στόχο την ίδρυση ενιαίου κράτους (περίπτωση των Κούρδων). Η απόσχισή δεν επιτυγχάνεται με ειρηνικά ή συναινετικά μέσα. Εξάιρεση σε αυτό αποτελεί η περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας όπου υπήρξε συναινετικό διαζύγιο. Περιπτώσεις όπου η απόσχισή δεν γίνεται δεκτή έχουμε την περίπτωση της de facto απόσχισης και διεκδίκηση ανεξαρτησίας όπως στην περίπτωση του Κοσσόβου, της Υπερδνειστερίας, της Αμπχαζίας, του Καραμπάχ, και της Βόρειας Κύπρου. Αυτές οι περιπτώσεις, τα έθνη χωρίς κράτος, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ως τέταρτος κόσμος.

Σύμφωνα με τον Suzuki η απόσχισή μπορεί να έχει και αμυντικό χαρακτήρα και κατά της σοβαρής παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή κατά της υποβάθμισης των πολιτών σε άτομα δεύτερης κατηγορίας. Σύμφωνα πάλι με τον Lee Buchheit, υπέρμαχο της απόσχισης, μια εθνοτική ομάδα που διαβίει υπό το καθεστώς στερήσεων, εξαθλίωσης, αποκλεισμών και συστηματικής παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μεταμορφώνεται σε μονάδα αυτοδιάθεσης και έχει δικαίωμα να αποχωρεί από το κράτος του για να ανατρέψει αυτή τη δυσμενή κατάσταση.

Μια εθνοτική ομάδα που έχει απαιτήσεις απόσχισης βασίζεται σε κοινωνικούς αλλά και οικονομικούς λόγους. Οι βασικότεροι από αυτούς είναι ο αποκλεισμός των ομάδων αυτών από τα κέντρα εξουσίας, η διακριτική μεταχείριση, η οικονομική εκμετάλλευση, και όπως έχει ήδη αναφερθεί η μαζική παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό που καθορίζει την απόσχιση είναι η εκτίμηση του κόστους από την εδαφική αναριοθέτηση.⁵²

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο η απόσχιση μπορεί να γίνει δεκτή υπό προϋποθέσεις. Αρχικά όταν η κεντρική εξουσία ενός κυρίαρχου κράτους δεν δίνει αρκετές ευκαιρίες συμμετοχής στις μειονοτικές ομάδες, δηλαδή προβαίνει σε καταπάτηση και στέρηση των βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων. Πρέπει να τονιστεί ότι και πάλι τα προαναφερθέντα δεν συνιστούν από μόνα τους λόγο για να επιτραπεί η απόσχιση αλλά πρέπει να συνοδεύεται και από την αδυναμία εξεύρεσης ειρηνικής λύσης ή ειρηνικής συνύπαρξης των δυο ομάδων. Επιπλέον, πρέπει να συνοδεύεται και από μια συστηματική βάνανυση και εξοντώ. Σε αυτό το σημείο διαφαίνεται η σύνδεση της εσωτερικής και εξωτερικής εθνικής αυτοδιάθεσης που παρέχεται μέσα από το πλαίσιο της Διακήρυξης του 1970 και αφορά σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Στις περιπτώσεις που δεν μπορεί να επιτευχθεί η εσωτερική αυτοδιάθεση μια εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα μπορεί να επιχειρήσει την απόσχιση, την πιο ακραία μορφή εξωτερικής εθνικής αυτοδιάθεσης.⁵³

Η απόσχιση μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα παραπροϊόν της αυτοδιάθεσης. Μετατρέπεται μια συντηρητική αρχή, αυτή της εθνικής αυτοδιάθεσης, σε ριζοσπαστικό μέσο απόκτηση της ανεξαρτησίας. Αφορά στο διεθνές δίκαιο καθότι προκαλεί την ίδρυση μιας νέας πολιτικής οργάνωσης, αλλαγή των συνόρων και των αριθμητικών δεδομένων στον παγκόσμιο χάρτη. Θεωρείται ασυμβίβαστη με το διεθνές δίκαιο καθώς συγκρούεται με τον *jus cogens* κανόνα της εδαφικής ακεραιότητας. Η μόνη επικύρωση απόσχιση υπό τον έλεγχο του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι αυτή του Μπαγκλαντές.

Η απόσχιση αποτελεί ένα εξωνομικό γεγονός για το οποίο όμως μπορούν να υπάρξουν νομικές συνέπειες οι οποίες εξαρτώνται από τις περιστάσεις, όπως μη αναγνώριση ως κρατική οντότητα αν αυτή διαμορφώθηκε καταπατώντας τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

Επομένως, το διεθνές δίκαιο ούτε υποθάλλει ούτε εκτρέφει κεντρόφυγες τάσεις.

Οι διεθνείς κανόνες δεν προτείνουν λύσεις προς αποφυγή της διάλυσης ή κατάτμησης της διεθνούς κοινότητας σε χιλιάδες κράτη.

⁵² Seymour, Michel, *Secession as a Remedial Right*, *Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy*, 50:4, 395-423(2007)

⁵³ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1999)

Ο ρόλος της εδαφικής ακεραιότητας

Για πολλούς αιώνες, η δύναμη κρατών και αυτοκρατοριών ήταν συνώνυμη με το ποσοστό του εδάφους στο οποίο εκτεινόταν ο έλεγχος τους. Παρόλα αυτά, ήδη από τον 19^ο αιώνα είχε αρχίσει να διαφαίνεται ότι η οικονομική ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο υπερισχύει ενάντια στη δύναμη που κατείχε η έννοια της εδαφικής εξάπλωσης. Όπως σημειώνει ο Ρόμπερτ Γκίλπιν ένα κράτος μπορεί να κερδίσει περισσότερα μέσω της εξειδίκευσης και του διεθνούς εμπορίου από ότι μέσω εδαφική επέκτασης και κατακτήσεων. Η ανάπτυξη ενός κράτους έχει να κάνει με τις ανθρώπινες δυνατότητες και όχι με το έλεγχο επί κάποιου εδάφους. Η εδαφική εξάπλωση και διατήρηση του εδάφους είναι πολυέξοδο εγχείρημα.⁵⁴

1. Θεσμοθέτηση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλα διεθνή έγγραφα

Η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι θεμελιώδης αρχή του διεθνούς δικαίου. Μετά το τέλος του Β' ΠΠ, ο οποίος προκλήθηκε από τις εδαφικές διεκδικήσεις των εθνικιστικών ναζιστικών κινημάτων, πρωτίστως τα δυτικά κράτη αποφάσισαν να θεσμοθετήσουν στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας και να καταδικάσουν τη χρήση βίας που στρέφεται κατά της βίαιης αλλαγής των συνόρων και της εδαφικής ακεραιότητας κυρίαρχων κρατών.⁵⁵

Επιπλέον, έχει πλέον αναχθεί σε θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου. Έχει συνδεθεί με άλλες θεμελιώδεις αρχές όπως την αρχή της αυτοδιάθεσης και της απαγόρευσης χρήσης βίας. Στο άρθρο 2 παράγραφος 4 αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι όλα τα μέλη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή χρήσης ή χρήση βίας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους, ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς του οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Επίσης αναγωγή στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας γίνεται στο κεφάλαιο VII του Χάρτη στο άρθρο 73.

⁵⁴ Gilpin, Robert, *War and Change in the World Politics*, Cambridge University Press (1981)

Γενικότερα, Ο όρος εδαφική ακεραιότητα έχει αναφερθεί σε τρία διεθνή έγγραφα. Οι υπόλοιπες είναι αναφορές στα εν λόγω έγγραφα. Η ιδέα της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας προέκυψε μετά τον Α' ΠΠ. Η αρχή αναφέρεται στο άρθρο 10 της Σύμβασης της Κοινωνίας των Εθνών. Η ίδια αρχή θεσμοθετήθηκε όπως αναφέρεται παραπάνω και στον Χάρτη του ΟΗΕ. Ακόμα, αναφέρεται και στην Πράξη του Ελσίνκι(1975). Και τα τρία έγγραφα καταδικάζουν ρητώς την χρήση βίας που στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας ενός κράτους αλλά δεν συνηγορούν άκριτα υπέρ της διατήρησης της εδαφικής ακεραιότητας. Ιδιαίτερα, στην Πράξη του Ελσίνκι (Κεφάλαιο 1), αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι τα σύνορα μπορεί να αλλάξουν σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και πάντα με ειρηνικά μέσα και κατόπιν συμφωνίας. Από τα ανωτέρω είναι προφανές ότι η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι συνδεδεμένη με την αρχή της απαγόρευσης της απειλής χρήσης ή της χρήσης βίας και όχι απαραίτητα με την διαφύλαξη των υπαρχόντων συνόρων.

2.Εφαρμογή της αρχής στη σύγχρονη πολιτική

Ωστόσο, στην σύγχρονη πολιτική έχουν γίνει επανειλημμένως λανθασμένες προσπάθειες ώστε να παρουσιάζεται η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας ως ένας γενικός περιορισμός στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης. Η βάση αυτού του ισχυρισμού είναι λανθασμένη διότι μια κυβέρνηση που δεν αντιπροσωπεύει το σύνολο του πληθυσμού δεν μπορεί επιτυχώς να θέσει περιορισμούς στο αίτημα για εθνική αυτοδιάθεση. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπως αυτή του Μπαγκλαντές και της Σιγκαπούρης όπου είναι οφθαλμοφανές ότι οι περιορισμοί που τίθενται από την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας αγνοήθηκαν. Σε αυτό συμβάλει και η αναγνώριση της διάλυσης της πρώην ΕΣΣΔ και της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Έτσι, γίνεται κατανοητό ότι μόνο μια χώρα που σέβεται τις πολιτικές ελευθερίες και αφήνει τον λαό να αποφασίζει ελεύθερα για την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική του ανάπτυξη μπορεί να υπό περιπτώσεις να θέσει περιορισμούς στην άσκηση του δικαιώματος της εθνικής αυτοδιάθεσης. Από αυτό συμπεραίνεται ότι υπάρχει μια άρρηκτη σχέση μεταξύ εθνικής αυτοδιάθεσης και δημοκρατίας.⁵⁶

⁵⁶ Roesler, Jorg, *Nationalism and Economic Disparities Lessons from the Dissolution of Yugoslavia and Czechoslovakia and the Secession of the Baltic States*, *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 18:3, 341-354

3. Σχέση της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας με την αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης.

Η αρχή της αυτοδιάθεσης συνέβαλε και στην εξάλειψη των κατά μια έννοια φεουδαρχικών κατάλοιπων που παρατηρούνταν στις αποικίες και είχε να κάνει με την απόκτηση, την μεταφορά ή και την απώλεια νόμιμου τίτλου επί κάποιου εδάφους. Σύμφωνα με το κλασικό διεθνές δίκαιο ταυτόχρονα με την κατάκτηση εδάφους που ανήκε στην αποικία γινόταν και η μεταφορά κυριαρχίας στο νέο κυρίαρχο κράτος.⁵⁷

Ωστόσο, στο σύγχρονο διεθνές δίκαιο τέτοιου είδους διαδικασίες αμφισβητούνται και καθίστανται άκυρες. Αρχής γενομένης της Κοινωνίας των Εθνών και έπειτα με την ίδρυση και δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών και την σταδιακή ανάδυση των νομικών κανόνων σχετικά με την εθνική αυτοδιάθεση, θεσμοθετήθηκαν νομικές υποχρεώσεις για εκείνες τις χώρες που απολάμβαναν κυριαρχία στις αποικίες. Αυτές οι υποχρεώσεις εξουσιοδότησαν τους λαούς υπό αποικιακό ζυγό να μπορούν να επιλέξουν μεταξύ ανεξαρτησίας ή ένωσης ή ενσωμάτωσης με άλλο κράτος.⁵⁸

Το παράδοξο είναι ότι αρχές που κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης φάνινονταν υπό προϋποθέσεις συμβατές, στο μετααποικιακό περιβάλλον εμφανίζονται εντελώς αντικρουόμενες. Αυτό γίνεται διότι, αρχές που προέρχονταν από εμπειρίες του Δυτικού κόσμου και πολιτισμού, όπως αυτή της δημοκρατίας ερμηνεύονταν υπό το φως των διεκδικήσεων κρατικής κυριαρχίας, της αρχής της εδαφικής ακεραιότητας και της αρχής *uti possidetis uris*, κατάλοιπα μιας Βεσφαλικής παράδοσης, προκαλώντας έτσι αστάθεια τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη.⁵⁹

Ωστόσο, πολυάριθμα προβλήματα προέκυψαν κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης καθώς τα κράτη που προέκυψαν υποχρεώθηκαν να διατηρήσουν τα ήδη υπάρχοντα διοικητικά σύνορα που είχαν χαράξει οι αποικιοκράτες. Έτσι, διαφορετικά έθνη έπρεπε να συνυπάρξουν σε ένα νεοσυσταθέν κράτος. Οι μειονότητες που προέκυψαν από αυτόν τον διαχωρισμό αποζητούσαν την ανεξαρτησία τους και τη σύσταση του δικού τους κράτους.

⁵⁷ Brimalyer, Lea, *Secession and Self- Determination: A territorial interpretation*, Yale Law Journal(1991)

⁵⁸ Cassese, Antonio, *Self Determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1995)

⁵⁹ Freeman, Michael, *The right of self determination in international politics: six theories in search of a policy*, Review of International Studies(1999), Cambridge University Press

Επιπλέον, πρέπει να γίνει αναφορά και σε εδάφη που διακρίνονταν από ένα ειδικό καθεστώς. Αρχικά, το Γιβραλτάρ πέρασε στην κυριαρχία της Μεγάλης Βρετανίας μέσω της σύναψης μιας σύμβασης με την Ισπανία το 1713, παρόλο που δεν ενέπιπταν αυτοδίκαια στην κατηγορία των αποικιών και δεν ήταν αποτέλεσμα αποικιακής κατάκτησης.⁶⁰ Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτουν και εδάφη τα οποία δεν κατοικούνταν από αυτόχθονες πληθυσμούς και εποικίστηκαν κατευθείαν από κατακτητές, όπως η περίπτωση των Φώκλαντς.⁶¹

Συνοψίζοντας, κατά μία έννοια η αρχή της αυτοδιάθεσης έδωσε τέλος στις εδαφικές διεκδικήσεις και σήμανε το τέλος των αποικιακών κτήσεων και κατακτήσεων. Από την άλλη όμως, αναζωπύρωσε τα εθνικιστικά φρονήματα και τις επιδιώξεις καταπιεσμένων ομάδων για σύσταση δικούς τους κράτους σε συγκεκριμένο έδαφος το οποίο για τους δικούς τους λόγους αισθάνονται ότι τους ανήκει.

Μερικές ομάδες έχουν εμμονή όσον αφορά την εδαφική κυριαρχία με αποτέλεσμα να υπονομεύεται η παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα αλλά και η πρόοδος, έτσι αυτές οι ομάδες πασχίζουν για αποκλειστική δικαιοδοσία επί κάποιου εδάφους η οποία κατά τη γνώμη τους θα λύσει τα προβλήματά τους χωρίς όμως να κάνουν κάποια προσπάθεια για να αλλάξουν οι εσωτερικές συνθήκες.

Εν κατακλείδι, πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι τα δικαιώματα εξυπηρετούν συμφέροντα, συνεπώς τα δικαιώματα συγκρούονται γιατί κατ' επέκταση συγκρούονται και τα συμφέροντα που γεννώνται από αυτά. Έτσι, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση μπορεί να είναι επιζήμιο αν η αναγνώριση του γίνεται άκριτα.⁶²

⁶⁰ Simpson, Jerry G., *The Diffusion of Sovereignty: Self-Determination in the Post-Colonial Age*, 32 Stan. J. Int'l L. 255(1996)

⁶¹ Neuberger, Benjamin, National self-determination: A theoretical discussion, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 29:3, 391-418(2001)

⁶² Freeman, Michael, *The right of self determination in international politics: six theories in search of a policy*, Review of International Studies(1999), Cambridge University Press

Χρήση βίας και εθνική αυτοδιάθεση

Η χρήση εξαναγκαστικών μέτρων εμποδίζει τα άτομα να ασκήσουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Αυτό συνιστά παράλληλα και παραβίαση του διεθνούς δικαίου.⁶³

Η Διακήρυξη περί Φιλικών Σχέσεων (1970) ενδυναμώνεται από τις διατάξεις περί μη επέμβασης. Η χρήση βίας είναι ασύμβατη με τους σκοπούς του Χάρτη Άρθρο 1 παράγραφος 2, όπου περιλαμβάνεται και η εθνική αυτοδιάθεση. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά τη Διακήρυξη περί φιλικών σχέσεων η πρακτική των κρατών δεν συνάδει με αυτά. Τα κράτη εξακολουθούν να έχουν επιθετική συμπεριφορά και αναθεωρητικές τάσεις. Το 1974 έχουμε την κατάληψη της Βόρειας Κύπρου, το 1979 λαμβάνει χώρα η κατάληψη του Αφγανιστάν από την τότε ΕΣΣΔ.

Πάντως όσον αφορά τη χρήση βίας υπάρχει ο αντίλογος όπου σύμφωνα με αυτόν εκτιμάται ότι το διεθνές δίκαιο έχει προβεί στη θεσμοθέτηση της βίας μέσω μέτρων και μηχανισμών που μπορεί να εμποδίσουν τις εθνοτικές ομάδες από το να ασκήσουν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.⁶⁴

Ένα ερώτημα που ανακύπτει είναι εάν μπορεί ο καταπιεσμένος λαός να αναλάβει κάποιου είδους δράση. Είθισται να θεωρείται ότι μπορεί να αναλάβει κάποιου είδους δράση μόνο σε περίπτωση αυτοάμυνας ενάντια σε ένοπλη επίθεση. Το θέμα τέθηκε στον ΟΗΕ από κράτη του Τρίτου Κόσμου και σοσιαλιστικά κράτη.

Πρέπει να τονιστεί ότι το άρθρο 2 παρ. 4 αναφέρεται σε κράτη και όχι σε άλλου είδους ομάδες οι οποίες έχουν διαφορετική νομική προσωπικότητα σε διεθνές επίπεδο. Έτσι, όπως έχει αναφερθεί, τα συμβεβλημένα κράτη μπορεί να απαιτήσουν από ένα κράτος το οποίο είναι συμβεβλημένο τον σεβασμό επί κάποιων δικαιωμάτων, και εν προκειμένω, το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.

Παρόλα αυτά, σπάνια ένα τρίτο κράτος επεμβαίνει μονομερώς χωρίς κάποια εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας το οποίο μπορεί να καλέσει τα κράτη της διεθνούς κοινότητας να αναλάβουν δράση, εφόσον βέβαια έχουν εξαντληθεί όλα τα ειρηνικά μέσα και το κράτος που προβαίνει στην παραβίαση δεν είναι διατεθειμένο να συμμορφωθεί.

⁶³ Neuberger, Benjamin, *National self-determination: A theoretical discussion*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 29:3, 391-418(2001)

⁶⁴ Barnsley I. and Bleiker R. , *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change(2008)

Επιπρόσθετα, από το εθιμικό δίκαιο αντλούμε τη συμπεριφορά τρίτων κρατών απέναντι σε κράτη που καταπατούν το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Η συνήθης πρακτική δείχνει ότι τα άλλα κράτη προβαίνουν σε δημόσια διαμαρτυρία και σε διπλωματικές επαφές είτε σε επιβολή κυρώσεων ή εφαρμογή μέτρων που προτάσσονται από το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, όπως έγινε στην περίπτωση της Νότιας Ροδεσίας, του Ιράκ και της Νότιας Αφρικής, ΤΔΒΚ).

Η βίαιη παραβίαση της αυτοδιάθεσης μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά μια μορφή χρήσης βίας. Τα αντίποινα (κατασταλτικά μέτρα) θα πρέπει να συστήνονται από κάποιο εξουσιοδοτημένο όργανο διεθνή οργανισμού Συμβούλιο Ασφαλείας, Γενική Συνέλευση ή περιφερειακού οργανισμού ΕΕ, ΟΑΣΕ, ΟΑΕ, Αραβικός Σύνδεσμος.⁶⁵

Προβληματισμοί και αδυναμίες σχετικά με την αυτοδιάθεση

Αυτό που δημιουργεί εντάσεις όσον αφορά στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης είναι ότι η συμβατική ερμηνεία δεν συμβαδίζει με την διεθνή πρακτική ή τις αντιλήψεις της διεθνούς κοινότητας.⁶⁶ Ακόμα είναι φανερό ότι η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης έχει δημιουργήσει μια δυναμική που διαιωνίζει τις συγκρούσεις, από το να τις εμποδίζει.⁶⁷

Πρέπει να τονιστεί η αρχή της αυτοδιάθεσης αποτελεί ένα ζήτημα γύρω από το οποίο τα συμφέροντα και οι απόψεις των κρατών είναι τόσο αντικρουόμενα με αποτέλεσμα τα κράτη να μην μπορούν να συμφωνήσουν επί συγκεκριμένων περιπτώσεων στις οποίες θα πρέπει να εφαρμόζεται η εν λόγω αρχή κι έτσι αρκούνται στη θέσπιση γενικών κατευθυντήριων γραμμών.⁶⁸

Είναι γεγονός ότι πολύ λίγα κράτη είναι φυλετικά και εθνικά ομοιογενή. Χαρακτηριστικά, στην Αφρικανική Ήπειρο υπάρχουν μόνο τέσσερα παραδείγματα. Ζουαζιλάνδη, Μποτσουάνα, Σομαλία, Λεσόθο. Σε ένα διεθνές περιβάλλον του οποίου τα

⁶⁵ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1999)

⁶⁶ Barnsley I. and Bleiker P., *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change(2008)

⁶⁷ Weller, Marc, *The Self-Determination trap*, Ethnopolitics(2006)

⁶⁸ Zyberi, Gentian, *Self-Determination through the lens of the International Court of Justice*, Netherlands International Law Review(2009), Cambridge University Press

υποκείμενα χαρακτηρίζονται για την ετερογένειά τους, είναι απόλυτα λογικό να μην επιθυμούν την δημιουργία νομικών κανόνων διεθνούς εμβέλειας που να ενισχύει το ενδεχόμενο διάσπασής τους ή διάλυσής τους ή αποσχίσεως τμήματός τους, είτε την καλλιέργεια εθνοτικών ή φυλετικών εμφυλίων συγκρούσεων και διαταραχών.

Ένας σεβαστός αριθμός κρατών της διεθνούς κοινότητας αποτελείται από οντότητες με ολοκληρωτικό καθεστώς που δεν αφουγκράζονται τις επιθυμίες του λαού τους. Επομένως, θα ήταν τουλάχιστον απλοϊκό εκ μέρους κάποιου να πιστεύει ότι ένα κράτος με τέτοιο καθεστώς θα δεχόταν αυστηρούς και ξεκάθαρους νομικούς κανόνες που θα επιβάλουν αυστηρά τον σεβασμό στην ελεύθερη επιλογή.

Η διανομή της εξουσίας στην παγκόσμια τάξη τόσο σε οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο είναι αποδεδειγμένο ότι συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων διεθνών δρώντων κι έτσι τα υπόλοιπα κράτη αναγκάζονται να ταχθούν στο στρατόπεδο κάποιου από αυτά ή ακόμα χειρότερα να γίνουν πιόνια των πολιτικών τους.

Είναι πλέον αποδεδειγμένο, ότι στην εποχή μας δεν μπορεί να γίνεται λόγος για ανεξάρτητη κυριαρχία στην εποχή μας, αφού κάτι τέτοιο αποτελεί πλέον παρελθόν. Συνεπώς, αν κάποιος λάβει υπόψη του όλα τα παραπάνω μπορεί εύκολα να διακρίνει τον περιορισμένο και επιλεκτικό τρόπο με τον οποίο το διεθνές δίκαιο ενσωμάτωσε μια αρχή όπως αυτή της αυτοδιάθεσης.

Επιπρόσθετα, υπάρχει νομικό κενό όσον αφορά τις απαιτήσεις των εθνοτικών ομάδων, των εθνικών, θρησκευτικών και, πολιτισμικών και γλωσσικών μειονοτήτων.

Το να παρέχεται άκριτα δικαίωμα στην αυτοδιάθεση σε όλες τις εθνοτικές ομάδες και μειονότητες μπορεί να σημαίνει και να ισοδυναμεί με διάλυση των κρατικών δομών και διεθνών σχέσεων, γεγονός που θα απειλούσε την παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα και θα οδηγούσε στην δημιουργία χιλιάδων οντοτήτων που αμφισβητείται αν θα μπορούσαν να επιζήσουν.

Τα κενά που παρουσιάζονται στην περίπτωση της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης είναι μέρος ενός γενικότερου πλαισίου, αυτού που αναφέρεται στα έθνη χωρίς κράτος. Πρέπει να τονιστεί ότι κάθε μειονοτική ομάδα προστατεύεται μόνο στην περίπτωση που διατρέχει σοβαρό κίνδυνο.

Επιπρόσθετα, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το φαινόμενο του αναδυόμενου εθνικισμού στη διεθνή κοινότητα. Κύματα εθνοκεντρικών κινημάτων και εθνικιστικά αισθήματα έχουν κατακλύσει την Ευρώπη και άλλα μέρη του κόσμου. Συνεπώς, το αδιέξοδο περι

αυτοδιάθεσης έχει να κάνει και με την αυθαίρετη ταύτιση του κράτους με το έθνος. Η ιδέα της εθνικής αυτοδιάθεσης εσφαλμένα δημιουργεί την εντύπωση ότι ο κόσμος αποτελείται από διακριτά και ομοιογενή εθνικά κράτη, αντίληψη που παραπέμπει ιστορικά στην ευρωπαϊκή νεωτερικότητα που στην πορεία απέκτησε παγκόσμια αναγνώριση.⁶⁹

Ο Αντόνιο Κασέσε έχει προσομοιάσει την αρχή με τον Ιανό και αυτό διότι από τη μία εμφανίζεται ως μια προοδευτική και ριζοσπαστική αρχή ενώ από την άλλη απειλητική και ανατρεπτική. Στην τωρινή εποχή ερχόμαστε αντιμέτωποι με την ανατρεπτική όψη της αυτοδιάθεσης.

Επιπρόσθετα, το διεθνές δίκαιο δεν είναι σε θέση να ασχοληθεί με οποιοδήποτε μεγάλο φαινόμενο που διαφέρει από αυτό της αποαποικιοποίησης. Οι διεθνείς κανόνες δεν είναι ευέλικτοι. Μπορούν να χαρακτηριστούν σχεδόν άκαμπτοι και γι αυτό το λόγο δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα νέα φαινόμενα που αναδύονται στη διεθνή κοινότητα. Το σχέδιο περί αυτοδιάθεσης, γενικό και υποτυπώδες, όπως αυτό υιοθετήθηκε στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών κέρδισε ακρίβεια όσον αφορά την εξωτερική διάστασή του. Επιπλέον, πρέπει να τονιστεί ότι προώθησε οριστικές λύσεις για συγκεκριμένες καταστάσεις.

Ακόμα, η δράση του ΟΗΕ μπορεί να χαρακτηριστεί μονόπλευρη. Δεν έχει συμπεριλάβει ομάδες στις οποίες παρατηρείται ολοκληρωτική άρνηση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση. Συνεπώς, ο αναδυόμενος εθνικισμός αποτελεί φυσική συνέπεια κι έτσι παρατηρείται η επέκταση δραματικών συγκρούσεων και ο πολλαπλασιασμός των μικροσκοπικών κρατών. Σε αυτό συμβάλλει και το γεγονός ότι βραχυπρόθεσμα συμφέροντα εμποδίζουν μακροπρόθεσμες λύσεις.

Συνεπώς, τα κράτη από την πλευρά τους θα πρέπει να εντάξουν τις εν λόγω ομάδες στον κοινωνικό τους ιστό να τους απονεύσουν δικαίωμα στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, έτσι ώστε να αποτελούν αδιάσπαστο μέρος της κοινωνικής συνοχής και της αποφασιστικής διαδικασίας.⁷⁰

Το παράδοξο της εποχής μας είναι ότι από τη μια πλευρά επιχειρείται ενσωμάτωση σε υπερεθνικό επίπεδο και από την άλλη πλευρά υπάρχουν τάσεις αποκέντρωσης και

⁶⁹ Barnsley I. and Bleiker R., *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change(2008)

⁷⁰ Shehadi, Kamal S., *Ethnic self-determination and the break-up of states: Introduction*, The Adelphi Papers, 33:283, 3-10(1993)

προσπάθειες διατήρησης της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας. Πρόκειται για αντιτιθέμενες τάσεις που σταδιακά οδήγησαν στην αποδυνάμωση του έθνους-κράτους.⁷¹

Προς επίλυση των προβλημάτων που γεννώνται από τις αξιώσεις αυτοδιάθεσης φαίνεται ότι επιλογές όπως αυτή της αυτονομίας, της συνομοσπονδίας ή ομοσπονδίας,⁷² μια μέθοδος που ακολουθήθηκε μετά τον Α' ΠΠ φαίνεται να μην είναι εφαρμόσιμη στις μέρες μας και να επιτείνει το πρόβλημα. Το παράδειγμα της Τσεχοσλοβακίας και της Γιουγκοσλαβίας δείχνουν ότι η απονομή ενός βαθμού αυτονομίας μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την πλήρη απομάκρυνση του κράτους. Έτσι, γεννάται η δυσπιστία της διεθνούς κοινότητας ως προς τη λύση της αυτονομίας.

Ακόμα, η αυτονομία δεν είναι λειτουργική σε δυο επιπλέον περιπτώσεις, όπως αυτή στην οποία δεν υπάρχει γεωγραφική συγκέντρωση της μειονότητας ή στην περίπτωση του συνεχώς αυξανόμενου αριθμού των μειονοτήτων με τέτοιο τρόπο ώστε η τοπική αυτονομία να αποδεικνύεται δυσλειτουργική.⁷³

Το πρόβλημα γεννάται από τον εθνοκεντρικό χαρακτήρα της αρχής. Ένα κράτος προσδιορισμένο με εδαφικούς και εθνοκεντρικούς όρους είναι το υπόστρωμα ολόκληρης της παγκόσμιας τάξης και για αυτό αποτελεί τον βασικό στόχο όλων των ομάδων.

Επομένως, πρέπει να προωθηθεί ο χωρισμός του κράτους ως πολιτικής οντότητας από την εθνότητα (ιθαγένεια) και τις εθνοπολιτισμικές διαφορές.

Το κράτος πρέπει να προβεί στην υιοθέτηση ενός πλουραλιστικού Συντάγματος να αποκτήσει την έννοια της πολιτείας και να ανήκει στους πολίτες, ανεξαρτήτως εθνικότητας και να προσδιορίζεται με αστικούς και όχι εθνοκεντρικούς όρους. Έτσι, οι πολίτες μπορούν να είναι ελεύθεροι από την εσωτερική τους ανάγκη να ενταχθούν σε μια συγκεκριμένη ομάδα που έχει σχέση με την πολιτιστική τους κληρονομιά.

⁷¹ Barnsley I. and Bleiker R., *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change(2008)

⁷² Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, European Journal Of International Law (2009)

⁷³ Galbreath, David J., *Dealing with diversity in international law: Selfdetermination and statehood*, The International Journal of Human Rights, 9:4, 539-550 (2005)

Η Περίπτωση της ΕΣΣΔ: Από την Πράξη του Ελσίνκι και τη ΔΑΣΕ

Νομικά εργαλεία όπως ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, και οι Διακηρύξεις των Ηνωμένων Εθνών όπως αυτά του 1960⁷⁴ και 1970⁷⁵, παράγουν δεσμευτικούς κανόνες με τους οποίους πρέπει να προσαρμόζονται όλα τα κράτη-μέλη.

Αντίθετα, η Πράξη του Ελσίνκι(1975) είναι ένα κείμενο που εστιάζει στο ζήτημα της αυτοδιάθεσης. Πρόκειται για ένα κείμενο με μεγάλη πολιτική και ηθική αξία το οποίο ωστόσο δεν είναι νομικά δεσμευτικό. Υιοθετήθηκε το 1975 από τα 35 μέλη που αποτελούσαν την Διάσκεψη για την Ασφάλεια και την Συνεργασία στην Ευρώπη(ΔΑΣΕ).

1. Ανάγκες που οδήγησαν τα Δυτικά κράτη στην θεσμοθέτηση της Πράξης του Ελσίνκι

Όπως προαναφέρθηκε οι περιπτώσεις κατά τις οποίες αναγνωρίζεται το δικαίωμα στην εξωτερική αυτοδιάθεση είναι η αποαποικιοποίηση, τα ρατσιστικά καθεστώτα και η ξένη κατοχή, καταστάσεις οι οποίες δεν παρατηρούνται στην Ευρώπη, αν εξαιρέσει κανείς την περίπτωση του Γιβραλτάρ, σύμφωνα με την άποψη που επικρατεί στην Ισπανία. Δεν υπάρχουν ρατσιστικά καθεστώτα, όπως αυτό της Νότιας Αφρικής και με εξαίρεση την παράνομη κατοχή της Βόρειας Κύπρου δεν υπάρχει άλλου τέτοιου είδους κατοχή που να προσομοιάζει με την Ισραηλινή κατοχή αραβικών εδαφών. Το λογικό συμπέρασμα σε αυτή την περίπτωση μπορεί να είναι ότι η εξωτερική αυτοδιάθεση αποτελεί μια πραγματικότητα στην Ευρώπη και δεν υπάρχουν τέτοιου είδους αξιώσεις. Παρόλα αυτά, πρέπει να γίνει αναφορά στο γερμανικό έθνος το οποίο την περίοδο της θεσμοθέτησης του Τελικής Πράξης του Ελσίνκι ήταν χωρισμένο σε δυο κράτη, το ιρλανδικό ζήτημα, στο ζήτημα των Βάσκων και διάφορα άλλα προβλήματα εθνοτικών και γλωσσικών μειονοτήτων. Αυτές οι μειονότητες έχουν σίγουρα αξιώσεις εσωτερικής αυτοδιάθεσης. Ακόμα, μέσα από αυτό ανακύπτει το πρόβλημα του εύρους της εθνικής αυτοδιάθεσης. Επιπρόσθετα, αυτό το πρόβλημα ανακύπτει και σε ένα διαφορετικό περιβάλλον και έχει να κάνει με τους λαούς που διαβιούν κάτω από ένα ολοκληρωτικό ευρωπαϊκό κράτος, και αφορούσε ένα πιο κατανοητό σχέδιο για την εσωτερική αυτοδιάθεση σε σχέση με αυτό των Ηνωμένων Εθνών. Το ζήτημα ανέκυψε έπειτα

⁷⁴ Declaration on Granting Independence to Colonial Countries and People(1960)

⁷⁵ Declaration of Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-operation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations

από πρόταση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ότι πρέπει να περιληφθεί μια διάταξη σχετικά με την εθνική αυτοδιάθεση στη Διακήρυξη του Ελσίνκι.⁷⁶

Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας με αυτήν την πρόταση περί αυτοδιάθεσης έκλεινε το μάτι σε μια πιθανή επανένωση της Γερμανίας.⁷⁷ Ωστόσο, ήταν ξεκάθαρο ότι στόχευε στην εξωτερική αυτοδιάθεση. Αυτό φαίνεται από τη δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών στο Ελσίνκι το 1973 « αποτελεί πολιτικό σκοπό της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας να βοηθήσει στη δημιουργία ενός ειρηνικού κράτους στην Ευρώπη όπου το γερμανικό έθνος μπορεί να ανακτήσει τη ενότητα του μέσω της ελεύθερης άσκησης της εθνικής αυτοδιάθεσης». Ακολουθώντας το παράδειγμα της Γερμανίας, πολλές χώρες κατέθεταν προτάσεις που περιλάμβαναν την αρχή της αυτοδιάθεσης.

2. Εφαρμογή της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι

Η Τελική Πράξη του Ελσίνκι αναγνωρίζει ότι η αρχή της αυτοδιάθεσης μπορεί να εφαρμοστεί και πέραν του αποικιακού περιβάλλοντος.⁷⁸ Η αρχή VIII του δεκαλόγου του Ελσίνκι αναφέρεται τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική αυτοδιάθεση. Στο βαθμό που αναφέρεται στην εσωτερική αυτοδιάθεση, αντανακλά την άποψη των δυτικών χωρών.

Παρόλο που κάποια στοιχεία θυμίζουν επανάληψη του άρθρου 1 της Διακήρυξης των Ηνωμένων Εθνών περί φιλικών σχέσεων, είναι σίγουρο ότι η Πράξη του Ελσίνκι συνιστά ένα βελτιωμένο εργαλείο που έχει δυνατότητα εφαρμογής στα ευρωπαϊκά κράτη. Επίσης, με την εισαγωγή του όρου «πάντα» γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για ένα διαρκές δικαίωμα καθώς συνεχίζει να υφίσταται ακόμα κι όταν οι άνθρωποι έχουν διαλέξει κάποιας μορφής διακυβέρνησης και συγκεκριμένο καθεστώς.

Επιπρόσθετα, η Πράξη του Ελσίνκι δεν περιλαμβάνει καμία ρήτρα που να αφορά προσπάθειες περιορισμού αποκλειστικά και μόνο σε ρατσιστικά καθεστώτα ή σε καθεστώτα που αποκλείουν την συμμετοχή θρησκευτικών ή άλλων ομάδων στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Έτσι, η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης φαίνεται να έχει ένα ευρύ φάσμα. Πρέπει να σημειωθεί ότι σκοπός της πράξης του Ελσίνκι ήταν να απευθύνεται στους λαούς των ευρωπαϊκών κρατών, ήτοι σε λαούς κυριάρχων κρατών και όχι σε λαούς που βρίσκονται υπό αποικιακό ή ρατσιστικό καθεστώς ή ξένη κατοχή.

⁷⁶ Cassese, Antonio, *Self-Determination of peoples: A Legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1999)

⁷⁷ Davy, Richard, *Helsinki myths: setting the record straight on the Final Act of the CSCE, 1975*, Cold War History, 9:1, 1-22(2009)

⁷⁸ Martti Koskenniemi, *National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

Επιπλέον, περιλαμβάνει σύνδεση της αρχής με τα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που της προσδίδει ευρύτερη σημασία. Ακόμη, αντανακλά τη δυτική άποψη περί αυτοδιάθεσης σύμφωνα με την οποία η αυτοδιάθεση δεν μπορεί να εφαρμοστεί από τη στιγμή που παραβιάζονται θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως για παράδειγμα η ελευθερία της έκφρασης. Η φράση “in full freedom” χρησιμοποιείται ως αντίθεση στις ολοκληρωτικές κυβερνήσεις και για να τονίσει ότι οι λαοί πρέπει να είναι ελεύθεροι τόσο από εξωτερικές όσο και από εσωτερικές παρεμβάσεις.⁷⁹

3. Αξιολόγηση του περιεχομένου της πράξης του Ελσίνκι

Το περιεχόμενο της πράξης του Ελσίνκι κατά μια άποψη μπορεί να χαρακτηριστεί πρωτοποριακό καθώς δίνει μια νέα πνοή στις διεθνείς σχέσεις, και παρέχει στους λαούς το μόνιμο δικαίωμα να επιλέγουν ένα νέο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς και να προσαρμόζουν τις υπάρχουσες πολιτικές και κοινωνικές δομές για να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις του διεθνούς περιβάλλοντος. Από την άλλη όμως, το πρωτοποριακό της περιεχόμενο μετριάζεται από την έμφαση που δίνεται στην εδαφική ακεραιότητα και τη διατήρηση των υπαρχόντων συνόρων.⁸⁰

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της Διακήρυξης του Ελσίνκι είναι ότι προκηρύσσει το δικαίωμα στην εξωτερική αυτοδιάθεση κάθε συμμετέχοντος κράτους. Το δικαίωμα αυτό απονέμεται στο σύνολο του πληθυσμού και όχι σε εθνοτικές ομάδες ή άλλους είδους μειονότητες. Επιπλέον, δεν αναγνωρίζεται δικαίωμα στην απόσχισι, καθώς η αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι πρωταρχικής σημασίας στη Διακήρυξη. Το δικαίωμα στην εξωτερική αυτοδιάθεση ορίζεται το δικαίωμα να μπορούν ελεύθερα να διατείνονται για οποιαδήποτε αλλαγή της διεθνούς τους κατάστασης. Σε περίπτωση δηλαδή που η κυβέρνηση ενός κράτους λάβει μια απόφαση επί της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, ο λαός είναι σε θέση να αποφανθεί, εάν επιθυμεί την εν λόγω αλλαγή μέσω κάποιας δημοκρατικής διαδικασίας, όπως αυτή του δημοψηφίσματος. Καμία αλλαγή στην εδαφική κατάσταση μιας χώρας δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί απλά και μόνο με απόφαση της κεντρικής εξουσίας χωρίς τη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου πληθυσμού, περίπτωση που παραπέμπει σε αυτή των Βαλτικών χωρών. Σαφώς, η περίπτωση που τα κράτη είχαν στο μυαλό τους ήταν αυτή της Γερμανίας, καθώς τα βίαια και ξαφνικά γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά το τέλος του Β'

⁷⁹ Nedzad Basic, David Goetze & Charles Anthony Smith (2003): Secession crises, human welfare and conflict resolution, Conflict, Security & Development, 3:2, 185-209

⁸⁰ Koskenniemi, Martti, *National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

ΠΠ δεν έδωσε την ευκαιρία στο γερμανικό έθνος να αποφανθεί με δημοψήφισμα. Επιπλέον, κάτι ανάλογο συνέβη και στην περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας.

Παρόλα τα πρωτοποριακά στοιχεία που αναφέρθηκαν παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι και στην Πράξη του Ελσίνκι στοιχεία του παραδοσιακού διεθνούς δικαίου είναι εμφανή. Ένα τέτοιο στοιχείο είναι η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών. Απλά επαναλαμβάνει την ασφαλιστική δικλείδα της Διακήρυξης περί φιλικών σχέσεων του 1970. Αυτό το στοιχείο που παραμένει αναλλοίωτο στις διεθνείς σχέσεις είναι η επιθυμία του διεθνούς συστήματος για σταθερότητα κ κατ' επέκταση στήριξη της κυριαρχίας. Αυτό δημιουργεί το παράδοξο που νομικά και πολιτικά έγγραφα όπως αυτό της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι που από τη μια πλευρά διακηρύσσουν το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση και από την άλλη πλευρά την διαφύλαξη της εδαφικής ακεραιότητας των υπαρχόντων κρατών. Η αντίθεση αυτή μετριάζεται μεταβάλλοντας το νόημα της αρχής κάτι που οδηγεί στην προστασία των δικαιωμάτων των μειονοτήτων και όχι στην απόσχιση.⁸¹ Συνεπώς, η αρχή VII του παίζει αυτό το διπλό ρόλο.⁸²

Δεύτερον, στην πράξη του Ελσίνκι ο ορός λαός ερμηνεύεται συσταλτικά. Εξαιρούνται οι εθνοτικές μειονότητες και κατά μείζονα λόγω οι θρησκευτικές, φυλετικές και γλωσσικές μειονότητες. Αν δινόταν μια διασταλτική ερμηνεία του όρου, το δικαίωμα θα επεκτεινόταν και στις μειονότητες και αυτές με τη σειρά τους θα είχαν δικαίωμα να αποσχιστούν. Αυτό το σενάριο ήθελαν να αποφύγουν οι κυβερνήσεις των 35 συμβεβλημένων χωρών, η πλειοψηφία των οποίων περιλαμβάνει μειονότητες στους κόλπους τους. Παρόλα αυτά είναι πρόθυμοι να απονείμουν αστικά δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες ατομικά σε μέλη μειονοτικών ομάδων.

Επιπρόσθετα, θεωρεί τη εθνική αυτοδιάθεση σημαντική για την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών. Σε αυτό το σημείο η Πράξη του Ελσίνκι ακολουθεί την πεπατημένη της Διακήρυξης περί Φιλικών Σχέσεων των Ηνωμένων Εθνών όσον αφορά την εθνική αυτοδιάθεση, η οποία, όπως και στην Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών, θεωρείται το μέσο για την επίτευξη των ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των λαών και όχι σαν ένα σκοπό.

Η Τελική Πράξη του Ελσίνκι είναι ενδεικτική της νέας τάσης που αναδύεται στην παγκόσμια κοινότητα σχετικά με την ευρύτερη αναγνώριση της εσωτερικής αυτοδιάθεσης. Η κατάρρευση του Σοβιετικού συστήματος δεν είναι παρά ο θρίαμβος της εφαρμογής της αρχής

⁸¹ Koskenniemi, Martti, *National Self-Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

⁸² Davy, Richard, *Helsinki myths: setting the record straight on the Final Act of the CSCE, 1975*, Cold War History, 9:1, 1-22

της εθνικής αυτοδιάθεσης. Το δικαίωμα δηλαδή αντί να χάνει έδαφος έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα ζωτικό.⁸³

4. Ο απόηχος του Ελσίνκι και η σύνδεση της Πράξης με τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ΕΣΣΔ

Αποτέλεσμα της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι ήταν η ίδρυση της ομάδας που ιδρύθηκε το 1976(Moscow Helsinki Group) και είχε στόχο να επιβλέπει την συμπεριφορά της Κυβέρνησης κ αν αυτή προσαρμόζεται με τις διατάξεις της Πράξης. Πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι το 1975 υπήρχαν 10,000 πολιτικοί κρατούμενοι στην Σοβιετική Ένωση.

Ήδη πριν την Διάσκεψη του Ελσίνκι και την υπογραφή της Τελικής Πράξης αντιφρονούντες του καθεστώτος είχαν ξεκινήσει κινητοποιήσεις σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Το παράδοξο είναι ότι η πρωτοβουλία για την συνάντηση των Ευρωπαίων ηγετών στο Ελσίνκι άνηκε στην Σοβιετική Ένωση, η οποία επιδίωκε μέσα από αυτή τη συνάντηση να επιβεβαιώσει το status quo όσον αφορά τα εθνικά σύνορα στην Ευρώπη, όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά τον Β΄ ΠΠ. Επίσης, η Σοβιετική Ένωση επιθυμούσε τεχνολογική συνεργασία με την Δύση. Επομένως, και προς επίτευξη αυτών των σκοπών φάνηκε πρόθυμη να συμμετάσχει σε συζητήσεις που αφορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα και ακόμα να επιτρέψει την θεσμοθέτησή τους στην Τελική Πράξη.

Για πολλούς η Τελική Πράξη του Ελσίνκι θα λειτουργούσε σαν ωρολογιακή βόμβα για το Σοβιετικό καθεστώς. Το αξιοσημείωτο είναι ότι δημοσιεύθηκε στον Τύπο, γνωστοποίησε το περιεχόμενο της και εξοικείωσε τον Σοβιετικό λαό με αυτό, καθώς επίσης και αποτέλεσε βάση και τροφή των αντιφρονούντων και των ακτιβιστών. Μέσω των εργαλείων των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, και περισσότερο μέσω της υπογραφής της Πράξης του Ελσίνκι γίνεται κατανοητό ότι το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν εμπίπτει αποκλειστικά στην εγχώρια δικαιοδοσία αλλά διέπει τις διεθνείς σχέσεις. Για πρώτη φορά οι πολίτες της Σοβιετικής Ένωσης απέκτησαν πλήρη επίγνωση των διεθνών υποχρεώσεων που έχει η χώρα τους όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έτσι, άρχισαν να διαπραγματεύονται με τις αρχές δικαιώματα όπως άδεια για ταξίδια στο εξωτερικό και παρόμοια δικαιώματα.⁸⁴

⁸³ Cassese, Antonio, *Self-Determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1999)

⁸⁴ Zellner, Wolfgang, *Russia and The OSCE: From high hopes to disillusionment*, Cambridge Review of International Affaires(2006)

Από άλλους πάλι, η υπογραφή της Τελικής πράξης του Ελσίνκι θεωρήθηκε ως νίκη της Σοβιετικής διπλωματίας έναντι της δυτικής. Πιο συγκεκριμένα, ως νίκη θεωρείται το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί κατάφεραν να διασφαλίσουν την κυριαρχία τους σε εδάφη που κατέκτησαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Για τη Δύση τα πράγματα παρέμειναν ακριβώς όπως ήταν και πριν το 1975. Και σημειώνεται όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα ότι και παλαιότερα η Σοβιετική Ένωση είχε αναλάβει υποχρεώσεις σε αυτόν τον τομέα που ποτέ δεν τήρησε.⁸⁵

Η δημιουργία της ομάδας που είχε σκοπό την επίβλεψη της τήρησης των υποχρεώσεων που ανέλαβε η χώρα μέσα από την υπογραφή της πράξης του Ελσίνκι και επίσης ανακοίνωσε ότι θα ενημερώνει τα συμβεβλημένα κράτη για τυχόν παραβιάσεις.

Πρέπει να τονιστεί ότι οι διατάξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως αναφέρονται στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι δεν ήταν κάτι εντελώς νέο ούτε οι κανόνες που εμπεριέχονται ήταν αυστηρότεροι από αυτούς που τέθηκαν στην Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων(1948).

Η αρχή της αυτοδιάθεσης στο Σοβιετικό Σύνταγμα

Στην εποχή μας ο ρόλος του ΟΗΕ όσον αφορά την διαδικασία αποαποικιοποίησης έχει ολοκληρωθεί. Προβληματικές παραμένουν λίγες περιπτώσεις που το καθεστώς τους είναι ακόμα αμφιλεγόμενο.

Περιπτώσεις όπως αυτή της Γιουγκοσλαβίας και της ΕΣΣΔ επαναφέρουν στο προσκήνιο την προβληματική όσον αφορά την ίδια την αρχή. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο της διάλυσης της ΕΣΣΔ όλες οι πολιτικές πλευρές στήριζαν την θέση τους και τις διεκδικήσεις τους στην βάση της αυτοδιάθεσης. Αυτό που πρέπει να εξεταστεί είναι κατά πόσο οι ισχυρισμοί περί αποσχίσεων και στις δυο περιπτώσεις είχαν νομική βάση.

Παρόλο που στο Σοβιετικό σύστημα είχε θεσπίσει ένα δικαίωμα στην απόσχιση στο άρθρο 72 του Σοβιετικού Συντάγματος του 1977, το οποίο βέβαια παρέμενε ένα νεκρό γράμμα.

Το 1990 υιοθετήθηκε ένας νόμος που παρείχε την δυνατότητα διεξαγωγής δημοψηφισμάτων που ξεκάθαρα απέτυχε να ικανοποιήσει τα διεθνή δεδομένα όσον αφορά την εθνική αυτοδιάθεση. Αυτός ο νόμος είχε σκοπό να θέσει σε εφαρμογή του άρθρο 72 του

⁸⁵ Wawra, Ernst, *The Helsinki Final Act and the Civil and Human Rights movement in the Soviet Union*

Σοβιετικού Συντάγματος. Παρόλο που όμως προβλεπόταν το ενδεχόμενο της απόσχισης, στην πράξη ήταν τόσο περίπλοκο και δυσκίνητο που αμφισβητείται αν θεσπίστηκε για αληθινή εφαρμογή της αυτοδιάθεσης ή για να δημιουργήσει ανυπέρβλητα προβλήματα στους αιτούντες την αυτοδιάθεση. Γι αυτό το λόγο είναι φυσικό το γεγονός ότι ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο αν ληφθεί υπόψη ότι ο συγκεκριμένος νόμος δίνει τη δυνατότητα στις αυτόνομες διοικητικές περιφέρειες σε περίπτωση απόσχισης του ομόσπονδου κράτους, μπορούν να αποφασίσουν εάν θα παραμείνουν στην ομοσπονδία ή εάν αποσχιστούν με το κράτος του οποίου αποτελούν μέρος.⁸⁶

Ωστόσο, η διαδικασία ανεξαρτητοποίησης συνέβη εκτός του νομικού πλαισίου λόγω της σχετικής αύξησης της δύναμης των κεντρόφυγων δυνάμεων. Ωστόσο, παρόλο που η απόσχιση δεν είχε διεθνή νομιμοποίηση, και οι δώδεκα δημοκρατίες προέβησαν στην διεξαγωγή δημοψηφίσματος έτσι ώστε να αποδείξουν ότι υπάρχει ένα στοιχείο νομιμότητας στην πράξη απόσχισης και μέσο άσκησης του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης.

Πολλές χώρες πήραν θέση για το θέμα αναφερόμενες στην αρχή της αυτοδιάθεσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι χώρες μέλη της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας, των οποίων οι δώδεκα Υπουργοί Εξωτερικών υιοθέτησαν κατευθυντήριες γραμμές βάσει των οποίων θα προέβαιναν στην αναγνώριση των νέων κρατών που θα προέκυπταν στη διεθνή κοινότητα.

Επίσης, έδωσαν διαβεβαιώσεις για την προσήλωση τους στις αρχές της Πράξης του Ελσίνκι και του Χάρτη του Παρισιού(1990) και πιο συγκεκριμένα έδωσαν έμφαση στην αρχή της αυτοδιάθεσης. Έβλεπαν την διάλυση των δυο ομοσπονδιακών κρατών, τόσο της ΕΣΣΔ όσο και της Γιουγκοσλαβίας ως πραγμάτωση της πολιτικής αρχής της αυτοδιάθεσης. Πρόκειται για ιστορική διαδικασία που ενισχύεται από την ιδέα ότι κάθε λαός μπορεί να ορίζει το διεθνή πολιτική του κατάσταση.

Για να προβούν στην αναγνώριση τα ευρωπαϊκά κράτη, έπρεπε να υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Τα νέα κράτη όφειλαν να παρέχουν εγγυήσεις για τα δικαιώματα των εθνοτικών και μειονοτικών ομάδων σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της ΔΑΣΕ και παράλληλα απαιτείται σεβασμός στο κράτος δικαίου, στη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

⁸⁶ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Springer (2010),pp.19-22

Πρόκειται για μία επαναστατική και πρωτοποριακή προσέγγιση που συνδέει την εσωτερική αυτοδιάθεση με την εξωτερική. Με άλλα λόγια η εξωτερική αυτοδιάθεση, δηλαδή η ανεξαρτησία τους, θα παρεχόταν και θα αναγνωριζόταν μόνο στην περίπτωση που θα διασφαλιζόταν η εσωτερική αυτοδιάθεση. Αυτή η σύνδεση δεν ήταν παρά μόνο θεωρητική και γενική στο Σύμφωνο των Αστικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων(1966). Επίσης, οι εν λόγω δώδεκα χώρες έδωσαν έμφαση στη σύνδεση της εσωτερικής αυτοδιάθεσης και της προστασίας των μειονοτήτων. Ξεκαθάρισαν ότι η εσωτερική αυτοδιάθεση δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την απόλυτη προστασία και σεβασμό στα μειονοτικά δικαιώματα και μόνο αν ένα κράτος παρέχει αυτά τα προνόμια μπορεί να διασφαλιστεί η εξωτερική του αυτοδιάθεση.

Η γέννηση των νέων κρατών στην πρώην Σοβιετική Ένωση και τη Γιουγκοσλαβία συνέβη έξω από το πλαίσιο του εθνικού και διεθνούς δικαίου, με εξαίρεση την περίπτωση των τριών κρατών της Βαλτικής.⁸⁷

Στα κράτη που προέκυψαν μετά την διάλυση των πολυεθνικών κρατών κατοικούσαν εθνοτικές ομάδες που βρίσκονταν μεταξύ τους σε σύγκρουση. Η ισχυρή κεντρική εξουσία κατάφερε να κρατήσει αυτές τις διενέξεις «παγωμένες». Αναλυτικότερα, οι διενέξεις που έγιναν γνωστές μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν δημιουργήθηκαν από αυτόν καθώς οι περισσότερες προϋπήρχαν ήδη από την περίοδο κατάρρευσης της Ρωσικής αυτοκρατορίας. Στην συνέχεια, θα αναλυθούν οι διενέξεις που προέκυψαν μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ στην περιοχή του Νοτίου Καυκάσου και θα αναλυθούν υπό το πρίσμα της αρχής της αυτοδιάθεσης

⁸⁷ Οι Χώρες της Βαλτικής Εσθονία, Λιθουανία και Λετονία προσαρτήθηκαν στην Σοβιετική Ένωση μετά από τη μυστικές συμφωνίες Μολότοφ- Ριμπεντροπ (1939)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ: ΝΟΤΙΟΣ ΚΑΥΚΑΣΟΣ

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ: ΝΟΤΙΟΣ ΚΑΥΚΑΣΟΣ

1.Εισαγωγή

Ο Καύκασος είναι μια όμορφη, γόνιμη και ορεινή περιοχή ανάμεσα στην Μαύρη και την Κασπία Θάλασσα. Συνορεύει στα βόρεια με την Ρωσία και στα Νότια με την Τουρκία και το Ιράν. Πρόκειται για μια περιοχή με μεγάλη ποικιλία γλωσσών και εθνοτήτων. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην περιοχή υπάρχουν πενήντα διαφορετικές εθνοτικές ομάδες.⁸⁸ Ο Νότιος Καύκασος περιλαμβάνει τρία κράτη την Γεωργία, την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν τα οποία προέκυψαν μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

Την περίοδο που ακολούθησε το τέλος του Ψυχρού και λόγω των συνεπαγόμενων γεωπολιτικών ανακατατάξεων η περιοχή του Καυκάσου βρέθηκε στο επίκεντρο. Πρόκειται για

⁸⁸ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Spriger(2010)

μία περιοχή που ιστορικά μαστιζόταν από περιφερειακές διενέξεις και εθνοτικές συγκρούσεις. Οι τελευταίες εξελίξεις στον Καύκασο αποτελούν την συνέχεια παλαιότερων προβλημάτων και είναι αναπόσπαστο μέρος της κληρονομιάς που άφησε πίσω της η διάλυση της ΕΣΣΔ.

Πιο συγκεκριμένα, η κομμουνιστική ιδεολογία, κάτω από την οποία παρέμεναν ενωμένες οι διαφορετικές εθνότητες, κατέρρευσε. Επομένως, τα ομόσπονδα σοβιετικά κράτη μπορεί να έγιναν ανεξάρτητα αλλά όχι και επιτυχημένα. Αυτό συνέβη διότι δεν έχουν εμπειρίες διακυβέρνησης.⁸⁹ Τα περισσότερά από αυτά ήδη από το 19^ο αιώνα αποτελούσαν μέρος της τσαρικής Ρωσίας και μετά ενσωματώθηκαν στην ΕΣΣΔ. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι τα περισσότερα από αυτά τα κράτη⁹⁰ αντιμετώπιζαν εσωτερικές διενέξεις κάποιες από τις οποίες δεν λύθηκαν αλλά τέθηκαν υπό τον αυστηρό έλεγχο του κομμουνιστικού κόμματος και ονομάστηκαν «παγωμένες διενέξεις».

2. Ορισμός και χαρακτηριστικά των παγωμένων διενέξεων

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει αναφορά στις παγωμένες διενέξεις και τι εννοούμε όταν προσφεύγουμε στην χρήση του εν λόγω όρου, ο οποίος αποτελεί και επινόηση της δυτικής πολιτικής. Ως παγωμένες μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τις διενέξεις για τις οποίες δεν έχει βρεθεί ακόμα βιώσιμη λύση, ή πιο συγκεκριμένα αυτός ο ορισμός αποδίδεται στις διενέξεις για τις οποίες η διαδικασία επίλυσης έχει «παγώσει». Οι εν λόγω διενέξεις χαρακτηρίζονται από βίαιες συγκρούσεις οι οποίες τερματίστηκαν με κατάπαυση του πυρός, χωρίς την οριστική επίλυσή τους.⁹¹

Ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την διάλυση πολυεθνικών κρατών οι διενέξεις που παρέμεναν παγωμένες αναζωπυρώθηκαν και είναι δύσκολο να διευθετηθούν. Το αποτέλεσμα δεν είναι άλλο από τις καταστροφικές και χρόνιες συγκρούσεις εθνοτικών ομάδων μέσα στα σύνορα του ίδιου κράτους, οι οποίες αναζωπυρώνονταν, καθώς η ιντελιγκέντσια της εκάστοτε χώρας υποδαύλιζε εθνικιστικά αισθήματα στο λαό.⁹²

⁸⁹Ratner, Steven R., Helman, Gerald B., *Saving 'Failed' States*, Foreign Policy, Winter(1992)

⁹⁰ Η Μολδαβία με την Δνηστερία, η Γεωργία με την Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία, το Αζερμπαϊτζάν με το Ναγκόρνο Καραμπάχ. Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει αναφορά και σε άλλες διενέξεις που δεν πήραν την μορφή της έννοπλης σύγκρουσης, όπως η Κριμαία στην Ουκρανία, και στον πόλεμο της Ρωσίας με την Τσετσενία.

⁹¹ Sir Brian Fall (2006): *Conflict in the South Caucasus*, Asian Affairs, 37:2, 198-209

⁹² Weller, Marc, *Settling Self- Determination Conflicts*, European Journal of International Law(2009)

Η Ευρώπη και η ευρύτερη ευρωπαϊκή περιφέρεια διαθέτει πληθώρα και ποικιλία παγωμένων διενέξεων που εκτείνονται από την Κύπρο και τα Βαλκάνια ως τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.⁹³ Στην συγκεκριμένη εργασία θα εξεταστούν οι παγωμένες διενέξεις που έλαβαν χώρα στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου. Τα κράτη του Νότιου Καυκάσου, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν και Αρμενία μαστίζονται από σημαντικές εσωτερικές εντάσεις και παγωμένες διενέξεις, καθώς περιλαμβάνουν εδάφη όπως η Νότια Οσσετία, η Αμπχαζία και το Ναγκόρνο-Καραμπάχ τα οποία, έχουν ανακηρύξει de facto την ανεξαρτησία τους. Στην παρούσα εργασία θα γίνει ανάλυση των περιπτώσεων της Νότιας Οσσετίας και του Ναγκόρνο-Καραμπάχ.

3. Οι παγωμένες διενέξεις του Νότιου Καυκάσου

Όπως προαναφέρθηκε, οι τρεις διενέξεις(Νότια Οσσετία, Αμπχαζία, Ναγκόρνο-Καραμπάχ) της περιοχής αναζωπυρώθηκαν μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Και στις τρεις περιπτώσεις, η κατάπαυση του πυρός συμφωνήθηκε χωρίς την επίτευξη τελικής συμφωνίας μετατρέποντας έτσι την περιοχή του Νότιου Καυκάσου σε μια περιοχή με εύθραυστη σταθερότητα.⁹⁴

Το υπό εξέταση θέμα είναι σημαντικό για τρεις λόγους οι οποίοι αναφέρονται στην συνέχεια. Αρχικά, αναδεικνύει τη διαλλακτική αλλά και συγκρουσιακή σχέση των αρχών του διεθνούς δικαίου, όπως τη σχέση εθνικής αυτοδιάθεσης- εδαφικής ακεραιότητας, συλλογικών δικαιωμάτων- ατομικών δικαιωμάτων, προστασίας των μειονοτήτων- διαφύλαξης της αστικής συνοχής, δημοκρατικής διευθέτησης πολυεθνικών κρατών- ηθικού δικαιώματος στην απόσχιση.

Δεύτερον, είναι σημαντικό διότι η διεθνής ανάμειξη στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου στοχεύει σε ευρύτερα θέματα εκδημοκρατικοποίησης και οικονομικού και πολιτικού μετασχηματισμού, που γεννά ενδιαφέρουσες απορίες σχετικά με την εφαρμοσιμότητα των δυτικών κανόνων και ιδεών στις πολυεθνικές μετασοβιετικές κοινωνίες. Δείχνει πως μπορεί να ερμηνευτούν παραδοσιακές αξίες των δυτικών κοινωνιών, καθώς και άλλες όπως ο

⁹⁴ Sabanadze, Natalie, *International involvement in the South Caucasus*, European Centre for Minority Issues, pp.1-42, (2002)

καταμερισμός εξουσίας, η πολυπολιτισμικότητα, τα δικαιώματα των μειονοτήτων στις νέες τοπικές πραγματικότητες.⁹⁵

Τρίτον, η επίλυση των εθνοτικών συγκρούσεων στο μετασοβιετικό σκηνικό θα έχει σημαντικό πρακτικό αντίκτυπο στην συνολική σταθερότητα της περιοχής.⁹⁶ Το να λυθούν αυτές οι διαμάχες είναι μια μεγάλη πρόκληση που αντιμετωπίζουν οι δημοκρατικές χώρες στις μέρες μας, καθώς ακόμα και το δέλεαρ της ένταξης των χωρών αυτών στην ΕΕ δεν είναι αρκετό.

4. Γιατί οι διενέξεις του Νοτίου Καυκάσου παραμένουν παγωμένες;

Η κατάπαυση του πυρός αν και συμβάλει στην παύση των εχθροπραξιών δεν αποτελεί βιώσιμη λύση. Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια υπάρχουν κάποια παράγοντες που περιπλέκουν τις διαδικασίες επίλυσης και κάνουν την εξεύρεση λύσης πολύπλοκο εγχείρημα.

1) Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ο ρόλος της εθνότητας στην ΕΣΣΔ

Σε παγκόσμια κλίμακα υπάρχουν 285 πολιτικά ενεργές εθνοτικές ομάδες που κατοικούν σε περίπου σε 200 κράτη. Συνεπώς γίνεται αντιληπτό ότι τα εθνοτικά προβλήματα ανά τον κόσμο είναι αναπόφευκτα.⁹⁷ Η περιοχή του Καυκάσου, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, εγκλείει στους κόλπους της πολυάριθμες εθνοτικές ομάδες, δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση.

Αρχικά, όπως ήδη έχει επισημανθεί, με την διάλυση της ΕΣΣΔ κατέρρευσε η κομμουνιστική ιδεολογία, κάτω από την οποία παρέμεναν ενωμένες οι διαφορετικές εθνότητες. Ο εδαφικός διαχωρισμός με βάση την εθνότητα στην ΕΣΣΔ ήταν ένα μοντέλο που προωθήθηκε είτε για λόγους διακυβέρνησης, είτε για λόγους προπαγάνδας. Ωστόσο, η

⁹⁵ Sabanadze, Natalie, *International involvement in the South Caucasus*, European Centre for Minority Issues, pp.1-42, (2002)

⁹⁶ BØÅS MORTEN & KATHLEEN M. JENNINGS, *Insecurity and Development: The Rhetoric of the 'Failed State'*, The European Journal of Development Research, 17:3, 385-395(2005)

⁹⁷ Kapitonenko, Mykola, *Resolving Pos- Soviet "Frozen Conflicts": Is Regional Integration Helpful?*, *Caucasian Review of International Affaires*, Vol.3(1), Winter 2009, pp. 37-44

ειρηνική συνύπαρξη εθνοτήτων υπογραμμιζόταν από τον αποτελεσματικό έλεγχο του Κομμουνιστικού Κόμματος με κατασταλτικά μέτρα. Με την πολιτική της γκλαζνόστ⁹⁸ τα καταπιεσμένα έθνη βρήκαν την ευκαιρία να εκφράσουν τις αξιώσεις τους.

Εν συνεχεία, η περεστρόικα⁹⁹ εγκαινίασε ανεξέλεγκτες και καταστροφικές διαδικασίες. Οι μεταρρυθμίσεις ξέφυγαν από τον έλεγχο αυτών που τις σχεδίασαν πυροδοτώντας πολιτικές συγκρούσεις και αποσχιστικές τάσεις εθνοτήτων που ένιωθαν για δεκαετίες ότι καταπιέζονται.

Με το τέλος του Ψυχρού πολέμου αναδείχθηκαν κράτη που δεν έχουν παράδοση στην κυριαρχία και που δεν έχουν εμπειρία στην διακυβέρνηση. Η κατάσταση των κρατών αυτών μπορεί να παρομοιαστεί με αυτήν της Ευρώπης μετά τον Β'ΠΠ, το μόνο που μένει είναι να βρεθεί ένα «σχέδιο Μάρσαλ» για να συμβάλει στην δική τους σωτηρία.¹⁰⁰

Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι για την ΕΣΣΔ η εθνότητα ήταν στοιχείο εξέχουσας σημασίας. Συγκεκριμένα, ξεχώριζε ακόμα και στα διαβατήρια την εθνικότητα από την υπηκοότητα. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ ήταν δύσκολο τόσο για τις μειονότητες όσο και για τις πλειοψηφίες να αποδεχθούν ότι δεν ανήκουν σε κράτη χωρίς την εθνική απόχρωση.¹⁰¹ Οι μειονότητες θεωρούνταν φιλοξενούμενοι και ήταν καλοδεχούμενοι εφόσον συμπεριφέρονταν με τον απαιτούμενο και ενδεδειγμένο τρόπο.

Συνεπώς, γίνεται κατανοητό, ότι πολλά κράτη απέκτησαν την ανεξαρτησία τους χωρίς να γνωρίζουν το πώς μπορούν να οικοδομήσουν ένα κράτος με υγιείς θεσμούς στηριζόμενοι στις αρχές της νομιμότητας που θα ενισχύεται το πνεύμα του «ανήκειν» σε ένα κράτος και που θα αναγνωρίζουν και θα σέβονται τις διαφορετικές παραδόσεις, την ιστορική εμπειρία των εθνοτήτων στην περιοχή.

Ωστόσο, η συζήτηση περί εθνότητας οδηγεί σε μια αδιέξοδη κατάσταση εφόσον στοιχεία εθνικής ταυτότητας, κυριαρχίας, πολιτικής αναγνώρισης, δεν είναι διαπραγματεύσιμα μεγέθη και δεν μπορούν να τεθούν προς συζήτηση. Από την άλλη, η πολιτικοποίηση του ζητήματος μπορεί να περιπλέξει την κατάσταση ακόμα περισσότερο, καθώς δεν περιλαμβάνει μόνο τα συμφέροντα των υπό σύγκρουση μερών αλλά των περιφερειακών και των μεγάλων δυνάμεων. Αυτό οδηγεί στην παράδοξη κατάσταση, η οποία παρατηρείται στην περιοχή του

⁹⁸ Γκλάσνοστ (διαφάνεια, σε ελεύθερη μετάφραση) έδωσε νέες ελευθερίες στους πολίτες της Σοβιετικής Ένωσης, όπως μεγαλύτερη ελευθερία λόγου και έκφρασης και καλύτερο έλεγχο των πράξεων της διοίκησης.

⁹⁹ Η περεστρόικα (ρωσικά: перестройка, που σημαίνει ανασυγκρότηση, αναδιάρθρωση) ήταν το όνομα των οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ που έλαβαν χώρα στη Σοβιετική Ένωση από τον Απρίλιο του 1985 μέχρι το Δεκέμβριο του 1991.

¹⁰⁰ Emerson, Michael, *Caucasus Revisited. CEPS Policy Brief No. 34, June 2003.*

¹⁰¹ Coppieters, Bruno, *Contested Borders in the Caucasus*, VUBPress(1996)

Νότιου Καυκάσου. Προσπάθειες μεσολάβησης από ένα ενδιαφερόμενο μέρος που έχει συμφέροντα στην περιοχή δεν συνδράμουν στην εξεύρεση μιας βιώσιμης λύσης. Από την άλλη προσπάθειες μεσολάβησης από ένα μέρος, παραδείγματος χάρη από ένα διεθνή οργανισμό που δεν έχει συμφέροντα παρουσιάζονται ως αναποτελεσματικές.¹⁰²

II) Εσωτερικά προβλήματα των κρατών του Νότιου Καυκάσου

Τα κράτη του Νότιου Καυκάσου (Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν) αντιμετωπίζουν μια σειρά από κοινά προβλήματα. Χαρακτηριστικά, μπορούν να αναφερθούν αδύναμες κρατικές δομές, οικονομική ύφεση, οργανωμένο έγκλημα, παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και όπλων και ,τέλος, άνοδος του Ισλαμικού Φονταμενταλισμού.¹⁰³

Επιπλέον, πρέπει να γίνει αναφορά στην δύναμη που έχουν άτυπες μορφές εξουσίας, γεγονός που οδηγεί σε σοβαρά προβλήματα που συνδέονται με την πολιτική ευθύνη. Η διαφθορά και η κακή διαχείριση μαστίζει τους κυβερνητικούς θεσμούς. Μόνο η Γεωργία κατάφερε να διεξάγει ένα σοβαρό πρόγραμμα κατά της διαφθορά μετά το πέρας της Επανάστασης των Ρόδων(2003).

Η διεξαγωγή εκλογών είναι ένα άλλο μείζον ζήτημα. Χαρακτηριστικά στο Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία δεν φαίνονται ελεύθερες ή δίκαιες. Ακόμα, δεν τηρούν τις δεσμεύσεις τους όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα (π.χ. ελευθερία του τύπου). Το κυριότερο όμως όλων αυτών είναι οι διαμάχες στο εσωτερικό τους που παραμένουν άλυτες.

Επιπλέον, από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης η περιοχή του Νότιου Καυκάσου¹⁰⁴ μαστίζεται από τάσεις κατακερματισμού, αυξημένες εθνοσοσιαλιστικές τάσεις, εθνοτικές συγκρούσεις και παιχνίδια ανάληψης εξουσίας, πράξεις και γεγονότα που έχουν επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων που κατοικούν στην περιοχή οι οποίες είτε υποκινούνται είτε ενθαρρύνονται και γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης των πιο ισχυρών γειτόνων του. Τα εθνοπολιτικά προβλήματα στο Νότιο Καύκασο είναι στενά συνδεδεμένα με τις γεωπολιτικές

¹⁰² Coppeters Bruno, *The politicisation and securitisation of ethnicity: The case of the Southern Caucasus, Civil Wars*, 4:4,73-94(2001)

¹⁰³ Kapitonenko Mykola, *Resolving Post- Soviet Conflicts: Is Regional Integration helpful?*, *Caucasian Review of International Affairs*, Vol.3 (1), pp.37-44, Winter 2009

¹⁰⁴ Ο όρος «Νότιος Καύκασος» είναι σχετικά νέος και ήρθε να αντικαταστήσει τον όρο Transcaucasia, όρος που χρησιμοποιείτο κατά την σοβιετική εποχή. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, τα κράτη της περιοχής θέλοντας να αποδεσμευτούν και να απαλλαγούν από τη ρώσικη κυριαρχία, άλλαξαν το όνομα με σκοπό μια νέα αρχή.

θεωρήσεις που εκτιμάται ότι μπορεί να έχουν σημαντικό αντίκτυπο εν τέλει στην επίλυση των υπαρχουσών διενέξεων.¹⁰⁵

Επιπρόσθετα, οι εθνοτικές διαφορές που παρατηρούνται στις μέρες μας στα πρώην σοβιετικά κράτη έχουν να κάνουν με τον συνδυασμό ενός αδύναμου κράτους και βίαιων τοπικών πολιτικών ελίτ με εθνικιστικό προσανατολισμό. Τέτοιου είδους πολιτικές παράγουν διλλήματα ασφαλείας και συνεπώς αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης, καχυποψία και βία μεταξύ των εθνοτικών ομάδων.¹⁰⁶ Σε όλα αυτά αξίζει να προστεθεί η οικονομική εξαθλίωση, πολιτική αστάθεια και οι πολιτισμικές διακρίσεις.

Πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για πολεμοχαρείς ανθρώπους που προέρχονται κυρίως από το στρατό, όπως παρατηρείται στην περίπτωση του Ναγκόρνο-Καραμπαχ. Παράλληλα, παρατηρείται το φαινόμενο της δημιουργίας παραστρατιωτικών οργανώσεων που έχουν ως στόχο την κινητοποίηση του πληθυσμού για να εξασφαλίσουν διοικητικό έλεγχο επί συγκεκριμένου εδάφους. Το ενδιαφέρον για κυριαρχία επί ορισμένου εδάφους μπορεί να επισκιάσει τα οικονομικά και κοινωνικά συμφέροντα.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι οι τοπικές ελίτ ενδιαφέρονται περισσότερο για το πώς θα διαφυλάξουν την θέση τους στην εξουσία παρά για την επίλυση των διενέξεων. Αντί να ενδιαφέρονται για την εξεύρεση λύσεων και πολιτικών που ωφελήσουν την χώρα τους σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, αρκούνται σε εθνικιστικές ρητορικές και πολιτικές που οδηγούν σε αδιέξοδο και διεθνή απομόνωση.

III) Ο ρόλος της γεωπολιτικής- η ανάμειξη Ρωσίας και ΗΠΑ

Πρέπει να τονιστεί ότι οι γεωπολιτικές αλλαγές, και κυρίως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ήταν μια από τις βασικές αιτίες των εθνοτικών διενέξεων. Οι χώρες του Νοτίου Καυκάσου συνήθως έβλεπαν θετικά την ανάμειξη διεθνών δρώντων στην περιοχή καθώς την συνέδεαν με την επίλυση των συγκρούσεων στο εσωτερικό τους. Αναλυτικότερα, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου τα γεωπολιτικά συμφέροντα της Ρωσίας κυριάρχησαν επί της διαδικασίας διαπραγματεύσεων για τις συγκρούσεις, αφήνοντας τις συγκρούσεις παγωμένες για ένα αδιευκρίνιστο χρονικό διάστημα.

¹⁰⁵ Sabanadze, Natalie, *International involvement in the South Caucasus*, European Centre for Minority Issues, pp.20-30, (2002)

¹⁰⁶ Kapitonenko, Mykola, *Resolving Post- Soviet Conflicts: Is Regional Integration helpful?*, *Caucasian Review of International Affairs*, Vol.3 (1), pp.37-44, Winter 2009

Η Ρωσία, ως κυρίαρχος των ενεργειακών οδών, προκαλεί εσκεμμένα μια ελεγχόμενη από αυτήν αστάθεια. Η κινητήριος δύναμη της ρωσικής πολιτικής είναι οι αρχές της «Realpolitik». Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για σύμπτωση όταν η πολιτική στο εσωτερικό της χώρας γίνεται συνεχώς και πιο ολοκληρωτική και η εξωτερική της πολιτική ακόμα πιο ανταγωνιστική. Αυτή η σταθεροποίηση ενός ολοκληρωτικού πολιτεύματος που θέλει να ασκεί έλεγχο στον οικονομικό πλούτο της χώρας έχει οδηγήσει τη Ρωσία να αντιτίθεται σε κάθε κίνηση της Δύσης για εκδημοκρατισμό στην γειτονιά της, στην περιφέρεια που η ίδια αποκαλεί «near abroad». Πρέπει να τονιστεί, ότι η δημοκρατία δεν συνάδει με πολιτικές περί σφαιρών επιρροής και ο εκδημοκρατισμός των γειτονικών χωρών μπορεί να απειλήσει και τη θέση της πολιτικής ελίτ στην εξουσία. Έτσι, η Ρωσία υπονομεύει τέτοιες διαδικασίες στις γειτονικές χώρες και χειραγωγεί τις παγωμένες διενέξεις στην περιοχή, καθώς η επιθυμία της είναι να εμποδίσει την ανάδειξη δημοκρατικών κρατών πρόθυμων να γίνουν μέλη της Ευρώπης.

Στην συνέχεια, οι ΗΠΑ έχοντας ανακαλύψει με την σειρά τους τα γεωπολιτικά συμφέροντα στην περιοχή, και επιθυμώντας την ασφάλεια και την σταθερότητα στον Νότιο Καύκασο, πίστευαν ότι η επίλυση των διενέξεων μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω του εκδημοκρατισμού και της ανάπτυξης. Ωστόσο, δυτικές πολιτικές αγνόησαν τους θεσμούς αλλά επίσης δεν εξέτασαν κατά πόσο πολιτικές που εφαρμόζονται με επιτυχία σε δυτικά κράτη μπορούν να έχουν αποτέλεσμα σε χώρες χωρίς δημοκρατική παράδοση. Επιπλέον, διαλλακτική σχέση δημοκρατίας και κυριαρχίας δεν αναδεικνύεται πουθενά με περισσότερο προφανή τρόπο απ' ότι σε αυτές τις περιοχές των οποίων βασικό χαρακτηριστικό είναι η αποτυχία των κρατών να αποκτήσουν κυριαρχία επί του συνόλου του εδάφους.

Ακόμα και 20 χρόνια μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης οι χώρες του Νοτίου Καυκάσου αντιμετωπίζονται ως πιόνια των μεγάλων δυνάμεων και όχι ως ανεξάρτητους δρώντες στην περιοχή. Κυριαρχεί η αντίληψη, ότι παρά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων εξακολουθεί να υπάρχει και ότι το μέλλον τους αναπόφευκτα θα αποφασιστεί μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Η στάση και οι επιλογές των «μεγάλων δυνάμεων» είναι ως ένα βαθμό υπεύθυνες για την αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου.

Συγκεκριμένα, η Ρωσία με την λάθος στάση της επέτρεψε την εμπλοκή των ΗΠΑ στην περιοχή. Δεν ήταν ικανή να διατηρήσει την ασφάλεια και την σταθερότητα στην περιφέρεια της. Ωστόσο, είναι προφανές ότι η αβεβαιότητα για το μέλλον της περιοχής δεδομένου της μη διευθέτησης των διενέξεων εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας. Η επιθυμία της για επιρροή υπερβαίνει την επιθυμία της για σταθερότητα. Από την άλλη άλλες εξωτερικές δυνάμεις, όπως

οι ΗΠΑ που έχουν κυρίως οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή προτιμούν την εξεύρεση μιας σταθερής βιώσιμης λύσης σχετικά με τα εθνοτικές διενέξεις.

Με την σειρά τους οι χώρες του Νότιου Καυκάσου είναι ανίσχυρες να προβάλλουν αντίσταση στις απαιτήσεις των ρωσικών ιμπεριαλιστικών τάσεων, όποτε στρέφονται σε άλλες μεγάλες δυνάμεις, όπως τις ΗΠΑ για στήριξη και για να εξισορροπήσουν την ρωσική επιρροή. Το great game που προκύπτει μας γυρνά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Με όρους όμως great game η Ρωσία βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση.

Το μόνο σίγουρο είναι ότι οποιαδήποτε θα είναι η λύση και οποτεδήποτε βρεθεί λύση στο θέμα των διενέξεων αυτό θα συντελέσει στην αλλαγή του γεωπολιτικού περιβάλλοντος.

IV) Οι αξιώσεις αυτοδιάθεσης

Λόγω της εθνοκεντρικού χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος ομάδες που έχουν αξιώσεις εθνικής αυτοδιάθεσης είναι διότι θέλουν να έχουν πρόσβαση στα οφέλη που προσφέρονται μόνο σε κυρίαρχα κράτη. Συνεπώς συνάγεται ότι αξιώσεις τέτοιου τύπου υφίστανται τους περιορισμούς και τις ευκαιρίες που γεννώνται από το περιφερειακό ή διεθνές σύστημα ισορροπίας δυνάμεων και το διεθνές δίκαιο.¹⁰⁷

Συνεπώς, πολυάριθμες προσπάθειες διεθνών οργανισμών προσκρούει στις απόλυτες και αλληλοαποκλειόμενες απόψεις περί αυτοδιάθεσης που αποτελούν τροχοπέδη για την επίλυση όχι μόνο των διενέξεων στην περιοχή του Καυκάσου αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς υπάρχουν 31 διενέξεις με παρόμοια χαρακτηριστικά.

V) Τρέχοντα ζητήματα που απασχολούν την διεθνή κοινότητα

Η οικονομική κρίση, η οποία αποτελεί μια βαθιά κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της Δύσης, έκανε τόσο τις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και την ΕΕ να έχουν ως προτεραιότητα την διάσωση της οικονομίας τους και έβαλε σε δεύτερη μοίρα την διευθέτηση και επίλυση των διενέξεων στον Καύκασο, καθώς αναβλήθηκαν επ' αόριστον ζητήματα που

¹⁰⁷ Kelman, Hebert C., *Negotiating National Identity and Self- Determination in Ethnic Conflicts: The choice between pluralism and ethnic cleansing*, *Negotiation Journal*, 13(4):327-340

αφορούν την περιοχή του Καυκάσου. Η Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία και το ενδιαφέρον για την ανοικοδόμηση της περιοχής εκτός του ότι δεν χρηματοδοτείται με τα απαραίτητα έχει συναντήσει και τις αντιρρήσεις κρατών-μελών της Ένωσης.¹⁰⁸ Όσο για τις ΗΠΑ, οι οποίες και αυτές με τις σειρά του αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες έχουν μειώσει το ενδιαφέρον τους για τις εξωτερικές υποθέσεις. Ακόμα, και η συμβολική κίνηση reset θυμίζει την εποχή Κλίντον όπου προτεραιότητα είχαν οι σχέσεις με τη Μόσχα παρά με άλλα πρώην σοβιετικά κράτη.

¹⁰⁸ Cornell, Svante E., *The Caucasus in Limbo*, Current History, October 2011

Ανάλυση των διενέξεων :

- Διένεξη του Ναγκόρνο – Καραμπάχ
- Διένεξη της Νότιας Οσσετίας

Η διένεξη του Ναγκόρνο- Καραμπάχ

1.Γενικά

Αν και τον τελευταίο καιρό η Γεωργία έχει μονοπωλήσει το ενδιαφέρον η πιο δύσκολη και η πιο δυσεπίλυτη διένεξη είναι αυτή του Ναγκόρνο- Καραμπάχ, προϊόν της αντιπαράθεσης Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν. Το Ναγκόρνο- Καραμπάχ είναι μια ορεινή περιοχή 4.280 τετραγωνικών χιλιομέτρων που βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του Αζερμπαϊτζάν όπου η πλειονότητα των κατοίκων είναι αρμένικης καταγωγής. Κατά τη σοβιετική περίοδο αποτελούσε μια αυτόνομη διοικητική περιφέρεια (Όμπλαστ)¹⁰⁹ και υπαγόταν στο έλεγχο του ομόσπονδου κράτους του Αζερμπαϊτζάν. Αξίζει να γίνει αναφορά στην ονομασία της περιοχής η οποία αντικατοπτρίζει και ως ένα βαθμό την ιστορία και την γεωγραφική του θέση, καθώς βρισκόταν

¹⁰⁹ Όμπλαστ: όρος που χρησιμοποιείται για μια αυτόνομη διοικητική περιφέρεια μέσα στα σύνορα μιας ομοσπονδίας. Πρόκειται για ένα τύπος διοικητικής διαίρεσης στην πρώην ΕΣΣΔ.

στην συμβολή τριών μεγάλων αυτοκρατοριών, της Ρωσικής, της Οθωμανικής και της Περσικής.¹¹⁰ Το πρώτο συστατικό, «Ναγκορνο»(*ru. нагорный*), στα ρώσικα σημαίνει ορεινός και το δεύτερο συστατικό του «Καραμπάχ» προέρχεται από την τούρκικη γλώσσα και σημαίνει μαύρος κήπος, γεγονός που καταδεικνύει γονιμότητα του εδάφους.¹¹¹

2. Περιγραφή της διένεξης: Από την αναζωπύρωση της στα τέλη της δεκαετίας του '80 ως την κλιμάκωση και την κατάπαυση του πυρός

Η περιοχή, κυρίως της γεωγραφικής της θέσης αποτέλεσε αντικείμενο αναρίθμητων αιματηρών συγκρούσεων αλλά και μετακινήσεων πληθυσμών εδώ και πολλούς αιώνες, όποτε και το ποια εθνοτική ομάδα κατοικούσε αρχικά στην περιοχή είναι δύσκολο να εξακριβωθεί και εξαρτάται από την υπό εξέταση περίοδο που κάθε φορά θεωρείται ως η αφετηρία της μελέτης. Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν προβάλλουν κάθε φορά τα δικά τους επιχειρήματα για να διεκδικήσουν την κυριαρχία επί του αμφισβητούμενο εδάφους. Και οι δυο πλευρές διατείνονται ότι έχουν αξιώσεις αυτοδιάθεσης.

Αναλυτικότερα, κατά την περίοδο της Τσαρικής Ρωσίας το Ναγκόρνο- Καραμπάχ αποτελούσε τμήμα της επαρχίας της Elizavetopol Guberniya. Έπειτα, κατά τη διάρκεια της Ρωσικής επανάστασης Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν έδωσαν σκληρές μάχες για το ποιος θα κυριαρχήσει στη συγκεκριμένη περιοχή.¹¹² Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι στη Διάσκεψη του Παρισιού¹¹³ που ακολούθησε μετά τον Α'ΠΠ, το Ναγκόρνο- Καραμπάχ αποφασίστηκε να τεθεί υπό τον έλεγχο του Αζερμπαϊτζάν. Αργότερα, η Σοβιετική ηγεσία είχε εξετάσει το ζήτημα η περιοχή να μεταφερθεί υπό αρμένικο έλεγχο, ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη των αναγκαιοτήτων της εποχής, και ιδιαίτερα λόγω της ισχυρής οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ Καραμπάχ και Αζερμπαϊτζάν αλλά και τη διατήρηση ομαλών σχέσεων με την Τουρκία, αποφασίστηκε η περιοχή του Ναγκόρνο- Καραμπάχ να παραμείνει ως μέρος του

¹¹⁰ Human Rights Watch, *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, 1994

¹¹¹ De Waal, Thomas, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York University Press(2003), pp. 6-10

¹¹² Human Rights Watch, *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, 1994.

¹¹³ Διάσκεψη ειρήνης του Παρισιού 1919 ήταν μια Διεθνής Διάσκεψη, οργανωμένη από τους νικητές του Α' ΠΠ για τη διαπραγμάτευση των συνθηκών ειρήνης μεταξύ νικητών και των ηττημένων.

Αζερμπαϊτζάν αλλά με αυτόνομο καθεστώς.¹¹⁴ Πρέπει να σημειωθεί ότι η απόφαση αυτή άνηκε στο Στάλιν και στο κομμουνιστικό καθεστώς.

Κατά την περίοδο της Σοβιετικής διακυβέρνησης οι εντάσεις μεταξύ των δυο πλευρών ήταν η εξαίρεση και όχι ο κανόνας. Κάποια γεγονότα οδήγησαν στην κλιμάκωση των εθνοτικών εντάσεων και ήταν συνδεδεμένα με την οικονομική εξαθλίωση της περιοχής και την απουσία πολιτικών ανάπτυξης. Ωστόσο, η εικόνα αυτή ήταν χαρακτηριστική την περίοδο εκείνη για τις αγροτικές περιοχές της ΕΣΣΔ και δεν είχε να κάνει με πολιτικές διακρίσεων προερχόμενες από το Μπακού. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, η πολιτική της περεστρόικα ενδυνάμωσε τα εθνικιστικά φρονήματα κι έτσι το 1988 η ένταση κλιμακώθηκε για ακόμη μια φορά στο Καραμπάχ. Οι λόγοι ποίκιλαν από δημογραφικούς λόγω της σημαντικής μείωσης του αρμένικου πληθυσμού της περιοχής¹¹⁵, θρησκευτικούς, πολιτισμικούς, πολιτικούς και κοινωνικοοικονομικούς. Οι κάτοικοι αρμένικης καταγωγής του περίκλειστου θύλακα βρήκαν την κατάλληλη ευκαιρία την εποχή της Περεστρόικα να εκφράσουν τις διεκδικήσεις τους.

Η γένεση της διένεξης, όπως την γνωρίζουμε στις μέρες μας, χρονολογείται από τον Φεβρουάριο του 1988 όταν οι αρμένιοι κάτοικοι του Καραμπάχ διαδήλωσαν στην πρωτεύουσα Στεπανακερτ ζητώντας την ενσωμάτωση τους στην Αρμενία, πράξη που απορρίφθηκε τόσο από το σοβιέτ¹¹⁶ του Αζερμπαϊτζάν όσο και από το ανώτατο Σοβιέτ της ΕΣΣΔ, καθώς κρίθηκε ότι μια τέτοια πράξη αντιβαίνει στις διατάξεις του άρθρου 78¹¹⁷ του Σοβιετικού Συντάγματος, το οποίο απαγόρευε οποιαδήποτε εδαφική μεταβολή χωρίς την συγκατάθεση του υπόλοιπου πληθυσμού.

Ακολούθησαν διαδηλώσεις στο Ερεβάν, την πρωτεύουσα της Αρμενίας, σε στήριξη των ομοεθνών τους. Έπειτα, έλαβαν χώρα διωγμοί και απελάσεις αρμένιων που κατοικούσαν στο Αζερμπαϊτζάν και αζέρων που κατοικούσαν στην Αρμενία. Το πιο βίαιο από όλα τα περιστατικά είναι αυτό που έλαβε χώρα στην πόλη Σουμγκαίτ,¹¹⁸ στο Αζερμπαϊτζάν όπου πάνω από 30 Αρμένιοι έχασαν την ζωή τους και εκατοντάδες τραυματίστηκαν.

Στην συνέχεια, ξεκίνησε ένας πόλεμος νόμων και νομικών πράξεων. Τον Ιούνιο του 1988, το Ανώτατο Σοβιέτ της Αρμενίας αποφάσισε μέσω ψηφοφορίας την ενσωμάτωση του

¹¹⁴ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Spriger (2010)

¹¹⁵ Σύμφωνα με τον Avsar οι μετακινήσεις του αρμένικου πληθυσμού δεν ήταν αποτέλεσμα εξαναγκαστικών μέτρων αλλά μετανάστευση αγροτικού πληθυσμού προς μεγάλα αστικά κέντρα (Μπακού, Ερεβάν, Μόσχα).

¹¹⁶ Ως σοβιέτ ονομάζονταν τα συμβούλια αντιπροσώπων της κάθε διοικητικής περιφέρειας που εκλέγονταν είτε απ' ευθείας από τον λαό, είτε από αντιπροσώπους σοβιέτ μικρότερων περιοχών.

¹¹⁷ Στο άρθρο 78 αναφέρεται ότι απαγορεύεται οποιαδήποτε εδαφική μεταβολή χωρίς την συγκατάθεση της ΕΣΣΔ.

¹¹⁸ De Waal, Thomas, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York University Press(2003)

Καραμπάχ στην Αρμενία. Το Αζερμπαϊτζάν απάντησε την επόμενη μέρα ψηφίζοντας να μην παρατηθεί των δικαιωμάτων του στην περιοχή. Τον επόμενο μήνα του ίδιου έτους η Σοβιετική Ένωση απέρριψε το αίτημα των αρμενίων, ενώ δύο μήνες αργότερα ξανάρχισαν τα βίαια περιστατικά μεταξύ των αρμενίων και αζέρων στο Στεπάνακερτ, τα οποία κατέληξαν στην εκδίωξη των αζέρων από την πρωτεύουσα του Καραμπάχ.

Τον Ιανουάριο του 1989, η αυτόνομη διοικητική περιφέρεια (Ομπλαστ) του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, πέρασε στον άμεσο έλεγχο της Μόσχας, αλλά το γεγονός αυτό δεν σταμάτησε τις εχθροπραξίες ανάμεσα στις τοπικές και κυβερνητικές αρχές. Στο Αζερμπαϊτζάν πολλοί αρμένιοι εκδιώχθηκαν ή δολοφονήθηκαν και έχασαν την περιουσία τους. Χαρακτηριστικά, στα σπίτια τους εγκαταστάθηκαν πολίτες αζερικής καταγωγής. Αυτά τα γεγονότα στο εξής χρησιμοποιήθηκαν από τους αρμένιους κατοίκους του Καραμπάχ για να στηρίξουν τους ισχυρισμούς τους ότι ήταν επιτακτική ανάγκη και ζήτημα επιβίωσης η απόσχιση τους από το Αζερμπαϊτζάν.¹¹⁹

Επιπροσθέτως, ο σοβιετικός νόμος περί αποσχίσεων του 1990 επιδείνωσε ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παράγραφος 1 του νόμου περί αποσχίσεων προέβλεπε ότι οι αυτόνομες περιοχές (Ομπλαστ), σε περίπτωση απόσχισης του ομόσπονδου κράτους από την ΕΣΣΔ, μπορούν να αποφασίσουν εάν θα παραμείνουν στην ομοσπονδία ή εάν αποσχιστούν με το κράτος του οποίου αποτελούν μέρος.^{120 121}

Πρέπει να αναφερθεί ότι αυτή ήταν η άποψη της αρμένικης πλευράς, της οποίας οι ισχυρισμοί προσέκρουαν σε συνταγματικές διατάξεις των άρθρων 72¹²², 78 και 86.

Έτσι, σύμφωνα με την άποψη της Αρμενίας, εφόσον το Αζερμπαϊτζάν στις 18 Οκτωβρίου 1991 κήρυξε την ανεξαρτησία του, το Ναγκόρνο Καραμπάχ ήταν σε θέση να αποφασίσει για την δική του τύχη, πράξη που το Αζερμπαϊτζάν καταδίκασε και ανακάλεσε το αυτόνομο καθεστώς του Ναγκόρνο- Καραμπάχ.

Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ κήρυξε την ανεξαρτησία του στις 6 Ιανουαρίου το 1992. Ωστόσο, μετά την επίσημη διάλυση της ομοσπονδίας η οποία έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 1991 προκλήθηκαν περαιτέρω προβλήματα που έθεταν σε κίνδυνο την ασφάλεια και την ειρήνη στην περιοχή. Το πιο σοβαρό από όλα ήταν η έλλειψη πειθαρχίας και ελέγχου του

¹¹⁹ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Spriger (2010),pp.19-22

¹²⁰ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Spriger (2010),pp.19-22

¹²¹ Ωστόσο, ο νόμος αυτός δεν λήφθηκε υπόψη από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, όπως συνάγεται από στο Guidelines for the Recognition of New States in Eastern Europe.

¹²² Το δικαίωμα στην απόσχιση απονεμόταν από το άρθρο 72 του Σοβιετικού Συντάγματος μόνο στις Σοβιετικές Δημοκρατίες.

σοβιετικού στρατού με αποτέλεσμα, βαρύς εξοπλισμός, ρουκετοβόλα, εκτοξευτήρες ρουκετών, τεθωρακισμένα, οχήματα μεταφοράς στρατευμάτων, τα οποία αποτελούσαν περιουσία του σοβιετικού στρατού, είτε πωλήθηκαν είτε δανείστηκαν είτε με κάποιον άλλο τρόπο έφτασαν στα χέρια των πολεμιστών μετατρέποντας τις πολεμικές συγκρούσεις ακόμα πιο θανατηφόρες.¹²³

Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την απόσυρση των στρατευμάτων του σοβιετικού υπουργείου εξωτερικών κλιμάκωσε την κατάσταση μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν, η οποία οξύνθηκε και κατέληξε σε ανοιχτό πόλεμο. Και οι δυο πλευρές χρησιμοποίησαν μισθοφόρους ενώ υπήρχαν ισχυρισμοί ότι στις εχθροπραξίες έλαβαν μέρος και ρωσικές στρατιωτικές μονάδες. Τέσσερα ήταν τα βασικά γεγονότα που χαρακτήρισαν το πόλεμο του 1992. Αρχικά η σφαγή εκατοντάδων Αζέρων στην πόλη,Κιοχάλι η κατάληψη της πόλης Σούσα, στην οποία υπερερούσαν πληθυσμιακά οι Αζέροι, η κατάληψη της πόλης Λατσίν και του διαδρόμου έκτασης έξι μιλίων που ενώνει το Καραμπάχ με την Αρμενία τα οποία αποτελούσαν μέρη του Αζερμπαϊτζάν και τέλος, η επίθεση του Αζερμπαϊτζάν κατά της επαρχίας του Καραμπάχ, Μαρντακέρτ, η οποία όμως πέρασε το 1993 στο έλεγχο της Αρμενίας μετά από αντεπίθεση της τελευταίας.

Σημειώθηκαν σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και από τις δυο πλευρές. Τόσο η μια όσο και η άλλη πλευρά προχώρησαν στο εποικισμό των πόλεων που συνδέονταν με τις ωμότητες. Εκτός από τον εποικισμό και από τις δυο πλευρές σημειώθηκαν σφαγές, ομηρίες, παράνομες καταλήψεις πόλεων, διωγμοί, προσφυγικά κύματα και βομβαρδισμοί.

3. Οι αξιώσεις αυτοδιάθεσης, ο ρόλος της εδαφικής ακεραιότητας και η αρχή uti possidetis uris στην περίπτωση του Ναγκόρνο- Καραμπάχ

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι το ζήτημα πρέπει να εξετασθεί και από νομικό πρίσμα. Εφόσον πρόκειται για την ανάλυση εδαφικών διεκδικήσεων πρέπει να γίνει αναφορά τόσο στο δικαίωμα στην αυτοδιάθεση όσο και στο δικαίωμα στην εδαφική ακεραιότητα και στην αρχή uti possidetis uris. Το Αζερμπαϊτζάν στηρίζεται αρχικά στην αρχή της εδαφικής ακεραιότητας ενώ οι κάτοικοι του Ναγκόρνο Καραμπάχ θεωρούν εαυτούς ανεξάρτητους βάσει του δικαιώματος στην εθνική αυτοδιάθεση και μάλιστα στην εξωτερική και πιο ακραία όψη.

¹²³ Human right watch, *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno- Karabakh*(1994)

Επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα και των δυο πλευρών που στηρίζονται καταρχήν στο σοβιετικό δίκαιο ξεπροβάλλουν.¹²⁴

Επιπλέον, ένας βασικός πυρήνας σχετικά με θέματα εδαφικών διευθετήσεων είναι ο κανόνας του εθιμικού δικαίου *uti possidetis uris*. Η αρχή αυτή δεν ισχύει μόνο για την περίπτωση των αποικιών αλλά και στην περίπτωση ομοσπονδιών¹²⁵ και περιλαμβάνεται και σε διατάξεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹²⁶ σχετικά με την αναγνώριση νέων κρατών στην Ανατολική Ευρώπη και την Σοβιετική Ένωση και της ΚΑΚ, αλλά και του Διεθνούς Δικαστηρίου¹²⁷.

Η αρχή *uti possidetis uris* αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο συγκρούονται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και το δικαίωμα στην εδαφική ακεραιότητα. Η εφαρμογή της αρχής *uti possidetis uris* στην περίπτωση του Ναγκόρνο-Καραμπάχ αποδεικνύει ότι η περιοχή αποτελεί μέρος του κράτους του Αζερμπαϊτζάν και παραμένει μέσα στα διοικητικά σύνορα του, τα οποία μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ μετατράπηκαν σε διεθνή σύνορα. Από την άλλη, αυτό που έκαναν οι αρμένιοι κάτοικοι του Ναγκόρνο Καραμπάχ από την πλευρά τους ήταν να αμφισβητήσουν τα αρχικά σύνορα του κράτους Αζερμπαϊτζάν από την περίοδο εδραίωσης της ΕΣΣΔ, κυρίως στηριζόμενοι σε ιστορικούς λόγους. Ωστόσο, η Αρμενία, ως μέλος της ΚΑΚ¹²⁸ έχει αποδεχτεί την αρχή *uti possidetis uris*, όπως επίσης και βασικές αρχές του συγκεκριμένου οργανισμού, όπως η αμοιβαία αναγνώριση και το απαραβίαστο των υπάρχοντων συνόρων. Πρέπει να σημειωθεί ότι το Ναγκόρνο Καραμπάχ αποτελούσε επίσημα μέρος του Αζερμπαϊτζάν την στιγμή που υπογράφοταν η συνθήκη.

Το διεθνές δίκαιο απαγορεύει οποιαδήποτε πράξη που προέρχεται από κάποιο κράτος η οποία επιβουλεύεται ή υπονομεύει την εδαφική ακεραιότητα κάποιου άλλου. Στην περίπτωση που εξετάζεται, η συμμετοχή της Αρμενίας δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, αφού χωρίς την συμβολή της δε θα μπορούσε να επιζήσει το κρατίδιο του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Ακόμα, όπως έχει ήδη αναφερθεί τόσο στην Πράξη του Ελσίνκι, στο ψήφισμα 1514 ΟΗΕ και Συμβάσεις του Παρισιού, η αρχή της αυτοδιάθεσης μπορεί να εφαρμοστεί εφόσον δεν συγκρούεται με την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας.

¹²⁴ Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Springer (2010), pp.19-22

¹²⁵ Όπως αποφασίστηκε από την Επιτροπή Μπάτιντερ μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

¹²⁶ Guidelines for the Recognition of New States in Eastern Europe

¹²⁷ Απόφαση Διεθνούς Δικαστηρίου 1986, Μπουργκίνα Φάσο. «[*Uti possidetis*] is a general principle, which is logically connected with the phenomenon of obtaining independence, wherever it occurs. Its obvious purpose is to prevent the independence and stability of new states being endangered by fratricidal struggles provoked by the changing of frontiers following the withdrawal of the administering power».

¹²⁸ Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών: πρόκειται για έναν ανεξάρτητο περιφερειακό οργανισμό, οποίος δημιουργήθηκε μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ και στον οποίο συμμετέχουν πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.

Στο θέμα του Καραμπάχ ο αρμένικος πληθυσμός πίεζε για απόσχισή. Οι Αζέροι της περιοχή συνήθιζαν να απορρίπτουν το ενδεχόμενο της απόσχισης. Πρέπει να τονιστεί ότι οι Αρμένιοι της περιοχής αποτελούν μειονότητα στο σύνολο της επικράτειας του Αζερμπαϊτζάν και δεν εκπλήσσει το γεγονός αυτό συμβαίνει στα σύνορα όλων των χωρών. Οι κάτοικοι του Καραμπάχ είναι φορείς μειονοτικών δικαιωμάτων. Τα μειονοτικά δικαιώματα μπορούν να μετατραπούν σε δικαίωμα στην εξωτερική αυτοδιάθεση, ήτοι στην απόσχισή, αν η μειονότητα καταπιέζεται ή απειλείται με γενοκτονία. Σε αυτή την περίπτωση η απόσχισή θεωρείται η έσχατη λύση. Στην περίπτωση του Ναγκόρνο Καραμπάχ δεν μπορεί να εφαρμοστεί ούτε η απόσχισή ως μέσο αποκατάστασης. Ούτε οι διεθνείς συνθήκες ούτε από το εθιμικό δίκαιο. Κατά την περίοδο της σοβιετικής διακυβέρνησης, το Ναγκόρνο- Καραμπάχ έχοντας το καθεστώς της αυτόνομης διοικητικής περιφέρειας, ήταν σε πιο προνομιακή κατάσταση από άλλες μειονότητες.

Συνοψίζοντας, πρέπει να τονιστεί ότι το θέμα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ έχει επιδείξει την αντίθεση μεταξύ εθνότητας και εδάφους, κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας.¹²⁹ Αν το θέμα επιλυόταν όπως στις αποικίες θα ήταν λιγότερο περίπλοκο. Θα εφαρμοζόταν η αρχή *utis possidetis* η οποία έχει καθολική εφαρμογή. Το Μπακού θέλει να γίνει αυστηρή εφαρμογή της αρχής και εφόσον συνδυάζεται με αρχές όπως της εδαφικής ακεραιότητας και της κυριαρχία οι αξιώσεις του Καραμπάχ κρίνονται νομικά ανυπόστατες στην βάση του διεθνούς δικαίου.

4. Αντίδραση της διεθνούς κοινότητας

Κατά τα μέσα Απριλίου του 1993 η διένεξη άρχισε να απασχολεί τη διεθνή κοινότητα. Δραστηριοποιήθηκαν τόσο ο ΟΑΣΕ όσο και ο ΟΗΕ, αλλά και διεθνείς και περιφερειακοί παίχτες που είχαν συμφέροντα στην περιοχή.

1) Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

Ο ΟΗΕ επιθυμώντας να καταδικάσει τις αναρίθμητες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συντελέστηκαν, εξέδωσε το ψήφισμα 822, το οποίο ωστόσο δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Πιο συγκεκριμένα προέβλεπε απόσυρση των δυνάμεων από την πόλη

¹²⁹ <http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/12/nagorno-karabakh-and-kosovo?page=11>
<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/georgien/08706.pdf>

Κελμπαχάρ, κατάπαυση του πυρός για 60 ημέρες, έθετε τέλος στον ενεργειακό αποκλεισμό της Αρμενίας και επέβαλε την συνέχιση των ειρηνευτικών συνομιλιών. Ωστόσο, ενώ το σχέδιο έγινε δεκτό από Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν, απορρίφθηκε από τους αρμένιους κατοίκους του Καραμπάχ.

Το σχέδιο τροποποιήθηκε συνδέοντας την απόσυρση των στρατευμάτων από τα κατειλημμένα εδάφη που ανήκαν στο Αζερμπαϊτζάν με εγγυήσεις για προστασία των αρμένιων του Καραμπάχ που ζουν εκεί. Ωστόσο, αν και αρχικά υπό την πίεση του Αρμένιου προέδρου η ηγεσία του Καραμπάχ συμφώνησε να τηρήσει τα προαναφερθέντα, τον Ιούνιο πολιόρκησαν την πόλη Αγκντάμ την οποία και κατέλαβαν τον Ιούλιο του ίδιου έτους κ έτσι το ψήφισμα δεν εφαρμόστηκε.¹³⁰

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να γίνει αναφορά ότι η τροπή που πήρε η υπόθεση του Ναγκόρνο Καραμπάχ σχετίζεται και με γεγονότα που διαδραματίζονταν στο εσωτερικό του Αζερμπαϊτζάν λόγω του πραξικοπήματος κατά του Προέδρου Ελσίμπεϊ. Η ηγεσία του Καραμπάχ εκμεταλλεύτηκε την έκρυθμη πολιτική κατάσταση και κατέλαβε την πόλη Αγκντάμ επαναλαμβάνοντας σοβαρές παραβιάσεις του δικαίου του πολέμου.

Μετά την κατάληψη της πόλης Αγκντάμ, οι αρχές του Ναγκόρνο Καραμπάχ και η κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν κήρυσαν κατάπαυση του πυρός και λίγες μέρες μετά ο ΟΗΕ εξέδωσε ένα δεύτερο ψήφισμα 853 με το οποίο καλούσε όλα τα μέρη να σταματήσουν τον εφοδιασμό των όπλων και για το τέλος των οικονομικών και ενεργειακών αποκλεισμών. Οι αρχές του Καραμπάχ ανέφεραν ότι το ψήφισμα ευνοούσε το Αζερμπαϊτζάν, κ έτσι του επόμενους μήνες συνέχισαν να πολιορκούν και να καταλαμβάνουν αζέρικες πόλεις. Και σε αυτήν την περίπτωση, παραβιάστηκαν οι κανόνες του δικαίου του πολέμου και υπήρχε προσφυγικό κύμα προς το Ιράν.¹³¹

Μέσα σε αυτό το κλίμα η διεθνής κοινότητα δεν σταμάτησε τις προσπάθειες της για παύση των εχθροπραξιών. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού, τα Ηνωμένα Έθνη εξέδωσαν άλλο ένα ψήφισμα, το ψήφισμα 874, το οποίο ήταν βασισμένο στο γράμμα της 1^{ης} Οκτωβρίου του ΟΑΣΕ, το οποίο καταδίκασε τα γεγονότα και απαιτούσε από τα μέρη να προβούν μέσα σε ορισμένο χρονικό διάστημα σε συγκεκριμένες ενέργειες. Η Αρμενία αποδέχτηκε τους όρους του ψηφίσματος, το Καραμπάχ είχε ουδέτερη στάση ενώ το Αζερμπαϊτζάν το απέρριψε λόγω του ότι λαμβάνεται υπόψη ως η ηττημένη πλευρά.

¹³⁰ De Waal, Thomas, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York University Press (2003), pp.220-231

¹³¹ Human Rights Watch, *Azerbaijan, Seven years of Conflict* (1994)

II) Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας για την Ευρώπη(ΟΑΣΕ)

Το 1994 στην περιοχή δραστηριοποιούνταν, εκτός από τη ρώσικη κυβέρνηση που μεσολάβησε για την έστω και επισφαλή κατάπαυση του πυρός του Μαΐου, και ο ΟΑΣΕ, και συγκεκριμένα η ομάδα Μίνσκ, η οποία ανέλαβε δράση εκ μέρους του οργανισμού.¹³² Πολλοί μελετητές υποστήριζαν ότι οι προσπάθειες της Ρωσίας έρχονται σε σύγκρουση ή ακόμα υποσκάπτουν τα συμφέροντα του ΟΑΣΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά το ζήτημα των ειρηνευτικών αποστολών και μηχανισμών επίβλεψης. Ωστόσο, πρέπει να λεχθεί ότι και η Ρωσία αποτελεί μέρος του ΟΑΣΕ. Ο στόχος του ήταν να φέρει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων τα ενδιαφερόμενα μέλη και να επιτευχθεί κατάπαυση του πυρός αλλά και διεθνής επίβλεψη με την χορηγία του ΟΑΣΕ.

Ακόμα, επιχειρούσε να επιτύχει την άρση των περιοριστικών μέτρων και αποκλεισμών, να παρέχει βοήθεια προς τους πρόσφυγες να δώσει ένα τέλος στην βίαια μετακίνηση του πληθυσμού και τέλος να διαπραγματευθεί για το καθεστώς του Καραμπάχ. Η δράση του ΟΑΣΕ ήταν σημαντική καθώς εξέδιδε συνεχώς χρονοδιαγράμματα με έκτακτα μέτρα για τον τερματισμό της διένεξης τα οποία χρησίμευαν για την έκδοση των ψηφισμάτων του ΟΗΕ, όπως στην περίπτωση του ψηφίσματος 874 που αναφέρθηκε παραπάνω. Ακόμη, για πρώτη φορά ο οργανισμός αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε μια ένοπλη διένεξη, αφού στην συνάντηση κορυφής της Βουδαπέστης τον Δεκέμβριο του 1994 όπου συμφωνήθηκε η αποστολή πολυεθνικής ειρηνευτικής δύναμης. Αναλυτικότερα, Στη σύνοδο κορυφής του ΟΑΣΕ τον Δεκέμβριο του 1994 στην Βουδαπέστη ο ΟΑΣΕ αναδιάρθρωσε την Ομάδα Μίνσκ με σύμπραξη τριών χωρών (Ρωσία, Γαλλία, ΗΠΑ). Αυτό έγινε για να διασφαλίσουν ότι η Μόσχα δεν λειτούργησε εις βάρος των υπόλοιπων χωρών, λόγω του ότι έχει πιο άμεσα συμφέροντα. Από το 1995 οι συμπρατούντες έχουν φιλοξενήσει πληθώρα συναντήσεων με σκοπό την εξεύρεση βιώσιμης λύσης και επίτευξης συμφωνίας. Η ομάδα Μινσκ ταλαντευόταν ανάμεσα σε συμφωνίες πακέτο(επίλυση των σοβαρών διαφωνιών καθώς και επίλυση του καθεστώτος του Καραμπάχ, με τις λεπτομέρειες να μένουν για να συμφωνηθούν στο τέλος) και συμφωνίες βήμα προς βήμα (βασισμένο σε πολλά στάδια που ένα θα χτίζεται πάνω στο άλλο και θα

¹³² Η Ομάδα Μινσκ του ΟΑΣΕ πήρε το όνομά της από τη ομώνυμη πρωτεύουσα καθώς εκεί το 1992 είχε προγραμματιστεί να πραγματοποιηθεί μια ειρηνική διάσκεψη. Αποτελούνταν από έντεκα μέλη και πιο συγκεκριμένα από μέλη προερχόμενα από τη Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν, Αρμενία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, ΗΠΑ, Σουηδία, Τσεχία, Λευκορωσία και την προεδρία μοιράζονται τρία μέλη: Ρωσία, Γαλλία και ΗΠΑ.

αφήνει το δύσκολο θέμα του καθεστώτος του Καραμπάχ για το τέλος, διαδικασίες που δεν στέφθηκαν με επιτυχία.

III) Η στάση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

Οι ΗΠΑ υιοθέτησαν δυο πολιτικές. Από τη μια πλευρά, προσπάθησαν να καταδικάσουν τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συντελέστηκαν και από τις δύο πλευρές έτσι ώστε να αποτελέσουν ένα δίκαιο μεσολαβητή για τη διένεξη. Από την άλλη πλευρά, το Κογκρέσο, ως όμηρος της εσωτερικής πολιτικής λόγω της επιρροής που ασκούσε το αρμένικο λόμπι, τάχθηκε υπέρ των Αρμενίων και δεν έκρινε αυστηρά τις παραβιάσεις που διέπραξαν οι τελευταίοι. Η εύνοια και στήριξη που παρείχαν στην Αρμενία διαφαίνεται και στο Freedom Support Act του 1992 όπου δεν ενέκριναν βοήθεια προς το Αζερμπαϊτζάν εκτός και αν άρει τον αποκλεισμό που έχει επιβάλλει κατά της Αρμενίας και σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, το Αζερμπαϊτζάν από μόνο του αρνήθηκε τη βοήθεια ενώ η Αρμενία έγινε ο μεγαλύτερος λήπτης βοήθειας ανάμεσα στις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Παράλληλα, το State Department διατήρησε μια πιο ουδέτερη στάση καταδικάζοντας ως παράνομες πράξεις και των δυο πλευρών.

Τόσο η Ρωσία όσο και οι ΗΠΑ έχουν δεσμευτεί να επιλύσουν τη διένεξη. Ο Ομπάμα τόνισε ότι η επίλυση της διένεξης του Καραμπάχ θα είναι προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής του. Από την δεκαετία του 1990 οι προσπάθειες μεσολάβησης δεν επέφεραν τα ανάλογα αποτελέσματα.

Ο Ομπάμα ακολουθεί παράδειγμα Μπους ξεκινάει την θητεία του με διπλωματία για την επίλυση των διενέξεων του Καυκάσου. Εν συνεχεία, αναγνωρίζει ότι οι διενέξεις είναι δυσεπίλυτες και εν τέλει στρέφεται προς άλλες περιπτώσεις εξωτερικής πολιτικής. Πρέπει να τονιστεί ότι ούτε κατά την περίοδο Ομπάμα υπάρχει ενεργή διπλωματία. Ο Ομπάμα δεσμεύτηκε ότι θα λύσει ζητήματα που αγνοήθηκαν από την προηγούμενη κυβέρνηση, η οποία εστίασε στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας.¹³³

¹³³ Ambrosio, Thomas, *Unfreezing the Nagorno-Karabakh Conflict? Evaluating Peacemaking Efforts under the Obama Administration*, *Ethnopolitics: Formerly Global, Review of Ethnopolitics*, 10:1, 93-114(2011)

- **Σχέδια για την επίλυση της διένεξης που προτάθηκαν από τις ΗΠΑ**

Αρχικά, οι κανόνες του Μπακερ ένα σχέδιο σύμφωνα με το οποίο, θα ορίζονταν δυο κύρια μέρη για τη διένεξη, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν. Αρμένιοι και Αζέροι που κατοικούσαν στο Καραμπάχ θα αποτελούσαν τα ενδιαφερόμενα μέρη. Παρότι ήταν μια θετική εξέλιξη αλλά η αμερικανική ανάμειξη στην περιοχή περιπλέχθηκε με την ψήφιση του freedom support act που όριζε κατευθυντήριες γραμμές για την ανάμειξη των ΗΠΑ στην περιοχή. Επίσης, το section 907 έθετε κυρώσεις στο Αζερμπαϊτζάν. Η επιρροή του αρμένικου λόμπι εκείνη την εποχή δεν καθιστούσε τις ΗΠΑ αμερόληπτο μεσολαβητή στη διένεξη.

Ένα άλλο σχέδιο που προτάθηκε από την αμερικανική πλευρά είναι το σχέδιο Γκόμπλ, το οποίο πρότείνει ανταλλαγή εδαφών ανάμεσα στις δυο χώρες. Ωστόσο, η σφαγή στο Αρμένικο κοινοβούλιο εμπόδισε για ακόμα μια φορά την συμφωνία.

Στη συνέχεια, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου ενεργοποιήθηκε και η κυβέρνηση Μπους. Παρόλο που γενικά η κυβέρνηση Μπους δεν επένδυσε σε δυσεπίλυτα θέματα εξωτερικής πολιτικής, δραστηριοποιήθηκε στο θέμα του Καραμπάχ. Φιλοξένησε τις συνομιλίες στο Key West κ έτσι απέκτησε ένα πιο ενεργό ρόλο στην επίλυση της διένεξης. Αυτή τη φορά τα μέρη έφτασαν κοντά στην επίτευξη συμφωνίας. Ωστόσο, μετά τον θάνατο του Αλίγιεφ και την ανάληψη των καθηκόντων από το γιό του, η κατάσταση οξύνθηκε εκ νέου, καθώς ο τελευταίος αποκήρυξε το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων.

Το 2009 οι κινήσεις της κυβέρνησης Ομπάμα όξυναν περισσότερο τα πνεύματα. Αντί να δοθεί βάρος στις σχέσεις μεταξύ των δυο χωρών η κυβέρνηση Ομπάμα προτίμησε να φέρει πιο κοντά Τουρκία και Αρμενία καθώς πίστευε ότι εάν η Αρμενία αισθάνεται πιο ασφαλής στην περιοχή ίσως γίνει πιο κατορθωτό να συμβιβαστεί με το Αζερμπαϊτζάν. Η Τουρκία έκλεισε τα σύνορά της προς την Αρμενία όταν αυτή κατέλαβε περιοχές του Αζερμπαϊτζάν και δεσμεύτηκε να τα ανοίξει όταν λυθεί η διένεξη, μοχλός πίεσης στις διαπραγματεύσεις από την πλευρά του Αζερμπαϊτζάν, το οποίο αισθάνθηκε ότι με αυτήν την κίνηση της Ουάσιγκτον υπονομευόταν η ασφάλειά του.¹³⁴

Ωστόσο, η δέσμευση Ομπάμα να γίνει ο πρώτος αμερικανός πρόεδρος που θα αναγνωρίσει την γενοκτονία των Αρμενίων, που συντελέστηκε το 1915 από την οθωμανική αυτοκρατορία, δεν συνέδραμε θετικά. Το λάθος που έκανε η κυβέρνηση Ομπάμα ήταν να αποσυνδέσει τα δυο εν λόγω γεγονότα τα οποία στην ουσία συνδέονταν με πρωτοφανή τρόπο.

¹³⁴ Cornell, Svante E., *Caucasus in limbo*, *Current History*, October 2011, pp.1-7

Το 2009 υπήρξε ενδεχόμενο συμφωνίας μεταξύ Αρμενίας και Τουρκίας σχετικά με το άνοιγμα των συνόρων. Δόθηκαν Πρωτόκολλα προς υπογραφή τα οποία είχαν δυο βασικές ελλείψεις, αρχικά δεν αναφέρεται η λέξη γενοκτονία και δεύτερον δεν γίνεται αναφορά στο θέμα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ το οποίο αποτελούσε βασική αιτία για το κλείσιμο των συνόρων. Σε περίπτωση που αυτά τα Πρωτόκολλα υπογράφονταν η Αρμενία δεν θα βρισκόταν σε απομονωτισμό, το Μπακού θα είχε διάθεση να συμβιβαστεί καθώς ο απομονωτισμός ή μη της Αρμενίας είναι ένα διαπραγματευτικό όπλο. Ωστόσο, το Μπακού αντέδρασε στην υπογραφή των Πρωτοκόλλων καθώς αισθάνθηκε προδομένο από την στάση της Τουρκίας. Ωστόσο, στη συνέχεια, τα κοινοβούλια Τουρκία και Αρμενίας δεν επικύρωσαν την συμφωνία.

Σε δηλώσεις του ο Ερντογάν παραδέχτηκε ότι οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Αρμενίας θα διευκολύνονταν αν θα μπορούσε να επιτευχθεί μια συμφωνία Αζερμπαϊτζάν- Αρμενίας, δηλαδή το αντίθετο από αυτό που προσπάθησε να επιτύχει η κυβέρνηση Ομπάμα.

Αν και οι ΗΠΑ προσπάθησαν να επιλύσουν την διένεξη, η στάση τους απέναντι στις υπό σύγκρουση μέρη ήταν αμφιλεγόμενη. Οι ΗΠΑ δεν κατάφεραν να αναδειχτούν σε ένα τίμιο διαπραγματευτή καθώς η στάση τους ευνοούσε την Αρμενία. Όμως, τα συμφέροντα τους στην περιοχή σχετικά με τα πετρέλαια της Κασπίας τους έκαναν να αλλάξουν στάση απέναντι στο Αζερμπαϊτζάν. Το τελευταίο ζήτησε τη συνδρομή των ΗΠΑ στις προσπάθειες της ομάδας Μίνσκ για την εξεύρεση βιώσιμης λύσης.

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ΗΠΑ στην περιοχή το οποίο συνδέεται περισσότερο με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές έδωσε έναυσμα για την επίλυση της διένεξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μεσολάβηση του Μπους με οργάνωση για την έναρξη διαπραγματεύσεων στην Φλόριντα.¹³⁵

IV) Ρωσία

Αν και η Ρωσία έχει διαδραματίσει πρωταρχικό ρόλο στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις, οι προθέσεις της αμφισβητούνται λόγω των στρατηγικών της συμφερόντων στην περιοχή, την επιθυμία της να εγκαταστήσει στρατιωτική βάση στο Αζερμπαϊτζάν, και το παρελθόν της ανάμειξης της στην διένεξη. Αρχικά υποστήριζε τις

¹³⁵ Ambrosio, Thomas, *Unfreezing the Nagorno-Karabakh Conflict? Evaluating Peacemaking Efforts under the Obama Administration*, *Ethnopolitics: Formerly GlobalReview of Ethnopolitics*, 10:1, 93-114 (2011)

προσπάθειες μεσολάβησης του ΟΑΣΕ στην συνέχεια, όμως, θέλησε να αναδειχτεί σε ανεξάρτητο μεσολαβητή. Ο λόγος ήταν εμφανής. Η Ρωσία ήθελε να επανεγκαθιδρύσει τον ηγεμονικό της ρόλο της στην περιοχή και να εμποδίσει την ανάμειξη άλλων δυνάμεων, κυρίως την Τουρκία και τις ΗΠΑ.

Πιο συγκεκριμένα, θέλει να έχει τον έλεγχο των πρώην σοβιετικών συνόρων με Ιράν και Τουρκία και να έχει μερίδιο στα κέρδη από τον ορυκτό πλούτο του Αζερμπαϊτζάν. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού η Ρωσία, πιέζει το Αζερμπαϊτζάν να δεχτεί τα ρωσικά στρατεύματα ως μια διαχωριστική δύναμη. Οι Ρώσοι ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της ΕΣΣΔ ήταν απρόθυμοι να δεχτούν οποιαδήποτε ξένη δύναμη στα εδάφη που αποτελούσαν την Σοβιετική Ένωση σε αυτό που όπως προαναφέρθηκε ονομάζουν «near abroad». Πάντως, το Αζερμπαϊτζάν από την πλευρά του ήταν απρόθυμο να δεχτεί μια μονόπλευρη λύση που προερχόταν μόνο από τη Ρωσία και περίμενε μια πρόταση από τον ΟΑΣΕ. Από την άλλη η Αρμενία δέχτηκε με ενθουσιασμό τόσο τις ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις όσο και το σχέδιο του ΟΑΣΕ για αποστολή ειρηνευτικής δύναμης. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι η Ρωσία έχει μια παγιωμένη στάση σχετικά με τις διενέξεις, καθώς προωθεί την ελεγχόμενη αστάθεια στην περιοχή έτσι ώστε να διατηρήσει την επιρροή της στην περιοχή στην μετασοβιετική εποχή.

- **Προσπάθειες επίλυσης από την Ρωσική ηγεσία**

Αρχικά, το σχέδιο Πριμάκοβ έγινε για να λύσει πολλές διενέξεις που δημιουργήθηκαν μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Πρότεινε την δημιουργία ενός κοινού κράτους, με δυο πολιτικά ισοδύναμες οντότητες που θα μοιράζονται ελάχιστους κοινούς θεσμούς. Το NK θα διατηρούσε όλα τα στοιχεία ενός ανεξάρτητου κράτους αλλά θα παρέμενε μέσα στα de jure σύνορα του Αζερμπαϊτζάν.

Στην συνέχεια πρέπει να γίνει αναφορά στις διαπραγματεύσεις στο Καζάν που έλαβαν χώρα το 2011. Η συμφωνία περιλάμβανε τα παρακάτω δεσμευτικά μέτρα: την παράταξη διεθνών ειρηνευτικών στρατευμάτων, την δημιουργία ενός αρμένικου διαδρόμου ασφαλείας, επιστροφή των ατόμων που μετακινήθηκαν.

Επίσης πρότεινε ένα ενδιάμεσο καθεστώς για το Ναγκόρνο –Καραμπάχ, έκφραση της λαϊκής βούλησης για το μέλλον της περιοχής. Η εφαρμογή των μέτρων είχε χρονοδιάγραμμα για πάνω από 10 χρόνια.

Ο πρόεδρος της Ρωσίας Μεντβέντεφ είναι ο τελευταίος μεσολαβητής στην περιοχή. Σε συνάντησή του με τους ομόλογούς του στον Καζάν της Ρωσίας (Ιούνιος 2011) προσπάθησε να κάνει και τις δυο πλευρές να αποδεχτούν βασικές αρχές οι οποίες έχουν προσδιοριστεί από το 2007. Από τη μια πλευρά, η Αρμενία θα έπρεπε να αποσυρθεί από τις περιοχές έξω από το Καραμπάχ και στο επίμαχο έδαφος του Καραμπάχ θα απολάμβανε μια εσωτερική κατάσταση που θα του έδινε με κάποιο τρόπο διεθνή αναγνώριση. Ο Πρόεδρος της Ρωσίας Μεντβέντεφ έχει αφιερώσει χρόνο και προσπάθειες για την επίλυση του ζητήματος άλλα οι ηγέτες της Αρμενίας όσο και του Αζερμπαϊτζάν αν και προσέρχονται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων συζητώντας λύσεις συνηθίζουν να βγάζουν λαϊκίστικους λόγους ότι δεν πρόκειται να παραιτηθούν το θέσεων τους κι έτσι προετοιμάζουν τον λαό για πόλεμο και όχι για ειρήνη.¹³⁶

Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι μετά από 2 δεκαετίες διαμαχών και βίας τόσο το Αζερμπαϊτζάν όσο και η Αρμενία δεν εμπιστεύονται τις αμοιβαίες δεσμεύσεις.

Συνοψίζοντας, γίνεται αντιληπτό ότι ο ρόλος της Ρωσία ήταν διπτός. Αρχικά, ήθελε να επιβεβαιώσει τον ρόλο της ως μεσολαβητής στην διένεξη και κατόπιν να προμηθεύσει και τις δυο πλευρές με στρατιωτικό εξοπλισμό. Μετά τον πόλεμο με τη Γεωργία ο πρόεδρος Μεντβέντεφ ανέλαβε ρόλο μεσολαβητή μεταξύ των δυο πλευρών. Αυτό εξυπηρετούσε δυο σκοπούς. Αρχικά, θα οδηγούσε στην μεταστροφή της διεθνούς κοινής γνώμης για τη Ρωσία και δεύτερον θα καθιστούσε αδιαμφισβήτητη την κυριαρχία της Ρωσίας στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου.

Καθώς, η Αρμενία είναι μακράν ο πιο πιστός σύμμαχος της Ρωσίας στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου στην μετασοβιετική εποχή, είναι απορίας άξιον αν τελικά η Ρωσία καταφέρει να αποδειχτεί αξιόπιστος μεσολαβητής. Η διμερής αμυντική συμμαχία μεταξύ Ρωσίας και Αρμενίας που υπεγράφη το 1995 επεκτάθηκε ως το 2044, με μια μετατροπή στην διατύπωσή της, η οποία δέσμευε τη Ρωσία να στηρίξει την Αρμενία έναντι οποιασδήποτε δύναμης στραφεί εναντίον της. Αλλά η Ρωσία δεν σταμάτησε εκεί. Προχώρησε στην πώληση προηγμένων πυραυλικών συστημάτων στο Μπακού και προμήθευσε ένα σεβαστό αριθμό τεθωρακισμένων και άλλων εξοπλισμών. Έτσι, η Ρωσία προωθώντας το μοντέλο της

¹³⁶ <http://www.economist.com/node/18867879>

ελεγχόμενη αστάθειας στην περιοχή για να εξασφαλίσει την εξάρτηση της Αρμενίας από αυτήν και να κάνει τις ανεξάρτητες πολιτικές του Αζερμπαϊτζάν πολυέξοδες.¹³⁷

Συμπέρασμα

Μετά την κατάπαυση του πυρός το Ναγκόρνο Καραμπάχ ελέγχει γύρω στο 14% του επίσημα αναγνωρισμένου κράτους του Αζερμπαϊτζάν. Πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι το Ναγκόρνο Καραμπάχ δεν αναγνωρίζεται επίσημα ούτε από την ίδια την Αρμενία. Ωστόσο, η Αρμενία κάνει προσπάθειες να εξομαλύνει την κατάσταση με την ελπίδα ότι θα δικαιωθεί από την ιστορία. Από την

άλλη πλευρά, το Αζερμπαϊτζάν προσπαθεί να απομονώσει το μη αναγνωρισμένο κρατίδιο και ασκεί πιέσεις σε παγκόσμια κλίμακα προς υποστήριξη της εδαφικής του ακεραιότητας. Παράλληλα φρόντισε για να επενδύσει στις ένοπλες δυνάμεις έτσι ώστε να αποτελεί μια έμμεση απειλή.

Διεθνείς προσπάθειες σχετικά με την μεσολάβηση έχουν αποδειχτεί μετριοπαθείς, ενώ παρατηρείται μια παθητική στάση της διεθνούς κοινότητας, η οποία συνίσταται στο ότι η διένεξη δεν αποτελεί προτεραιότητα. Οι τρεις πρέσβεις της ομάδας Μινσκ του ΟΑΣΕ που είναι επιφορτισμένοι με το να βρουν μια ειρηνική λύση, είχαν αρχικά φιλόδοξα σχέδια, τα οποία έχουν κολλήσει σε ένα φαύλο κύκλο ματαιώσεων και απογοήτευσης.

Κανείς δεν θα φανταζόταν ότι 18 χρόνια μετά η ομάδα Μινσκ θα συνεχίζει να υπάρχει. Οι αρχηγοί κρατών Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν προτιμούν μια προσπάθεια μεσολάβησης από μια μικρή ομάδα από μια άλλη καλύτερα οργανωμένη την οποία δεν θα μπορούσαν να ελέγξουν.

¹³⁷ Cornell, Svante E., "[No Reset in the Post-Soviet Space](#)", Journal of International Security Affairs, No. 20, Summer 2011.

Το Ναγκόρνο- Καραμπάχ αν και θεωρείται «παγωμένη διένεξη», υπάρχουν γεγονότα που μαρτυρούν το αντίθετο. Κάθε χρόνο δεκάδες στρατιώτες είναι θύματα περιστατικών μεταξύ των δυο χωρών. Χαρακτηριστικά το 2010 τέσσερις αρμένιοι στρατιώτες και ένας στρατιώτης αζερικής καταγωγής σκοτώθηκαν στα σύνορα της γραμμής επικοινωνίας. Και οι δυο πλευρές επιθυμούσαν την κατάπαυση του πυρός. Από την μια η Αρμενία το επιθυμούσε έτσι ώστε να εξασφαλίσει τις κτήσεις της, από την άλλη το Αζερμπαϊτζάν επιθυμεί να διασφαλίσει τα de jure σύνορα του και αντιτίθεται σε οποιαδήποτε μόνιμη ειρηνευτική αποστολή. Η ηγεσία του Καραμπάχ δεν δέχεται καμία ειρηνευτική δύναμη και υποστηρίζουν ότι στηρίζονται στις δυνάμεις τους για την ασφάλειά τους. Το Αζερμπαϊτζάν προσπαθεί να αποκλείσει κάθε προσπάθεια αποστολή ρωσικών ειρηνευτικών στρατευμάτων. Στα πρώιμα στάδια της σύγκρουσης τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούσαν να διαλέξουν ανάμεσα σε πολλούς μεσολαβητές(Ρωσία, Καζακστάν, Ιράν, ΗΠΑ). Από το 1997 η σύμπραξη Γαλλίας, ΗΠΑ, Ρωσία οι οποίες δεν τυγχάνουν τυχαία και μόνιμα μέλη του ΟΗΕ έδωσαν απεριόριστη εξουσία στον ΟΑΣΕ σχετικά με το θέμα. Το ένταλμα της Ομάδας Μινσκ υποχρεώνει τα μέλη να ενημερώνουν τον ερυθρό σταυρό κα την Ύπατη Αρμοσθεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και άλλους διεθνείς ή περιφερειακούς οργανισμούς. Ωστόσο, ο ΟΑΣΕ τείνει να γίνει ο μόνος οργανισμός που δραστηριοποιείται στην περιοχή. Μόνο ο ερυθρός σταυρός ασχολήθηκε με το θέμα των αιχμαλώτων πολέμου.

Το Ναγκορνο Καραμπάχ είναι μια διένεξη μηδενικού αθροίσματος. Εάν η μια πλευρά κερδίσει, η άλλη θα χάσει. Οπότε δεν υπάρχουν περιθώρια συμβιβασμού. Τα ερωτήματα που ανακύπτουν είναι πολλά. Πώς θα επιστρέψουν στο Αζερμπαϊτζάν κατειλημμένα εδάφη; Τι θα γίνει με τους βιαίως εκτοπισμένους πληθυσμούς που εγκατέλειψαν τις εστίες στις βίαιες συγκρούσεις του 1990; Και στην περίπτωση που γίνει δημοψήφισμα ποιος έχει το δικαίωμα να ψηφίσει;¹³⁸

Τέλος, και οι δυο πλευρές, έχοντας αποκτήσει μια άκρως εθνικιστική ρητορική, εκτιμούν ότι ο χρόνος θα είναι με το μέρος τους.

Από την πλευρά της η Αρμενία, υποστηρίζει τις απαιτήσεις για την αναγνώριση του Καραμπάχ ιδιαίτερα μετά τα τεκταινόμενα στο Κόσοβο.

Επειδή η διένεξη θεωρείται παγωμένη οι προσπάθειες μεσολάβησης είναι σποραδικές, ωστόσο, τα γεγονότα του 2008 στην Γεωργία δείχνουν ότι οι διενέξεις στον Καύκασο κάθε άλλο παρά παγωμένες είναι.

¹³⁸ Ambrosio, Thomas, *Unfreezing the Nagorno-Karabakh Conflict? Evaluating Peacemaking Efforts under the Obama Administration*, *Ethnopolitics: Formerly GlobalReview of Ethnopolitics*, 10:1, 93-114(2011)

Η αστάθεια και η ρευστότητα σχετικά με το θέμα επίλυσης της διένεξης του Ναγκόρνο - Καραμπάχ είναι αποτέλεσμα της εσωτερικής αστάθειας έκαστου από τα δυο κράτη αλλά και γενικότερα της περιφέρειας.

Επιπρόσθετα, θεωρείται η μεγάλη απειλή για την ασφάλεια και την σταθερότητα του Νότιου Καυκάσου αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Συν τω χρόνω, και εφόσον δεν βρεθεί οριστική λύση για την διένεξη, ελλοχεύει ο κίνδυνος της επανέναρξης των εχθροπραξιών. Στην παρούσα φάση φαίνεται ότι οι πολιτικές ελίτ των δυο χωρών δεν επιθυμούν μια ειρηνική επίλυση. Η Αρμενία είναι απρόθυμη στο να δεχθεί συμβιβαστική λύση. Αυτή η στάση μπορεί να εξηγηθεί αν ληφθεί υπόψη το ιστορικό των πολιτικών της ελίτ οι οποίοι είχαν διατελέσει σε υψηλές θέσεις στο μη αναγνωρισμένο κρατίδιο. Η Αρμενία εκτός από το Καραμπάχ έχει τον έλεγχο και άλλως επτά παρακείμενων περιοχών. Το Αζερμπαϊτζάν νιώθει αδικία από την απώλεια του ενός πέμπτου του εδάφους του και από το μαζικό προσφυγικό ρεύμα, γεγονότα που έχουν τόσο οικονομικό όσο και πολιτικό αντίκτυπο. Πάντως το 2002, ο ηγέτης του Αζερμπαϊτζάν, Αλιγιεφ πρότεινε την οικονομική συνεργασία σε αντάλλαγμα την απόσυρση της Αρμενίας από τέσσερις καταληφθείσες περιοχές, πρωτοβουλία που έπεσε στο κενό καθώς η Αρμενία την απέρριψε αποκλείοντας έτσι να βρεθεί η λύση μέσω διαπραγματεύσεων και αφήνοντας έτσι υπόνοιες ότι το ζήτημα θα πρέπει να πάρει την στρατιωτική οδό, έτσι ώστε να επιτραπεί στους πρόσφυγες να γυρίσουν στα σπίτια τους.

Η ΔΙΕΝΕΞΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΟΣΣΕΤΙΑΣ

1. Γενικά

Η Νότια Οσσετία είναι ένας μικρός ορεινός θύλακας που βρίσκεται στα βουνά του Καυκάσου. Επίσημα ανήκει στο κράτος της Γεωργίας. Ωστόσο, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, το 2008 κήρυξε την ανεξαρτησία της και αναγνωρίστηκε από την Ρωσία, το παράδειγμα της οποίας ακολούθησαν ελάχιστες χώρες. Όσον αφορά το θρήσκευμα, είναι χριστιανοί όπως και οι Γεωργιανοί, ωστόσο αποτελούν διαφορετική φυλή, καθώς προέρχονται από την περσική φυλή Άλαν και μιλούν διαφορετική γλώσσα.¹³⁹ Οι Οσσετοί έγιναν μέρος της Ρωσικής αυτοκρατορίας ως αυτόνομη μονάδα το 1750 αλλά για το συμφέρον τους ενσωματώθηκαν με την επαρχία της Τιφλίδας 40 χρόνια μετά.¹⁴⁰ Ιστορικά, ήταν πάντα πιστοί στους Ρώσους τόσο κατά τη διάρκεια της Ρωσικής αυτοκρατορίας, όσο και τα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης, όπου και απολάμβανε το καθεστώς της αυτόνομης διοικητικής περιφέρειας (Ομπλαστ), μέσα στα σύνορα του ομόσπονδου κράτους της Γεωργίας.

¹³⁹ Hille, Charlotte, *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*, Eurasian Studies Library, BRILL(2010), pp. 63-67

¹⁴⁰ Zurcher, Christopher, *The Post Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*, New York University Press (2007), pp. 118-125

Υποστηρίζεται ότι το Όμπλαστ της Νότιας Οσσετίας δημιουργήθηκε από τον Στάλιν έτσι ώστε το Κομμουνιστικό κόμμα να μπορεί να ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο στην Γεωργία.¹⁴¹

2. Περιγραφή της διένεξης: από την στήριξη των Μπολσεβίκων, ως τον πόλεμο της δεκαετίας του 1990 και την σύγκρουση με την Ρωσία το 2008

Πρέπει να αναφερθεί ότι η διένεξη μεταξύ Νότιας Οσσετίας και Γεωργίας χρονολογείται από τις αρχές του 20ου αιώνα καθώς οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας υποστήριξαν το καθεστώς των Μπολσεβίκων.¹⁴² Κατά την διάρκεια της Σοβιετικής Ένωσης, η συμβίωση των δυο εθνοτήτων μέσα στα πλαίσια του ομόσπονδου κράτους της Γεωργίας ήταν σε γενικές γραμμές ειρηνική, παρόλο που οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας υφίσταντο διακρίσεις στην εισαγωγή τους στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και στην στελέχωση διοικητικών θέσεων. Όπως αναφέρεται ανωτέρω, υποστηρίζεται ότι η αυτόνομη διοικητική περιφέρεια της Νότια Οσσετία και η Αμπχαζία, περιοχή με ακόμα μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας, ιδρύθηκαν από τους Μπολσεβίκους με σκοπό να δημιουργούν εντάσεις και να μπορεί το Κρεμλίνο να ελέγχει.¹⁴³ ευκολότερα την Γεωργία.

3. Τα γεγονότα 1989-1992

Η απαρχή της διένεξης όπως την γνωρίζουμε στις μέρες μας χρονολογείται από το τέλος της δεκαετίας του 1980 και αρχές της δεκαετίας του 1990. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι Γεωργιανοί θεωρούν ότι οι ισχυρισμοί περί αυτοδιάθεσης των κατοίκων της Νότιας Οσσετίας δεν έχουν λογική βάση διότι δεν θεωρούνται αυτόχθονες αλλά μια μειονότητα που είναι ευπρόσδεκτη στο έδαφος τους, στην περίπτωση που φέρεται με τον ενδεδειγμένο τρόπο.

Τα βίαια γεγονότα έλαβαν χώρα μετά από την απόφαση των κατοίκων της Νότιας Οσσετίας να αποκτήσουν μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας το Νοέμβριο του 1989, παραμένοντας ωστόσο μέσα στα σύνορα της Γεωργίας. Έπειτα, μέσα σε μια μέρα το κοινοβούλιο της Γεωργίας ανακάλεσε την απόφαση του κοινοβουλίου της Νότιας Οσσετίας. Έτσι ξεκίνησε η πρώτη φάση της σύγκρουσης, η οποία διήρκησε από τον Νοέμβριο του 1989 ως τον Ιανουάριο του 1990 και σηματοδοτείται από την πορεία των γεωργιανών

¹⁴¹ King, Charles, *The Ghost of Freedom, A history of the Caucasus*, Oxford University Press(2008), pp.220-230

¹⁴² Coppieters, Bruno, *Contested Borders in the Caucasus*, VUBPress(1996), part 3

¹⁴³ Coppieters, Bruno, *Contested Borders in the Caucasus*, VUBPress(1996),part 1

στρατευμάτων προς το Τσхинβάλ, κατόπιν διαταγής του Γκαμσακούρντια¹⁴⁴, με σκοπό να προστατεύσουν τους ομοεθνείς τους.

Εν τέλει τα στρατεύματα δεν μπόρεσαν να εισχωρήσουν στο Τσхинβάλ, καθώς εμποδίστηκαν από σοβιετικά τεθωρακισμένα. Ωστόσο, γεωργιανές παραστρατιωτικές οργανώσεις έμειναν στα γύρω χωριά και συγκρούονταν με κατοίκους της Νότιας Οσσετίας. Στη συνέχεια τον Δεκέμβριο του 1990 το ανώτατο Σοβιέτ της Γεωργίας ανακάλεσε το αυτόνομο καθεστώς της Νότιας Οσσετίας, αθετώντας την υπόσχεση του ότι δεν θα προβεί σε μια τέτοια ενέργεια. Αυτή η ενέργεια επέτρεψε στις σοβιετικές αρχές να επέμβουν καθώς στάλθηκαν σοβιετικά στρατεύματα, ωστόσο οι εχθροπραξίες ανάμεσα στους Γεωργιανούς και τους Οσσετούς δεν σταμάτησαν.

Οι εχθροπραξίες συνεχίστηκαν και οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο τον Μάρτιο του 1991 όταν η Γεωργία με δημοψήφισμα αποφάσισε να αποχωρήσει από την ΕΣΣΔ, ενώ οι Οσσετοί σε ένα διαφορετικό δημοψήφισμα αποφάσισαν υπέρ της διατήρησης της ΕΣΣΔ.¹⁴⁵¹⁴⁶ Μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ το 1992 οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας με ένα άλλο δημοψήφισμα που έλαβε χώρα, αποφάσισαν υπέρ της ανεξαρτησίας τους και της ένωσης με την Ρωσία. Τον Μάιο του ίδιου έτος κήρυξε την *de facto* ανεξαρτησία της κάνοντας έκκληση από την Ρωσία να προβεί στην αναγνώριση, κάτι που η τελευταία αρνήθηκε.

Στις 22 Ιουνίου υπεγράφη η συμφωνία του Σότσι μεταξύ Γέλτσιν και Σεβαρντάνζε με την οποία αποφασίστηκε κατάπαυση του πυρός και η παρουσία ρώσικων, γεωργιανών και οσσετιανών στρατευμάτων στην περιοχή. Ωστόσο, δεν δόθηκε οριστική λύση για το καθεστώς της Νότιας Οσσετίας. Η συμφωνία επίσης προέβλεπε τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων για επιστροφή των βίαια εκτοπισμένων ατόμων και για οικονομική αποκατάσταση της περιοχής.¹⁴⁷

Οι συνέπειες του πολέμου ήταν πολλές. Αρχικά καταστράφηκαν 93 χωριά και τα περισσότερα θύματα ήταν άμαχος πληθυσμός. Υπήρξε μεγάλο κύμα μετανάστευσης προς την Βόρεια Οσσετία. Επιπλέον, μετά την κατάπαυση του πυρός η διένεξη πέρασε στην σφαίρα των «παγωμένων διενέξεων», καθώς στο Σότσι δεν ξεκαθαρίστηκε το καθεστώς της Νότιας Οσσετίας. Από εκείνη την περίοδο λίγα έχουν αλλάξει στην Νότια Οσσετία. Πρόκειται για ένα

¹⁴⁴ Ο Γκαμσακούρντια ήταν ο πρώτος γεωργιανός πρόεδρος

¹⁴⁵ Hille, Charlotte, *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*, Eurasian Studies Library, BRILL(2010), pp. 225-230

¹⁴⁶ Coppieters, Bruno, *Ethno-Federalism and Civic State-Building Policies*.

Perspectives on the Georgian-Abkhaz Conflict, Regional & Federal Studies, 11:2, 69-93(2001)

¹⁴⁷ Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia, pp.35-36

μέρος ξεχασμένο από τον υπόλοιπο κόσμο, δεν έχει δεσμούς με την Γεωργία και δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια ανοικοδόμησης των όσων καταστράφηκαν με τον πόλεμο.

Το αποτέλεσμα όμως δεν ήταν το επιθυμητό για την Γεωργία καθώς δεν κατάφερε να κερδίσει τον έλεγχο στην περιοχή και να διαφυλάξει την εδαφική της ακεραιότητα. Η αποτυχία αυτή συνδέθηκε με το πρόσωπο του Γκαμσακούρντια και τον εθνικιστικό προσανατολισμό που απέκτησε η πρώτη κυβέρνηση της Γεωργίας στην μετασοβιετική εποχή. Η περίοδος της ηγεσίας του ήταν μια από τις πιο ταραχώδεις και έχει μείνει γνωστή στην ιστορία ως ανοικοδόμηση της Γεωργίας για του Γεωργιανούς, χαρακτηρίζοντας τις εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες ως ανεπιθύμητους επισκέπτες στο γεωργιανό σπίτι και ιδιαίτερα άσχημους χαρακτηρισμούς για τους Οσσετούς.¹⁴⁸

Ο στόχος του δεν ήταν να επιβάλλει τον έλεγχο στην περιοχή άλλα ο διωγμός των κατοίκων. Σαν αποτέλεσμα αυτής της τάσης ήταν να εκδιωχθούν 100 000 Οσσετοί που κατοικούσαν στην γεωργιανή επικράτεια εκ των οποίων οι 60 000 βρήκαν καταφύγιο στην Ρωσία, ενώ 25 000 Γεωργιανοί εκδιώχθηκαν από την Νότια Οσσετία. Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτο είναι ότι όλοι οι ηγέτες που ανέλαβαν την εξουσία μετά από αυτόν απέτυχαν να επιβάλλουν το έλεγχο στην περιοχή και εκτός από αυτό όλοι ήταν πεπεισμένο ότι το έδαφος δικαιοματικά ανήκει στην Γεωργία και όσοι διαμένουν εκεί θα πρέπει είτε να αποκαλέσουν εαυτούς Γεωργιανούς είτε να αποχωρήσουν.

Στην συνέχεια, μετά την συμφωνία του Σότσι, ο Σεβερντάντζε, έκανε πραγματικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις αλλά και μεταρρυθμίσεις σε άλλους τομείς, ωστόσο η Γεωργία δεν έγινε ποτέ ένα εδραιωμένο δημοκρατικό κράτος. Αναπτύχθηκε δημόσιος διάλογος και αντιπολίτευση.¹⁴⁹ Παρόλα αυτά δεν λύθηκαν οι διενέξεις ενώ παράλληλα υπήρξε διαφθορά και εξαθλίωση του στρατού.

Μετά από λίγα χρόνια ακολούθησε η Επανάσταση των Ρόδων(2003) και η ανάληψη της εξουσίας από τον Σακασβίλι, ο οποίος έλαβε μέτρα για την ανοικοδόμηση του κράτους της Γεωργίας τα οποία εστίαζαν κατά της διαφθοράς και κατά του λαθρεμπορίου, δυο βασικές πηγές εσόδων της Νότιας Οσσετίας και στρατιωτική μεταρρύθμιση με αποτέλεσμα την ενίσχυση του συγκεντρωτικού κράτους, κάτι που έβλαπτε τα συμφέροντα των εθνοτικών και πολιτισμικών μειονοτήτων. Η πολιτική του Σακασβίλι προς την Νότια Οσσετία ακολουθούσε

¹⁴⁸ Nicolai N. Petro, *The Russia-Georgia War, Causes and Consequences*, Global Dialogue, Volume 11, Winter/ Spring 2009 <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=439>

¹⁴⁹ Hille, Charlotte, *State Building and Conflict Resolution in Caucasus*, Eurasian Studies Library, BRILL(2010), pp.225-230

την τακτική του καρότου και του μαστιγίου από το 2004-2008.¹⁵⁰ το 2004 ο Σαακασβίλι στην Ομιλία του στα Ηνωμένα έθνη πρότεινε την λύση της διένεξης σε τρία στάδια: την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την επιστροφή στις εστίες τους των βίαια εκτοπισμένου πληθυσμού, την αποστρατικοποίηση των εμπόλεμων ζωνών και τέλος τον μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας ο οποίος θα ενδύοταν και με διεθνείς εγγυήσεις.

Η κατάσταση άρχισε να χειροτερεύει το 2007. Χαρακτηριστικά, σε έκθεση του International Crisis Group αναφέρεται ότι η κατάσταση ασφαλείας είναι πολύ ευάλωτη και ότι μικρής κλίμακας επεισόδια μπορεί να εξελιχθούν σε μια μεγάλη σύγκρουση. Πυροβολισμοί, ανταλλαγή πυρών και άλλου είδους εγκλήματα αποτελούσαν καθημερινό φαινόμενο, ενώ παρατηρούνταν και παραβιάσεις της συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός.¹⁵¹

Η κατάσταση χειροτέρευσε ακόμα περισσότερο μετά την διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου και με τις απειλές της Ρωσίας ότι αν αναγνωριστεί η ανεξαρτησία του Κοσόβου, θα αναγνωρίζει την Οσσετία και την Αμπχαζία. Επιπρόσθετα, μετά την σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι όπου συμφωνήθηκε να απονεμηθεί στο μέλλον υποψηφιότητα για συμμετοχή της Γεωργίας.

Εν τέλει, στις 8 Αυγούστου 2008, λίγο πριν την τελετή έναρξης των Ολυμπιακών αγώνων στο Πεκίνο, παρατηρήθηκε τελική κατάρρευση της Συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός. Ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα θέματα είναι το ποια πλευρά ξεκίνησε τις εχθροπραξίες. Σύμφωνα με την Έκθεση της Αποστολής της Ανεξάρτητης Διεθνούς Διερευνητικής Επιτροπής για τη Σύρραξη στη Γεωργία (IIFFMCG) αναφέρονται πολυάριθμες περιπτώσεις παραβίασης του διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι η Γεωργία ξεκίνησε τις εχθροπραξίες και ότι δεν έδρασε ευρισκόμενη σε αυτοάμυνα καθώς επιτέθηκε άνευ διακρίσεως με πυραύλους και βαρύ πυροβολικό.

Υπάρχουν δυο εκδοχές για την ερμηνεία των γεγονότων. Η πρώτη υποστηρίζει ότι οι ρωσικές ενέργειες καθ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού προκάλεσαν την αντίδραση της Γεωργίας. Η αντίληψη αυτή ήταν πολύ δημοφιλής στις Ηνωμένες πολιτείες και θεωρεί ότι μια εκδικητική Ρωσία έψαχνε ευκαιρία να τιμωρήσει την Γεωργία λόγω για την αίτηση συμμετοχής στο NATO, για την συμμαχία της με την Ουάσινγκτον και για την συγκατάθεσή της στην δημιουργία του αγωγού πετρελαίου Μπακού-Τιφλίδας-Τσεϋχάν ως χώρα διέλευσης αυτού, μια εναλλακτική που απέκλειε την Ρωσία. Έτσι, η Ρωσία από την πλευρά της στήριξε τις αυτόνομες περιοχές της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας και εμπόδισε τη Γεωργία να

¹⁵¹ International Crisis Group, *Russia vs Georgia: The fail out, August 2008*

επεκτείνει τον έλεγχο της σε αυτές τις περιοχές. Συνεπώς, δεν έμειναν και πολλές επιλογές στην Γεωργία, η οποία επιθυμώντας με την σειρά της να εκδικηθεί κι έτσι μην έχοντας άλλη επιλογή καταπάτησε τις συμφωνίες περί κατάπαυσης του πυρός.¹⁵²

Η δεύτερη υποστηρίζει ότι ο χρόνος ήταν κατάλληλος για μια προμελετημένη εισβολή από την Γεωργία. Καθώς οι διαπραγματεύσεις του Σαακασβίλι για μια λύση στις περιοχές της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας δεν σημείωναν πρόοδο, η αίτηση για προσχώρηση στο NATO καθυστερούσε και οι φόβοι μια αμερικανική κυβέρνηση λιγότερο φιλική προς την Γεωργία μετά τον Ιανουάριο του 2009, ο Πρόεδρος της Γεωργίας αποφάσισε βεβιασμένα να πραγματοποιήσει την εισβολή, σε μια χρονική στιγμή όπου τα βλέμματα παγκοσμίως ήταν στραμμένα στους Ολυμπιακούς αγώνες του Πεκίνο.

Εν τέλει, κατάπαυση του πυρός, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, υπεγράφη με την μεσολάβηση του Νικολά Σαρκοζί ο οποίος εκείνη την περίοδο διατελούσε την θητεία του ως Πρόεδρος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι το καθένα από τα μέλη της διένεξης τα μετέφρασε διαφορετικά τα συμφωνηθέντα.

4. Ο ρόλος του διεθνούς δικαίου στον πόλεμο του 2008

Τόσο η Ρωσία όσο και η Γεωργία δικαιολόγησαν την στάση τους βάσει του διεθνούς δικαίου. Αρχικά, η Γεωργία τονίζει ότι οι ενέργειές της είχαν σκοπό την αποφυγή μιας βίαιης απόσχισης και συνεπαγόμενα την διατήρηση της εδαφικής της ακεραιότητας, ενώ η Ρωσία τονίζει ότι προέβη στη χρήση βίας για να προστατεύσει Οσσετούς και ρώσικες ειρηνευτικές δυνάμεις από την επίθεση των γεωργιανών η οποία μπορούσε να φτάσει και ως τα όρια της γενοκτονίας.

Αναφορά που προέκυψε από έρευνα της ΕΕ, η Έκθεση της Αποστολής της Ανεξάρτητης Διεθνούς Διερευνητικής Επιτροπής για τη Σύρραξη στη Γεωργία (IIFFMCG), η οποία ήταν περισσότερο από 1000 σελ, προσπαθεί να φωτίσει τα γεγονότα. Το αξιοσημείωτο είναι ότι κάθε πλευρά την ερμήνευσε σύμφωνα προς το δικό της συμφέρον. Από τη μια

¹⁵² Fawn Rick & Nalbandov Robert, *The difficulties of knowing the start of war in the information age: Russia, Georgia and the War over South Ossetia*, August 2008, *European Security*, 21:1, 57-89 (2012)

πλευρά, οι Ρώσοι κράτησαν ιδιαίτερα τα σημεία που κατηγορούν την Γεωργία για εισβολή στην Νότια Οσσετία και συγκεκριμένα για εισβολή σε κατοικημένες περιοχές. Από την άλλη πλευρά, η Γεωργία και οι υποστηρικτές της αρκούνται στο να κατηγορούν την Ρωσία για την παράνομη επέμβαση και για άμεση αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας.¹⁵³

5. Πως χρησιμοποιήθηκαν τα νομικά επιχειρήματα για να ενισχύσουν τις θέσεις και των δύο πλευρών

Στον πόλεμο του 2008 παρατηρήθηκε επιλεκτική ερμηνεία των διεθνών κανόνων τόσο από την πλευρά της Ρωσίας, όσο και από την πλευρά της Γεωργίας.¹⁵⁴

- **Οι ισχυρισμοί της Ρωσίας**

Η Ρωσία παρουσιάζει τον πόλεμο του 2008 ως μια επίθεση της Γεωργίας στην Νότια Οσσετία η οποία καταπάτησε την συμφωνία περί κατάπαυσης του πυρός.¹⁵⁵ Τα σημαντικότερα επιχειρήματα από την πλευρά της Ρωσίας έχουν να κάνουν με θέματα νόμιμης άμυνας, όπως αυτά αναφέρονται στο άρθρο 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.¹⁵⁶ Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι ακόμα και η νόμιμη άμυνα θα πρέπει να εφαρμόζεται στο μέτρο που να αποκαθιστά την αδικία που διαπράχθηκε.

Αρχικά, διατεινόταν ότι επενέβη για την προστασία των ρώσων πολιτών, καθώς οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας είναι κάτοχοι ρωσικών διαβατηρίων.¹⁵⁷ Εν συνεχεία, στήριξε τους ισχυρισμούς της για την επέμβαση στην προστασία των ειρηνευτικών δυνάμεων. Το επιχειρήμα για προστασία ειρηνευτικών δυνάμεων είναι δυνατότερο από αυτό για προστασία των πολιτών. Ωστόσο, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι Ρώσοι στρατιώτες ήταν μέρος πολυεθνικής ειρηνευτικής δύναμης. Όσον αφορά την προστασία των πολιτών πρέπει

¹⁵³ Beehner, Lionel, *Letter from Tbilisi: Georgia Confidence Game*, Foreign affairs (August 2009)

¹⁵⁴ International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia

¹⁵⁵ Allinson, Roy, *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*, European Security, 18:2, 173-200(2009)

¹⁵⁶ “Καμιά διάταξη αυτού του Χάρτη δε θα εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση, ως τη στιγμή που το Συμβούλιο Ασφαλείας θα πάρει τα αναγκαία μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τα μέτρα που θα παίρνουν τα Μέλη των Ηνωμένων Εθνών κατά την άσκηση αυτού του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας θα ανακοινώνονται αμέσως στο Συμβούλιο Ασφαλείας, και σε καμία περίπτωση δε θα θίγουν την εξουσία και την υποχρέωση που έχει το Συμβούλιο Ασφαλείας, σύμφωνα μί αυτόν το Χάρτη, να αναλαμβάνει οποτεδήποτε τη δράση που κρίνει αναγκαία για τη διατήρηση ή για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας”, Άρθρο 51, Καταστατικός Χάρτης Ηνωμένων Εθνών

¹⁵⁷ Green James A. / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmillan(2010)

να ληφθεί υπόψη ο τρόπος με τον οποίον τα διαβατήρια αυτά εκχωρήθηκαν¹⁵⁸. Η Ρωσία παρέβλεψε το γεγονός ότι για τους πολίτες ενός κράτους υπάρχει το όπλο της προξενικής προστασίας.¹⁵⁹ Οι ισχυρισμοί της Ρωσίας δεν είναι κάτι παραπάνω από νομικές προφάσεις με σκοπό την κάλυψη πολιτικών αιτιών.¹⁶⁰

Το ζήτημα της επέμβασης της στην Γεωργία αναδεικνύει τον αμφιλεγόμενο χαρακτήρα που διακρίνει τόσο την στάση της Ρωσίας, όσο και γενικότερα τις διεθνείς σχέσεις σχετικά με την έννοια της κυριαρχίας και την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας. Αυτό αποδεικνύεται και με την αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και την Αμπχαζίας ως ανεξάρτητα κράτη.

Η τάση της Ρωσίας να θέτει υπό αμφισβήτηση την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας αντικατοπτρίζει κ την σχέση της και με άλλα κράτη που προέκυψαν μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Κατά μία έννοια, η Ρωσία υποτιμώντας την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας αμφισβητεί το διεθνές δίκαιο.¹⁶¹

Η Ρωσία δεν έκανε ποτέ καμία προσπάθεια να αποδείξει ότι σέβεται την εδαφική ακεραιότητα της Γεωργίας. Μετά τις εξελίξεις στο Κόσσοβο, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, τόνισε ότι η αναγνώριση του Κοσόβου θα οδηγήσει αναπόφευκτα σε αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και Αμπχαζίας. Αντίθετα, με την αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας η Ρωσία αποφασίζει να δώσει ένα καθαρό προβάδισμα στην αρχή της αυτοδιάθεσης των κατοίκων της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας παραβλέποντας την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι η αναγνώριση ενός κράτους μπορεί να ξεκινάει από αντικειμενικά και νομικά κριτήρια αλλά μπορεί να ενέχει και ιδιαίτερα πολιτικά κίνητρα. Ωστόσο, οι προϋποθέσεις για απονεμηθεί η εν λόγω αναγνώριση είναι το κράτος που επιθυμεί την αναγνώριση να κατέχει σαφώς προσδιορισμένο έδαφος, αποτελεσματική κυβέρνηση και σταθερό πληθυσμό.¹⁶² Η περίπτωση της Νότιας Οσσετίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι πληροί αυτά τα κριτήρια.

Στην συνέχεια, κατήγγειλε ότι η Γεωργία δεν σεβάστηκε το δικαίωμα των πολιτών που διαβιούσαν στην Νότια Οσσετία για αυτοδιάθεση σύμφωνα με το σοβιετικό νόμο του 1990 που αφορούσε τις αποσχίσεις των ομόσπονδων κρατών της Σοβιετικής Ένωσης, κάτι που δεν λήφθηκε υπόψη ούτε από το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ(1991). Συγκεκριμένα, αν και

¹⁵⁹ Allison, Roy, *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*, European Security, 18:2, 173-200 (2009)

¹⁶⁰ Green James A / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmillan(2010)

¹⁶¹ Allison, Roy, *The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation*, European Security, 18:2, 173-200 (2009)

¹⁶² Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia

δόθηκε έμφαση στην αρχή της αυτοδιάθεσης εν τέλει αποφασίστηκε να αναγνωριστούν τα κράτη σύμφωνα με τις ομοσπονδίες της ΕΣΣΔ.¹⁶³

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι στο σοβιετικό ομόσπονδο σύστημα το δικαίωμα στην εθνική αυτοδιάθεση αναγνωριζόταν σύμφωνα με ένα ιεραρχικό μοντέλο που κατέτασσε τις εθνικότητες σύμφωνα με διάφορα κριτήρια όπως μέγεθος του πληθυσμού ή ανάλογα με τον ρόλο που διαδραμάτιζαν οι τοπικές ελίτ στο κομμουνιστικό κόμμα.

Στην Γεωργία όπου το 30% του πληθυσμού αποτελείται από μειονότητες η Σοβιετική ηγεσία δυσκολεύτηκε να βρει λύση ως προς τον βαθμό αυτονομίας που θα έπρεπε αυτές οι ομάδες να απολαμβάνουν.¹⁶⁴ Όπως αναφέρθηκε και στην περίπτωση του Ναγκόρνο-Καραμπάχ, ο νόμος που ψηφίστηκε από την πρώην Σοβιετική Ένωση έδινε το δικαίωμα στις περιφέρειες αυτές να αποφασίσουν για το αν επιθυμούν να παραμείνουν μέσα στην Ένωση ή επιθυμούν ανεξαρτησία, στην ουσία όμως ο νόμος ήταν αντισυνταγματικός.

- **Οι ισχυρισμοί της Γεωργίας**

Από την άλλη οι ισχυρισμοί της Γεωργίας αναδεικνύουν εκ νέου την επιλεκτική ερμηνεία του διεθνούς δικαίου. Αναλυτικότερα, ισχυρίστηκαν ότι οι Ρωσικές ένοπλες δυνάμεις είχαν τοποθετηθεί από πριν στα βόρεια σύνορα της Γεωργίας κ έτσι προσέφυγαν σε μια συντονισμένη, μαζική και προμελετημένη επίθεση κατά της Γεωργίας. Η κυβέρνηση της Γεωργίας θεωρεί την επίθεση της απλά αμυντική και την δικαιολόγησε στην βάση της προστασία των πολιτών της, της κυριαρχίας της και της εδαφικής της ακεραιότητας.

Η Γεωργία ισχυρίζεται ότι οι προειδοποιήσεις της λήφθηκαν υπόψη από την διεθνή κοινότητα όταν ήταν ήδη πολύ αργά.

Συνεχίζοντας, δηλώνει ότι η Ρωσία δεν σεβάστηκε την διάταξη του διεθνούς δικαίου για την απαγόρευση της χρήσης βίας (άρθρο 2 παράγραφος 4) του Χάρτη ΟΗΕ και υποστηρίζει ότι η Ρωσία δεν έχει μια πειστική δικαιολογία για την εισβολή.

Επιπλέον, τονίζει ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δεν έδωσε εξουσιοδότηση για την εισβολή. Αυτό που θα την εξουσιοδοτούσε από μόνη της ήταν μια ενδεχόμενη επίθεση από την Ρωσία. Δίνει έμφαση στο γεγονός ότι δεν υπήρχαν ανθρωπιστικοί λόγοι, καθώς δεν βρέθηκαν σημάδια πρόθεσης γενοκτονίας. Έδινε έμφαση στα

¹⁶³ Declaration on the Guidelines on the Recognition of the New States, European Economic community(1991)

¹⁶⁴ Independent International Fact finding mission on the Conflict in Georgia, Council of the European Union(2008)

αβάσιμα επιχειρήματα της Ρωσίας και κυρίως στην προστασία των ειρηνευτικών της δυνάμεων και στην προστασία των πολιτών καθώς αφενός οι ειρηνευτικές δυνάμεις δεν δέχθηκαν επίθεση και αφετέρου ήδη η χορήγηση ρώσικων διαβατηρίων αποτελεί παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας της Γεωργίας και εν προκειμένω χρησιμεύει ως πρόσχημα για την επίθεση. Σύμφωνα με δηλώσεις του Σακασβίλι η στρατιωτική επίθεση της Ρωσία είχε απώτερο σκοπό την επαναχάραξη των συνόρων και την χαρακτηρίσει σαν ένα κράτος παρειά το οποίο αποτελεί απειλή για την ασφάλεια στην περιοχή.

Παρόλο που η Γεωργία κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια για να πείσει ότι η συμπεριφορά της ήταν μέσα στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου η αναφορά της Έκθεσης της Αποστολής της Ανεξάρτητης Διεθνούς Διερευνητικής Επιτροπής για τη Σύρραξη στη Γεωργία (IIFFMCG) αναφέρει πολυάριθμες περιπτώσεις παραβίασης του διεθνούς δικαίου. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει τους ισχυρισμούς της Ρωσία ότι η Γεωργία ξεκίνησε τις εχθροπραξίες και ότι δεν έδρασε ευρισκόμενη σε αυτοάμυνα καθώς επιτέθηκε άνευ διακρίσεως με πυραύλους και βαρύ πυροβολικό. Επίσης στην αναφορά καταγράφεται ότι η Ρωσία επί σειρά ετών προκαλούσε την Γεωργία και στο τέλος επιτέθηκε με δυνάμεις εμφανώς δυσανάλογες. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι δυνάμεις της έφτασαν ως σε έδαφος που ανήκει αδιαφιλονίκητα στην κυριαρχία της Γεωργίας. Η Γεωργία θέλει να παγιώσει την αντίληψη ότι πρόκειται για μια διακρατική διένεξη και ότι Νότια Οσσετία και Αμπχαζία έδρασαν ως πληρεξούσιοι των ρωσικών συμφερόντων. Αν ανήγαγε Οσσετία και Αμπχαζία σε αυτόνομους δρώντες θα ανέβαζε το στάτους τους.

Συνοψίζοντας, πρέπει να αναφερθεί ότι είναι σημαντικό να οριστεί το καθεστώς της Νότιας Οσσετίας γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο θα οριστούν και δικαιώματα και υποχρεώσεις της περιοχής που θα απορρέουν από το διεθνές δίκαιο καθώς και η θέση της στο διεθνές σύστημα.¹⁶⁵

Μέσω του παραδείγματος της Νότιας Οσσετίας γίνεται κατανοητή η διαλλακτική σχέση εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής αυτοδιάθεσης. Πιο συγκεκριμένα, η εθνική αυτοδιάθεση και εδαφική ακεραιότητα είναι αρχές απόλυτα συμβατές αν λάβουμε υπόψη μας την εσωτερική πτυχή της αρχής. Σε αντίθετη περίπτωση αν ερμηνευτεί ως δικαίωμα στην απόσχιση, την πιο ακραία μορφή της αυτοδιάθεσης, τότε συγκρούονται. Οι κάτοικοι της Νότιας Οσσετίας δεν μπορούν να αποσχιστούν από το κράτος της Γεωργίας καθώς δεν βρίσκονταν υπό ξένη κατοχή ούτε αποτελούσαν αποικία, δυο περιπτώσεις από τις οποίες, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω μπορεί να απορρέει δικαίωμα στην εξωτερική αυτοδιάθεση. Ακόμα κι αν η Ρωσία

¹⁶⁵European Union, Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia(2008)

στήριζε τις επιδιώξεις της στην Διακήρυξη περί φιλικών σχέσεων όπου η απόσχιση καθίσταται εφικτή υπό προϋποθέσεις¹⁶⁶, η Νότια Οσσετία δεν φαίνεται να πληροί κάποια από αυτές. Τέλος, αμφισβητείται εάν μπορεί να του απονεμηθεί δικαίωμα στην απόσχιση η οποία μπορεί να θεωρηθεί μέσω αποκατάστασης.¹⁶⁷

6. Μετά τον πόλεμο στην Γεωργία- Αντίδραση Της Διεθνούς Κοινότητας

I. Ο ρόλος της Ρωσίας : Οι τεταμένες σχέσεις με την Γεωργία

Από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και έπειτα η Ρωσία έχει υιοθετήσει μια άκρως επιθετική στάση προς την Γεωργία, στις περιπτώσεις που η τελευταία κάνει πολιτικές επιλογές που είτε δεν είναι της αρεσκείας είτε έρχεται σε αντίθεση στην νοοτροπία της και στις παραδοσιακές πολιτικές της, όπως, για παράδειγμα, η επιθυμία της Γεωργίας να προσχωρήσει στο ΝΑΤΟ. Από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα οι Ρώσοι αισθάνονται και αποκαλούν τους Γεωργιανούς αδέρφια τους. Από την άλλη οι Γεωργιανοί, το βλέπουν εντελώς διαφορετικά, αισθάνονται ότι η κατάληψη τους από τη Ρωσία δεν τους άφησε να οικοδομήσουν ένα μοντέρνο ευρωπαϊκό κράτος.

Αυτή η ιστορική διαμάχη έφτασε στο αποκορύφωμα το 2008 όταν η Ρωσία απέκρουσε την προσπάθεια της Γεωργίας να επανακτήσει τον έλεγχο στη περιοχή της Νότιας Οσσετίας. Ο πόλεμος αυτός αποτελεί την συσσώρευση παλαιότερων εχθροτήτων. Μετά τον πόλεμο η Ρωσία προέβη στην αναγνώριση τόσο της Νότιας Οσσετίας όσο και της Αμπχαζίας και έδωσε εγγυήσεις για την ασφάλεια τους.¹⁶⁸

Επιπλέον αναγνωρίζοντας την Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία και παροτρύνοντας και τα υπόλοιπα μέλη του ΟΑΣΕ να πράξουν ανάλογα,¹⁶⁹ η Ρωσία παραβιάζει εμφανώς την

¹⁶⁶ Αν συστηματικά δεν εκχωρείται εσωτερική αυτοδιάθεση και όταν έχουν εξαντληθεί όλα τα διπλωματικά και ειρηνικά μέσα.

¹⁶⁷ Seymour, Michel, *Secession as a Remedial Right*, Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy, 50:4, 395-423 (2009)

¹⁶⁸ King, Charles, Clarity in the Caucasus? The fact and the Future of 2008 Russian-Georgian War, Foreign Affairs(2009)

¹⁶⁹ Bowker, Mike, *The war in Georgia and the Western response*, Central Asian Survey, 30:2, 197-211(2011)

Τελική Πράξη του Ελσίνκι (1975), τον ακρογωνιαίο λίθο της ευρωπαϊκής ασφάλειας και με τη βία συντέλεσε στην αλλαγή των συνόρων ενός κυρίαρχου κράτους.¹⁷⁰

Επίσης, εμποδίζει τις εργασίες της εποπτικής επιτροπής της ΕΕ και ακόμα δεν επιτρέπει σε χιλιάδες Γεωργιανούς να επιστρέψουν στα σπίτια τους που βρίσκονται σε αυτές τις περιοχές. Επιπλέον, δυσχεραίνει την επικοινωνία της Νότιας Οσσετίας με την κεντρική κυβέρνηση της Γεωργίας, καθώς οι τελευταία έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για προσέγγιση.

Επιπλέον, η Ρωσία με την βίαιη επέμβασή της επιθυμούσε να στείλει ηχηρό μήνυμα για την επέκταση του NATO προς ανατολάς καθώς η Γεωργία διακήρυξε ανοιχτά ότι επιθυμούσε να γίνει μέλος του NATO και οι Γεωργιανές δυνάμεις εκπαιδεύονταν από τους αμερικάνους). Ακόμα, ήταν δυσαρεστημένη για την αναγνώριση του Κοσόβου από άλλα δυτικά κράτη. Επιπρόσθετα, η Ρωσία ήθελε να έχει τον έλεγχο των ενεργειακών οδών και να ανακτήσει την επιρροή της στο κομμάτι που παραδοσιακά ανήκει στην σφαίρα επιρροής της.

Μετά τη χρήση σκληρής ισχύος ο πόλεμος συνεχίστηκε με άλλα μέσα, όπως με προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Από τη μία κατηγορίες Ρώσων και κατοίκων Νότιας Οσσετίας οι οποίοι κατηγορούσαν τα Γεωργιανά στρατεύματα για τις εχθροπραξίες. Και από την άλλη, η Γεωργία κατηγορούσε τη Ρωσία για ακριβώς το ίδιο, αλλά επίσης προχώρησε κ ένα βήμα παρακάτω: κατηγορήσε την Ρωσία στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο ότι θέλει να αλλάξει την δημογραφία στην περιοχή.¹⁷¹

Η Ρωσία χρησιμοποιεί τον κανόνα διέρε και βασίλευε για να επεμβαίνει στα εσωτερικά της Γεωργίας γι αυτό και υποστήριξε παραδοσιακά εμπράκτως την απόσχιση των εν λόγω περιοχών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με δηλώσεις του προέδρου της γεωργίας, η στρατιωτική επίθεση της Ρωσία είχε απώτερο σκοπό την επαναχάραξη των συνόρων και την χαρακτήρισε σαν ένα κράτος παρειά το οποίο αποτελεί απειλή για την ασφάλεια στην περιοχή.¹⁷²

Επιπλέον, η επίθεση της Ρωσία στην Γεωργία συνιστά την πρώτη επίθεση κατά ξένου κράτους μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Αυτή η πράξη, σε συνδυασμό με την επέμβαση στο Ιράκ, καταδεικνύει με ζοφερό τρόπο ότι η σκληρή ισχύς και ο ρεαλισμός στην

¹⁷⁰ Blank Stephen, *America and the Russo-Georgian War*, *Small Wars & Insurgencies*, 20:2, 425-451(2009)

¹⁷¹ Green James A. / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmilan(2010)

¹⁷² Hewitt, George, *Some thoughts on Ronald Asmus' 'Little War that Shook the World: Georgia, Russia and the Future of the West' (Palgrave, 2010)*, *European Security*, 21:1,128-137 (2012)

συμπεριφορά των κρατών επανήλθε στις διεθνείς σχέσεις και αποτελούν θανατηφόρα χτυπήματα κατά του διεθνούς δικαίου.¹⁷³

Παρόλα αυτά πρέπει να τονιστεί ότι η Ρωσία με την Γεωργία συνεργάζονται παρά τους περιορισμούς και τις απαγορεύσεις. Η Ρωσία είναι ο πέμπτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Γεωργίας όπου εξάγει μεταλλικό νερό, κρασί (όχι-απαγορεύσεις) και γεωργικά προϊόντα. Οι ρωσικές εταιρείες επενδύουν στην γεωργιανή οικονομία και εδώ και ένα χρόνο υπάρχουν απευθείας πτήσεις που συνδέουν τις δυο χώρες.¹⁷⁴ Το τεταμένο πολιτικό κλίμα ίσως να έχει να κάνει με το πρόσωπο του Σαακασβίλι για τον οποίο η ρωσική ηγεσία έχει εκφράσει πολλάκις την αρνητική της άποψη.

Το επόμενο μεγάλο στοίχημα για τη Ρωσία είναι η είσοδος της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, όπου χρειάζεται την στήριξη της Γεωργίας. Για να επιτευχθεί αυτό πρέπει να άρει τον οικονομικό αποκλεισμό και τις απαγορεύσεις σε πληθώρα γεωργιανών προϊόντων. Το γεγονός αυτό θα ωφελήσει αρκετά το εύθραυστο τομέα εξαγωγών της Γεωργίας.¹⁷⁵

II) Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών : Οι ανταγωνιστικές σχέσεις με την Ρωσία για το ποια δύναμη θα επικρατήσει στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου

Η σύγκρουση στη Νότια Οσσετία έφερε σε κομβικό σημείο τις σχέσεις των Ηνωμένων Πολιτειών με την Ρωσία. Αναλυτικότερα, όταν ξέσπασαν τα γεγονότα τα διεθνή μέσα αλλά ιδιαίτερα η ηγεσία των ΗΠΑ έσπευσαν να κατηγορήσουν την Ρωσία για τις εχθροπραξίες.

Ο πόλεμος μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας δεν παρουσιάστηκε απλά σαν μια περιφερειακή διένεξη αλλά σαν μια παγκόσμιας κλίμακας πρόκληση ασφαλείας για την Δύση.¹⁷⁶ Η κυβέρνηση των Ηνωμένων πολιτειών δεν σταμάτησε να στηρίζει την κυβέρνηση της Γεωργίας καθώς εξέφρασε την αμέριστη συμπαράστασή του σε αυτήν. Προς απόδειξη αυτού,

¹⁷³ Green James A. / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmillan(2010)

¹⁷⁴ International Crisis Group, *Georgia-Russia: Learn to leave like Neighbours*, December (2010)

¹⁷⁵ International Crisis Group, *Georgia-Russia: Learn to leave like Neighbours*, December (2010)

¹⁷⁶ Bowker, Mike, *The war in Georgia and the Western response*, Central Asian Survey, 30:2, 197-211

2000 δυνάμεις της Γεωργίας που βρίσκονταν στο Ιράκ στάλθηκαν πίσω στην χώρα τους. Επιπλέον η κυβέρνηση Μπους δεσμεύτηκε να αναδιαρθρώσει τον γεωργιανό στρατό και να παρέχει αυξημένη οικονομική βοήθεια, γεγονός που θα την μετέτρεπε την 4^η χώρα με την μεγαλύτερη επιδότηση από τις ΗΠΑ.

Παρόλη την αμέριστη συμπαράσταση της, η κυβέρνηση Μπους δεν έδωσε το πράσινο φως για την επίθεση. Επέμενε στην διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας στην Γεωργία ωστόσο, χωρίς την χρήση βίας. Απορίας άξιον είναι γιατί ο Σαακασβίλι αγνόησε τις υποδείξεις των ΗΠΑ. Μια πιθανή απάντηση θα ήταν ότι πίστευε ότι θα τον στηρίξουν ακόμα και σε ακραίες περιστάσεις, καθώς οι ΗΠΑ έχουν συμφέροντα στην περιοχή τόσο από τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της Κασπίας όσο και από τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας¹⁷⁷.

Η αμερικανική θέση δεν άλλαξε σχετικά με το θέμα της Γεωργίας. Παρόλο την συμβολική κίνηση *reset* που επιχειρήθηκε για την ανασυγκρότηση των ρωσοαμερικανικών σχέσεων από τον Ομπάμα ο αντιπρόεδρος Μπίντεν επισκέφτηκε την Τιφλίδα με σκοπό να δείξει ότι αυτό δεν πρόκειται να επηρεάσει τις σχέσεις των ΗΠΑ με την Γεωργία, ο οποίος τόνισε ότι δεν πρόκειται να αναγνωρίσει την Αμπχαζία και την Νότια Οσσετία. Ωστόσο πάγωσε η υποψηφιότητα της Γεωργίας για το ΝΑΤΟ.

Παραδόξως και μετά την επίθεση οι ΗΠΑ συνέχιζαν να υποστηρίζουν την Γεωργία.

Σύμφωνα με τον Άσμουσ όταν ξέσπασε ο πόλεμος η Ουάσιγκτον είχε 3 σκοπούς . Αρχικά, να σταματήσουν σύντομα οι εχθροπραξίες

Δεύτερον να εμποδίσουν μια τυχόν εκδίωξη του Σαακασβίλι από την εξουσία

Τρίτον να εμποδίσουν την Μόσχα από το να εμφανίσει τέτοιες συμπεριφορές στο μέλλον. Η σχέση της με την Τιφλίδα δεν κατάφεραν να την αναδείξουν σε έναν αξιόπιστο μεσολαβητή στην περιοχή, δίνοντας έτσι τα ηνία στην ΕΕ και τον Νικολά Σαρκοζί για την επίλυση της κρίσης που λίγο έλειψε να φέρει σε οριακό σημείο τις σχέσεις της Ρωσίας με τη Δύση.¹⁷⁸ Έτσι πρέπει να αναφερθεί ότι η τόσο στήριξη στην Γεωργία έγινε αυτό που περιγράφεται στον

στρατηγική ήττα της Δύσης.¹⁷⁹ Η πολιτική του Μπους μπορεί να χαρακτηριστεί αντιπαραγωγική. Ο Ομπάμα υιοθετώντας μια πιο ρεαλιστική στρατηγική και αναγνωρίζοντας την υπάρχουσα πραγματικότητα αντιλήφθηκε ότι οι χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ δεν μπορεί να δραστηρεύουν από την παρουσία της Ρωσίας και επίσης η δύση δεν μπορεί να εμποδίσει την ανάδειξη της ως μεγάλη δύναμη.

¹⁷⁷ Singh Roy Meena, *The Russian–Georgian Conflict: Growing Uncertainties in the Caucasus and Central Asia*, Strategic Analysis, 33:1, 13-18 (2008)

¹⁷⁸ Bowker, Mike, *The war in Georgia and the Western response*, Central Asian Survey 30:2, 197-211 (2011)

¹⁷⁹ Blank, Stephen, *America and the Russo-Georgian War*, Small Wars & Insurgencies, 20:2, 425-451 (2009)

Η αποτυχία της πολιτικής του Μπους έγκειται και στο γεγονός στιγμή που ξέσπασε ο πόλεμος, η Ουάσιγκτον δεν κατάφερε να τον αντιμετωπίσει. Δεν έλαβε υπόψη τις απειλές της Μόσχας ότι αν η Γεωργία φερθεί βίαια θα απαντήσει με έναν πόλεμο μεγάλης κλίμακας. Ο συγκεκριμένο πόλεμος άλλαξε την πολιτική των ΗΠΑ στην περιοχή της Ευρασίας.¹⁸⁰

Μέχρι εκείνη τη στιγμή, η πολιτική των ΗΠΑ υπήρξε αρκετά φιλόδοξη στην περιοχή του Καυκάσου. Η Γεωργία παραδοσιακά ανήκε στην σφαίρα επιρροής της Ρωσίας και παρόλο που απέχει 3 000 μίλια από τον Ατλαντικό Ωκεανό, ο Μπους διεξήγαγε ένα φιλόδοξο σχέδιο για να κάνει την Γεωργία μέλος του ΝΑΤΟ. Οι Ρώσοι που έβλεπαν τις εγγυήσεις που είχαν δώσει οι αμερικάνοι στον Γκορμπατσώφ ότι το ΝΑΤΟ δεν θα επεκταθεί προς ανατολάς, να διαψεύδονται, θεώρησαν τις προοπτικές επέκτασης του ΝΑΤΟ στην στρατηγικά σημαντική και ασταθής περιοχή του Καυκάσου το λιγότερο προκλητικές. Το γεγονός αυτό πυροδότησε τον εθνικισμό των Ρώσων και περισσότερο των αρχηγών του στρατού οι οποίοι χωρίς αμφιβολία στράφηκαν στην ενδυνάμωση και διατήρηση της θέσης τους στην Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία.

Η στήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών τόσο στο Σακασβίλι όσο και στον προηγούμενο πρόεδρο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι γίνεται σε μεγάλο βαθμό για λόγους ενεργειακής πολιτικής. Οι ΗΠΑ βοήθησαν στο να εγκατασταθεί η Γεωργία ως ενεργειακός μεταβατικός διάδρομος με την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου από την περιοχή της Κασπίας, γνωστός ως αγωγός Μπακού-Τυφλίδας- Τσεϋχάν και ένα παράλληλο αγωγό φυσικού αερίου, και τα δυο έτσι σχεδιασμένα για να παρακάμψουν τις παραδοσιακές διαδρομές που περνούν μέσα από το Ιράν και τη Ρωσία.¹⁸¹

Ο πόλεμος στην Οσσετία είναι μια ευκαιρία να επανεξεταστούν θέματα ασφαλείας που αφορούν την κατασκευή αγωγών στην περιοχή από τις ΗΠΑ, όπως η βιωσιμότητα του αγωγού Μπακού-Τιφλίδας-Τσεϋχάν.¹⁸²

Μετά τον πόλεμο η Γεωργία αισθάνθηκε ηττημένη και προδομένη. Στηρίχθηκε τόσο πολύ στη σχέση της με τις ΗΠΑ και εσφαλμένα πίστευε ότι μπορούσε να απολαύσει τα προνόμια

¹⁸⁰ Blank, Stephen, *America and the Russo-Georgian War*, *Small Wars & Insurgencies*, 20:2, 425-451 (2009)

¹⁸¹ Evstafiev, Dimitri, *Central Asia: A new Battlefield?*, *Security Index: A Russian Journal on International* 17:3 , 2011

¹⁸² Evstafiev, Dimitri, *Central Asia: A new Battlefield?*, *Security Index: A Russian Journal on International* 17:3 , 2011

που απολαμβάνει και ένα μέλος του NATO και απροσδόκητα βρέθηκε ταπεινωμένη έχοντας χάσει περισσότερο από 20% του εδάφους της. Μετά από αυτό αποφάσισε να επαναπροσδιορίσει τους στόχους στην πολιτική της. Συγκεκριμένα, απομακρύνθηκε από τους δυτικούς εταίρους της στη Δύση και αντ' αυτού στράφηκε στην περιφερειακή συνεργασία και αύξηση της επιρροής της στην περιοχή..

III) Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας για την Ευρώπη (ΟΑΣΕ)

Ο ΟΑΣΕ είχε ενεργό ρόλο στην Γεωργία από τον Δεκέμβριο του 1992, καθώς ήταν επιφορτισμένος να επιβλέπει την τήρηση κατάπαυσης του πυρός και ήταν ο μόνος διεθνής οργανισμός που απέκτησε ενεργό ρόλο στη διένεξη. Από την αρχή της θητείας του στην περιοχή είχε να αντιμετωπίσει ένα παράγοντα που θα δυσχέραινε το έργο του. Αυτός δεν ήταν άλλος από την ρωσική παρουσία στην περιοχή, η οποία είχε τον ρόλο του βασικού μεσολαβητή στην διένεξη.

Ωστόσο, από το 1994 θεσμοθετήθηκε ο ρόλος της στην κοινή επιτροπή ελέγχου. Η παρουσία του Οργανισμού στην περιοχή αποτελούσε ένα σημάδι ότι η διεθνής κοινότητα ενδιαφερόταν για την ειρήνη και την ασφάλεια στην περιοχή.

Πριν τον Ιούνιο του 2009, όπου η Ρωσία ανέστειλε την λειτουργία του ΟΑΣΕ και τον απέπεμψε από την περιοχή, ο εν λόγω οργανισμός είχε ενεργό ρόλο στην περιοχή καθώς από την μια βοηθούσε στο διαμορφωθεί ένα ευνοϊκό πλαίσιο που θα διευκολύνει την επίλυση των συγκρούσεων και από την άλλη συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη, η οποία με την σειρά της θα ευνοούσε την εξεύρεση μιας ειρηνικής λύσης.¹⁸³ Χαρακτηριστικά, ήδη από το 2003 διόρισε τον πρώτο αντιπρόσωπο της στον Νότιο Καύκασο, ο οποίος είχε καθήκοντα στο να προωθεί την επίλυση των συγκρούσεων και να προωθεί μεθόδους επιστροφής του βίαια εκτοπισμένου πληθυσμού.

Ωστόσο, το 2009 η Ρωσία μπλόκαρε την ετήσια ανανέωση του διατάγματος για την παραμονή της αποστολής του οργανισμού στην Νότια Οσσετία και πρότεινε την σύσταση μιας νέας αποστολής και την αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας.¹⁸⁴ Η παρουσία του Οργανισμού στην Νότια Οσσετία συμπλήρωνε και εξισορροπούσε την ρωσική παρουσία στην Γεωργία αλλά και γενικότερα στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου. Παρόλο που ο ΟΗΕ είχε εκτεταμένη

¹⁸³ Independent International Fact- finding Mission

¹⁸⁴ Blank, Stephen, *America and the Russo-Georgian War*, *Small Wars & Insurgencies*, 20:2, 425-451(2009)

δράση στην Αμπχαζία, στην Νότια Οσσετία εξουσιοδότησε τον ΟΑΣΕ ως βασικό οργανισμό, επιφορτισμένο με την προσπάθεια για την επίλυση της διένεξης.¹⁸⁵

IV) Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέλαβε δράση στην περιοχή ήδη από το 1992 ενώ το 1995 αντιπροσωπία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εγκαταστάθηκε στην Τιφλίδα. Αρχικά είχε ανθρωπιστικό χαρακτήρα. Επιπλέον, η ΕΕ αποτελούσε τον μεγαλύτερο χρηματοδότη των πρωτοβουλιών του ΟΑΣΕ, καθώς διέθετε πολλά κεφάλαια για την ανάπτυξη της περιοχής.

Μετά τον πόλεμο μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας ανέλαβε ενεργό ρόλο στην διένεξη. Αναλυτικότερα, πρέπει να σημειωθεί ότι η κατάπαυση του πυρός επιτεύχθηκε με μεσολάβηση Νικολά Σαρκοζί ο οποίος εκείνη την περίοδο διατελούσε την θητεία του ως Πρόεδρος του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με επισκέψεις του στην Τιφλίδα και την Μόσχα κατάφερε την λήξη των εχθροπραξιών. Πρότεινε ένα πλάνο κατάπαυσης του πυρός το οποίο περιλάμβανε έξι σημεία¹⁸⁶. Συγκεκριμένα, τα πέντε σημεία αναφέρονταν στα παρακάτω:

- να μην χρησιμοποιηθεί βία
- να σταματήσουν οι εχθροπραξίες
- να υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση της ανθρωπιστικής βοήθειας.
- Την απόσυρση των στρατευμάτων της Γεωργίας στις θέσεις τους πριν τον πόλεμο στην γραμμή των διοικητικών συνόρων,
- Την απόσυρση των ρωσικών στρατευμάτων στις θέσεις πριν τον πόλεμο

Σε αναμονή εγκαθίδρυσης διεθνών μηχανισμών, οι ρώσικες ειρηνευτικές δυνάμεις θα εφαρμόζαν επιπρόσθετα μέτρα ασφαλείας. Επιπλέον, συστάθηκε ειδική επιτροπή για να εξακριβώσει τα αίτια της σύγκρουσης. Το αποτέλεσμα της μελέτης ήταν πάνω από 1000 σελίδες και καθόλη τη διάρκεια χρησιμοποίησε σαν οδηγό τον Χάρτη του ΟΗΕ. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η συγκεκριμένη έκθεση έριξε φως στα γεγονότα, καθώς διαλευκάνθηκε πως η σύγκρουση ξεκίνησε από την Γεωργία, ότι η απάντηση της Ρωσίας ήταν

¹⁸⁵ Weller, Marc , South Caucasus and Minorities

¹⁸⁶ Το έκτο σημείο του αρχικού σχεδίου για τη διοργάνωση διεθνούς συζήτησης σχετικά με τό μελλοντικό status της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας, διαγράφηκε από τη συμφωνία καθώς η Γεωργία το απέρριψε. Ο Σακασβίλι ξεκαθάρισε ότι δεν τίθεται θέμα σε ποια χώρα ανήκουν οι συγκεκριμένες περιοχές

εμφανώς δυσανάλογη και ότι και από τις δυο πλευρές συντελέστηκαν παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου.¹⁸⁷

Συμπέρασμα

Φαίνεται ότι η μετάβαση της Γεωργίας σε ένα δημοκρατικό κράτος με υγιείς θεσμούς δεν επιτεύχθηκε. Με όρους πολιτικής αλλαγής η εκδημοκρατικοποίηση προσφέρει πολλά μαθήματα για το πώς μια πολιτική μετάβαση αλλάζει τον τρόπο που αλληλεπιδρούν πλειοψηφίες και μειονότητες.

Η δημοκρατία είναι συνυφασμένη με την προστασία των μειονοτήτων και οι μειονότητες οφείλουν να απολαμβάνουν μερίδιο στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Υπάρχει πολιτική ισότητα και δυνατότητα ψήφου. Οι δημοκρατίες δείχνουν ανεκτικότητα στις απαιτήσεις των μειονοτήτων σε σχέση με τα ολοκληρωτικά καθεστώτα διότι οι δημοκρατικοί θεσμοί προκρίνουν τον διάλογο, το συμβιβασμό, και επίσης παρέχουν ειρηνικούς μηχανισμούς επίλυσης των διαφορών. Η δημοκρατική μετάβαση ελλοχεύει πολλούς κινδύνους που αφορούν την «τυραννία της πλειοψηφίας» έναντι των μειονοτήτων, γεγονός που παρατηρείται και στην περίπτωση της Γεωργίας.¹⁸⁸

Στις μειονότητες αυτές θα μπορούσε κάλλιστα να απονεμηθεί το δικαίωμα στην εσωτερική αυτοδιάθεση.

Από την άλλη, η αδυναμία επιβολής ελέγχου από την πλευρά του κράτους αφήνει περιθώρια για απαιτήσεις απόσχισης. Επιθυμία της Γεωργίας είναι η αποκατάσταση κρατικής εξουσίας στο έδαφος που της ανήκει *de jure*.

¹⁸⁷ Green James A. / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmillan(2010)

¹⁸⁸ Cassese, Antonio, *Self Determination of Peoples: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press(1995)

Μια πιθανή λύση είναι η ομοσπονδία και συγκεκριμένα η ασύμμετρη ομοσπονδία¹⁸⁹ όπου η Νότια Οσσετία θα είχε μικρότερο βαθμό αυτό διακυβέρνησης από Αμπχαζία.

¹⁸⁹ Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, EJL(2009)

Η Περίπτωση του Κοσόβου και η σύνδεση της με την διένεξη της Νότιας Οσσετίας

1. Γενικά

Όταν τα ευρωπαϊκά κράτη και οι ΗΠΑ συνηγόρησαν υπέρ της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, πολλοί ειδικοί έσπευσαν να προειδοποιήσουν ότι αυτό θα προκαλέσει αστάθεια και στην περιοχή του Καυκάσου. Γι αυτό το λόγο, τα κράτη που προέβησαν στην αναγνώριση τόνισαν ότι πρόκειται για μια μοναδική περίπτωση και ότι δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι δημιουργεί προηγούμενο για άλλες περιπτώσεις.

Ήδη μερικούς μήνες αργότερα από τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, οι συνέπειες του έχουν συμβάλει στην αναδιαμόρφωση του διεθνούς συστήματος, που θέτει προκλήσεις για την περιφερειακή ασφάλεια της Ευρασίας και προκάλεσε αλυσιδωτά γεγονότα και αντιδράσεις με βασικότερο τον πόλεμο μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας, το πιο καταστροφικό πόλεμο στην περιοχή του Καυκάσου από την κατάρρευση της ΕΣΣΔ.

Όπως έχει αναφερθεί στο πρώτο μέρος, σε πολλά κράτη εθνοτικές ομάδες ζητούν τον χωρισμό από το κράτος, του οποίου αποτελούν μέρος κάνοντας έκκληση στον δικαίωμα τους στην εθνική αυτοδιάθεση. Αυτό οδήγησε σε μια γενική συζήτηση σχετικά με την νομιμότητα της πράξης αυτής των εθνοτικές ομάδων και μειονοτήτων μπορούν να κάνουν επίκληση στο δικαίωμα στην εθνική αυτοδιάθεση και συγκεκριμένα στην εξωτερική αυτοδιάθεση και κατ' επέκταση στην απόσχισή. Μέχρι στιγμής, η διεθνής κοινότητα αποφεύγει να κάνει δεκτές αξιώσεις απόσχισής και υποστηρίζει την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας.

Ωστόσο, πολλά κράτη παρέκκλιναν από αυτήν την πρακτική και στις 17 Φεβρουάριου του 2008 αναγνώρισαν το Κόσοβο μετά από τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του και την απόσχισή του από την Σερβία. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι εάν αυτή η κίνηση θα έχει συνέπειες στο διεθνές δίκαιο κι αν μπορεί να χρησιμεύσει ως νομικό προηγούμενο από άλλες ομάδες που επιζητούν απόσχισή. Κράτη που έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο, όπως προαναφέρθηκε, έχουν ήδη ξεκαθαρίσει ότι πρόκειται για μοναδική περίπτωση. Ωστόσο, η Ρωσία αναγνώρισε την Αμπχαζία και την Νότια Οσσετία μετά τα δραματικά γεγονότα του Αυγούστου του 2008 στηριζόμενη στο γεγονός ότι η αναγνώριση του Κοσόβου από τα δυτικά κράτη αποτελεί προηγούμενο.

2. Ομοιότητες και διαφορές των περιπτώσεων του Κοσόβου και της Νότιας Οσσετίας

Είναι δύσκολο να εξηγήσει κανείς στους κατοίκους της Νότιας Οσσετίας, οι οποίοι έχουν ζήσει τις βιαιότητες του γεωργιανού στρατού γιατί δεν έχουν δικαίωμα στην ανεξαρτησία όπως συμβαίνει με τους αλβανούς πολίτες του Κοσόβου.

Ωστόσο, για να μπορέσει κάποιος να αποφανθεί αν η περίπτωση του Κοσόβου μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για άλλες περιπτώσεις όπως αυτή της Νότιας Οσσετίας, οφείλει να κάνει αναφορά στις ομοιότητες και διαφορές των δύο περιπτώσεων.

Αυτό που πρέπει αναμφίβολα κάποιος να αναγνωρίσει, είτε διάκειται θετικά προς την αναγνώριση της διακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου είτε όχι, είναι βέβαια ο αντίκτυπος στις παγωμένες διενέξεις του Καυκάσου. Αναμφίβολα αποτελούν συγκρίσιμα μεγέθη αλλά εξετάζεται αν μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο. Αν κι έγιναν πολλές προσπάθειες ώστε να θεωρηθεί το Κόσοβο μοναδική περίπτωση, μια περίπτωση που δεν μπορεί να προσομοιαστεί με καμία άλλη, ομάδες που έχουν αξιώσεις απόσχισης πίστευαν ότι η περίπτωση τους μπορεί να γίνει ένα νέο Κόσοβο.

Συνεπώς, μια συνήθης πρακτική είναι οι σύγκριση περιπτώσεων απόσχισης με αυτή του Κοσόβου. Στην συνέχεια, παρατίθενται ομοιότητες και διαφορές έτσι ώστε να εξετασθεί αν μπορεί βάσει αυτών το Κόσοβο να αποτελέσει μια μοναδική περίπτωση ή αν μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για άλλες περιπτώσεις, όπως αυτή της Νότιας Οσσετίας.

- **Ομοιότητες**

Αρχικά, ένα κοινό χαρακτηριστικό των δυο περιπτώσεων είναι ότι τα βουνά περισσότερο από άλλα τοπία είναι η εστία αιματηρών διενέξεων, καθώς παρατηρείται εθνοτική και θρησκευτική ποικιλία των ορεινών περιοχών. Αυτό είναι μια ομοιότητα μεταξύ Βαλκανίων και Καυκάσου.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Mullerson, Rein, *Precedent in the mountains: On the Parallels of the Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, Chinese Journal of International Law (2008).

Ομοιότητες παρουσιάζονται τόσο στις ομάδες που ζητούν την απόσχιση, όσο και στα κράτη στα οποία ανήκουν de jure οι ομάδες αυτές. Χαρακτηριστικά, τόσο η Γεωργία όσο και η Σερβία απέτυχαν στην μετάβασή σε πλουραλιστικά καθεστώτα και οικονομία της αγοράς.¹⁹¹

Τόσο στην περίπτωση του Κοσόβου όσο και στην περίπτωση της Νότιας Οσσετίας παρατηρείται ιστορική μνήμη καταπίεσης που εμποδίζει την εξέλιξη των σχέσεων της πλειοψηφία με τη μειοψηφία.¹⁹² Η αυτονομία των περιοχών μέσα στα ομόσπονδα κράτη θεωρήθηκε και στις δυο περιπτώσεις ως αδικία.

Μετά την διάλυση των πολυεθνικών κρατών στις αρχές του 1990, τόσο ο Γκαμσακούρντια όσο και ο Μιλόσεβιτς πρότειναν καταστροφικές εθνικιστικές πολιτικές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ενταθούν οι εθνικιστικές διενέξεις. Συγκεκριμένα, την περίοδο διακυβέρνησης του Γκαμσακούρντια στην Γεωργία, πάνω από 80,000 Οσσετοί εκδιώχθηκαν από διάφορα μέρη της Γεωργίας και οι περισσότεροι κατέληξαν πρόσφυγες στην Βόρεια Οσσετία.¹⁹³

Οι ομοσπονδίες στις οποίες περιλαμβάνονταν ήταν ιδιαίτερες περιπτώσεις κρατών που παρέμειναν ενωμένα λόγω της ισχυρής κεντρικής εξουσίας. Από τη μία, στη Γιουγκοσλαβία μετά το θάνατο του Τίτο και από την άλλη οι μεταρρυθμίσεις του Γκορμπατσώφ στη Ρωσία χαλάρωσαν τον κεντρικό έλεγχο και παρουσιάστηκε ένα παράθυρο ευκαιρίας και οι παλιές διενέξεις επανήλθαν στο προσκήνιο. Τόσο στην περίπτωση του Κοσόβου όσο και στην περίπτωση της Νότιας Οσσετίας, λόγω του εθνικιστικού προσανατολισμού που απέκτησαν τα κράτη στα οποία περιλαμβάνονταν, τους αφαιρέθηκε ο βαθμός αυτονομίας που τους είχε απονεμηθεί και τον οποίο απολάμβαναν για χρόνια.

Στην περίπτωση του Κοσόβου όπως και σε περιπτώσεις όπως αυτή της Νότιας Οσσετίας το Ομοσπονδιακό Σύνταγμα δεν παρέχει το δικαίωμα στην απόσχιση. Αν και υπάρχουν ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές διαφορές οι περιπτώσεις της Οσσετίας και του Κοσόβου παρουσιάζουν κάποια κοινά στοιχεία σχετικά με το ζήτημα της απόσχισης. Ούτε το Κόσοβο ούτε η Νότια Οσσετία δεν είχαν δικαίωμα ούτε από το εθνικό ούτε από το διεθνές δίκαιο στην απόσχιση.¹⁹⁴

¹⁹¹ Axboe Nielsen Christian, *The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia*, Southeast European and Black Sea Studies, 9:1-2, 171-189(2009)

¹⁹² Axboe Nielsen, Christian, *The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia*, Southeast European and Black Sea Studies, 9:1-2, 171-189(2009)

¹⁹³ Antonenko, Oksana, From Kosovo to South Ossetia, RIA Novosti(19/8/2008)

<http://en.rian.ru/analysis/20080819/116126973.html>,

¹⁹⁴ Krueger, Heiko, Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia

- **Διαφορές**

Η επέμβαση του NATO στην Γιουγκοσλαβία και της Ρωσίας στην Νότια Οσσετία είχε διαφορετικές ιστορικές καταβολές και επίσης αντιστρόφως ανάλογη πορεία. Οι ΗΠΑ έκαναν πολλές διπλωματικές προσπάθειες για να λυθεί το θέμα του Κοσόβου και κατέφυγε στην χρήση βίας ως έσχατη λύση. Αντίθετα, η Ρωσία δεν έκανε καμία διπλωματική προσπάθεια.¹⁹⁵ Είχε ένα καλά σχεδιασμένο πλάνο και περίμενε την κατάλληλη στιγμή για να το υλοποιήσει.

Επιπλέον, σε αντίθεση με το ζήτημα του Κοσόβου, το οποίο αποτελεί μια εσωτερική διένεξη, το ζήτημα της Νότιας Οσσετίας δεν μπορεί πλέον να ειπωθεί ως μια διένεξη μεταξύ της Νότιας Οσσετίας και της Γεωργίας, αλλά έχει γίνει ένα στοιχείο της διένεξης μεταξύ της Ρωσίας και Γεωργίας.¹⁹⁶ Στην πραγματικότητα, η Νότια Οσσετία έδρασε ως μαριονέτα της Ρωσίας, δεν μίλησε με την δική της φωνή και επίσης δεν διευκόλυνε το ζήτημα να λάβει διεθνείς διαστάσεις αλλά ευλαβικά δέχτηκε την απόφαση της Ρωσίας για αποκλεισμό του ΟΑΣΕ από την επίλυση της διένεξης.

Άλλη μια βασική διαφορά είναι ότι με την αυτονομία που είχε δοθεί στο Κόσοβο το 1974 ήταν ισοδύναμο με ομοσπονδία, ασχέτως αν δεν απέκτησε ποτέ αυτό το καθεστώς. Αξιοσημείωτο είναι ότι κατείχε και θέση στο Κοινοβούλιο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, κάτι τέτοιο δεν ίσχυε στην περίπτωση της Νότιας Οσσετίας.

Παρόλο που υπάρχει κοινή μνήμη καταπίεσης και εχθρότητας, οι βιαιότητες των γεωργιανών στρατευμάτων έναντι των κατοίκων της Νότιας Οσσετίας δεν μπορούν να συγκριθούν με τις βιαιότητες και που διαπράχθηκαν από το σέρβικο στρατό στο Κόσοβο.¹⁹⁷

For International Law: The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts, *CRIA Vol. 3 (2) - Spring 2009*

¹⁹⁵ Axboe Nielsen, Christian, *The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia*, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2, 171-189(2009)

¹⁹⁶ Antonenko, Oksana, *From Kosovo to South Ossetia*, *RIA Novosti*(19/8/2008)

<http://en.rian.ru/analysis/20080819/116126973.html>

¹⁹⁷ Schöffner, Sebastian, *The Kosovo Precedent –Directly Applicable to Abkhazia and South Ossetia-A Comment*, *CRIA VOL.3(1)- Winter 2009*

Επιπλέον, το Κόσοβο έχει αναγνωρισθεί από πολλά κράτη, συγκεκριμένα από 53 κράτη, ήτοι από το ένα τρίτο των κρατών-μελών των Ηνωμένων Εθνών σε αντίθεση με Νότια Οσσετία, η οποία έχει αναγνωρισθεί μόνο από τη Ρωσία, το παράδειγμα της οποίας ακολούθησαν ελάχιστες χώρες. Επίσης, κυβερνάται από ΟΗΕ ως προτεκτοράτο. Αναλυτικότερα, με την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας το Κόσοβο ετέθη υπό διεθνή διοίκηση. Αυτό αποτελεί την σημαντικότερη διαφορά των δυο περιπτώσεων και σε αυτό έγκειται κατά κύριο λόγο η μοναδικότητα της περίπτωσης του Κοσόβου. Επιπλέον, ήδη από το 2007 ο νομπελίστας Μάρτι Αχτισαάρι, τότε ειδικός απεσταλμένος του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ για το Κόσοβο, διαπίστωνε στην εισήγησή του υπέρ μιας κηδεμονευόμενης ανεξαρτησίας του Κοσόβου, ότι του είχε γίνει προφανές πως τα δύο μέρη δεν είναι σε θέση να καταλήξουν σε συμφωνία για το μελλοντικό καθεστώς του Κοσόβου.

Συμπερασματικά, εκτιμάται ότι η περίπτωση του Κοσόβου δεν μπορεί ξεκάθαρα να αποτελέσει προηγούμενο για άλλες διενέξεις.¹⁹⁸ Επίσης, το Κόσοβο θα μπορούσε να είχε καταστήσει προηγούμενο και αυτό ίσως μαρτυρά για ποιο λόγο η διαδικασία αναγνώρισης έχει παγώσει. Επίσης, τα κράτη που αναγνώρισαν το Κόσοβο, υποστήριξαν ότι πρόκειται για μια υπόθεση *suī generis* διότι δεν μπορούσε να επανενταχθεί στο κράτος της Σερβίας, εφόσον οι συνομιλίες για μια ειρηνική επίλυση τόσο χρόνια έπεφταν στο κενό.

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι οι εξελίξεις στο Κόσοβο δεν θα επηρεάσουν τις αξιώσεις αυτοδιάθεσης ανά τον κόσμο. Βάσει αυτής της αναγνώρισης, εθνοτικές ομάδες, όπως φάνηκε και στη περίπτωση της Νότιας Οσσετίας, πλέον μπορούν να διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους με ένα πιο αποφασιστικό τρόπο. Υπάρχει βέβαια και η αντίληψη να ειδωθεί το Κόσοβο ως μια εξαίρεση, καθώς εξαιρέσεις έχουν συμβεί στο παρελθόν και δύναται να συμβούν και στο μέλλον λόγω του ατελούς χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος.¹⁹⁹ Ακόμα βέβαια και σε αυτήν την περίπτωση δεν σημαίνει ότι δεν θα υπάρξουν συνέπειες, καθώς κάθε σοβαρή απόφαση και εξέλιξη έχει και τις συνέπειες της.

Το ερώτημα που γεννάται είναι πως θα μπορέσει κάποιος να εξηγήσει στους κατοίκους της Νότιας Οσσετίας ότι δεν δικαιούνται ανεξαρτησία; Αυτό είναι ένα θέμα που σίγουρα θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην διαδικασία επίλυσης της διένεξης. Τέλος, ακόμα ένας λόγος που το Κόσοβο δεν μπορεί να αποτελέσει είναι ότι η ανεξαρτησία του Κοσόβου

¹⁹⁸ Tolksdorf, Dominik *Kosovo Precedent- Applicable in many parts of the world but no directly to the South Caucasus, A Comment*, Vol.3 (1)- Winter 2009, CRIA 2009

¹⁹⁹ Yannis, Alexandros, *The politics and geopolitics of the status of Kosovo: the circle is never round*, Southeast European and Black Sea Studies, 9:1-2, 161-170(2009)

αποτελεί ένα δυσεπίλυτο νομικό ζήτημα, καθώς για να αποτελέσει μια ανεξάρτητη και κυρίαρχη οντότητα, να γίνει μέλος διεθνών και περιφερειακών οργανισμών και να αποκτήσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις ενός κράτους θα πρέπει να αναγνωριστεί από την πλειονότητα των κρατών.²⁰⁰ Προς το παρόν, απολαμβάνει ουδέτερο καθεστώς και παραμένει κάτω από την ομπρέλα προστασίας του ΟΗΕ.

Εν κατακλείδι, οι δυο περιπτώσεις μαρτυρούν ότι δεν υπάρχει μια κοινή πολιτική που ακολουθείται από όλα τα κράτη σε ζητήματα εθνικής αυτοδιάθεσης. Ιδιαίτερα οι μεγάλες δυνάμεις ΗΠΑ και Ρωσία παρουσιάζουν μια επιλεκτική προσέγγιση όσον αφορά την αναγνώριση κρατών.²⁰¹ Άλλα ισχυρά κράτη όπως η Γερμανία, η Γαλλία στην περίπτωση του Κοσόβου τάχθηκαν υπέρ της εθνικής αυτοδιάθεσης ενώ αντίθετα στην περίπτωση της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας τάχθηκαν υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας. Η Ρωσία έκανε το αντίθετο. Αυτό είναι ευδιάκριτο και από το γεγονός ότι ακούστηκαν πολλοί διαφορετικοί λόγοι από τα κράτη που προέβησαν στην αναγνώριση του Κοσόβου οι οποίοι μπορούν να συμπυκνωθούν ως εξής:

- ανάγκη για περιφερειακή σταθερότητα,
- η άποψη ότι μια ειρηνική επίλυση στη διένεξη και η διεθνής μεσολάβηση είχαν ήδη αποτύχει,
- η ανεξαρτησία αποτελεί την καλύτερη λύση,
- σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

Είναι ευδιάκριτο ότι αν και σε γενικές γραμμές τα κράτη κινούνται βάσει του διεθνούς δικαίου, τα κίνητρα τους μπορεί να ήταν πιο περίπλοκα από αυτά που ειπώθηκαν. Το ζητούμενο όμως είναι εάν από αυτά προκύπτουν έννομα αποτελέσματα ή εάν τα πολιτικά κίνητρα επισκιάζουν την νομική πραγματικότητα.²⁰²

²⁰⁰ Tolksdorf, Dominik, *Kosovo Precedent- Applicable in many parts of the world but no directly to the South Caucasus, A Comment*, Vol.3 (1)- Winter 2009, CRIA 2009

²⁰¹ Schöffer, Sebastian, *The Kosovo Precedent –Directly Applicable to Abkhazia and South Ossetia-A Comment*, CRIA VOL.3(1)- Winter 2009

²⁰² Krueger, Heiko, *Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia For International Law: The Conduct of the Community of Statesn Current Secession Conflicts*, CRIA [Vol. 3 \(2\) - Spring 2009](#)

3. Πως χρησιμοποιήθηκε η περίπτωση του Κοσσόβου στην εξωτερική πολιτική της Ρωσίας

Μετά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσόβου τον Φεβρουάριο του 2008, η Ρωσία τόνιζε ότι κάτι τέτοιο θα είχε αρνητικές συνέπειες για παρόμοιες περιπτώσεις. Ωστόσο, μετά τον πόλεμο των πέντε ημερών άλλαξε στάση και το χρησιμοποιούσε ως παράδειγμα. Όταν η Μόσχα αναγνώρισε την Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία τόνισε το δικαίωμα ενός κυρίαρχου κράτους να αναγνωρίζει άλλα κράτη και ανέπτυξε μια σειρά επιχειρημάτων που συνδέονταν με τη Νότια Οσσετία και την Αμπχαζία όπως άλλωστε έκαναν και τα ευρωπαϊκά κράτη στην περίπτωση της αναγνώρισης του Κοσσόβου και τόνισε ότι η αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας ήταν συνέπεια της μονομερούς κίνησης των δυτικών κρατών, τα οποία προέβησαν άμεσα στην αναγνώριση του Κοσσόβου.

Η Ρωσία εκτιμά ότι η Γεωργία διέπραξε γενοκτονία στην Νότια Οσσετία, όπως εκτιμούν οι Κοσοβάροι ότι συνέβη στην περίπτωση τους. Ωστόσο, η Μόσχα δεν κατάφερε να τεκμηριώσει σωστά το επιχείρημά της. Οι Ρώσοι χρησιμοποίησαν το «war for peace» που χρησιμοποιούσαν ως πρόφαση οι ΗΠΑ έτσι ώστε να αποφευχθεί η εθνική κάθαρση των Κοσοβάρων.

Το επιχείρημα ήταν η αδυναμία διακυβέρνησης αυτών των περιοχών από την Γεωργία. Η έκταση των επιχειρήσεων από την Ρωσία δεν περιορίστηκε στο status quo ante και αυτό επιδέχτηκε κριτική. Είναι ευδιάκριτο ότι με αυτή τη στάση της η Ρωσία ήθελε να εκδικηθεί τη Δύση για την στάση της στο Κόσοβο και να εδραιώσει τη θέση της ως ηγεμονική δύναμη στην περιοχή του Καυκάσου, καθώς πίστευε ότι η Δύση με την πρόφαση της ανθρωπιστικής επέμβασης προσπαθεί να εδραιώσει τη στρατηγική σφαίρα επιρροής της.

Η αλήθεια είναι ότι η Ρωσία περίμενε μια ευκαιρία για να προχωρήσει στην αναγνώριση των αυτόνομων περιοχών. Παρόλο αυτά δεν θέλει να δει να εφαρμόζονται αντίστοιχες πολιτικές στην περίπτωση της (Τσετσενία). Ωστόσο, αυτό που έκανε με την αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας δεν ήταν κάτι παραπάνω από το να αναστείλει άλλη μια φορά την επίλυση των διενέξεων. Πρέπει να τονιστεί ότι η αναγνώριση δεν ισοδυναμεί με επίλυση. Ακολουθώντας το αμερικάνικο πρότυπο αναφέρεται σε αυτές ως μοναδική περίπτωση. Πόσες όμως περιπτώσεις μπορούν να χαρακτηριστούν μοναδικές αν συνεκτιμηθεί το γεγονός ότι υπάρχουν πάνω από 200 παγκοσμίως;

4. Πόσες μοναδικές περιπτώσεις μπορούν να υπάρξουν;

Το διεθνές εθιμικό δίκαιο διαμορφώνεται από συμπεριφορές κρατών οι οποίες είθισται να χρησιμεύουν ως προηγούμενο για συγκεκριμένες περιπτώσεις. Εάν τα κράτη δεν επιθυμούν η συμπεριφορά τους να αποτελέσει τέτοιο προηγούμενο, ισχυρίζονται ότι μερικές πράξεις τους είναι μοναδικές, ιδιαίτερες που δεν μπορούν να αποτελέσουν λόγο για αναθεώρηση του διεθνούς δικαίου.

Το σημαντικότερο όσον αφορά την διαφορά στην ερμηνεία της περίπτωσης του Κοσόβου και της περίπτωσης της Νότιας εξαρτάται δυστυχώς από την οπτική, αυτή της Δύσης ή αυτή της Ανατολής, με την οποία κάποιος προσεγγίζει αυτά τα θέματα.

Όσον αφορά το γεγονός για την μοναδικότητα της κάθε υπόθεσης πρέπει να λεχθεί ότι δεδομένου των αριθμό των κρατών οι περισσότερες υποθέσεις είναι μοναδικές, αν λάβει κανείς υπόψη τη διαφορά των κρατών σε μέγεθος, εξουσία, πολιτικό καθεστώς. Παρόλα αυτά πρέπει να ειπωθεί ότι αν κάθε περίπτωση θεωρείται μοναδική και δεν έχει τίποτα κοινό με κάποια άλλη, τότε η πρακτική του διεθνούς δικαίου δεν είναι θεωρητική, αλλά και πρακτικώς αδύνατη.

Η Κοντολίζα Ράις είχε δηλώσει ότι είναι ξεκάθαρο ότι το Κόσοβο αποτελεί μια ιδιαίτερη υπόθεση που προήλθε από τις ιδιαίτερες συνθήκες κάτω από τις οποίες συνέβη η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Με τη σειρά του ο ρώσος ομολόγός της, Σεργκέι Λαβρόφ, όταν η Ρωσία προέβη στην αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας, παρόλο που δεν αναφέρθηκε στην περίπτωση του Κοσόβου τόνισε ότι αυτή η αναγνώριση αποτελεί μοναδική περίπτωση και δεν μπορεί να αποτελέσει προηγούμενο για άλλες περιπτώσεις που ανέκυψαν μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ. Μέσα από όλη αυτή τη μοναδικότητα, κανένας από τους δύο δεν αναφέρθηκε στο πως θα μπορέσουν να κατευνάσουν τις αξιώσεις της Δνειστερίας²⁰³ ή του Ναγκόρνο Καραμπάχ και να πείσουν ότι οι άλλες είναι μοναδικές περιπτώσεις.

Πάντως όλες οι περιπτώσεις απόσχισης από το Κεμπέκ ως το Ναγκόρνο Καραμπάχ έχουν κάτι κοινό, την μοναδικότητά τους. Κάθε περίπτωση εθνικής αυτοδιάθεσης είναι μοναδική, όπως η επανένωση της Γερμανίας, το βελούδινο διαζύγιο στην Τσεχοσλοβακία, η άσκηση του δικαιώματος στην αυτοδιάθεση των κατοίκων του Μπαγκλαντές, οι πολίτες των νέων κρατών της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Σοβιετικής Ένωσης.

Συμπέρασμα

Η διενέξεις της Νότιας Οσσετίας δεν πρέπει να ειδωθεί μόνο υπό νομικό πρίσμα αλλά και υπό το πρίσμα των γεωπολιτικών ανταγωνισμών για το μέλλον της παγκόσμιας τάξης, συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της ενέργειας. Ίσως είναι ο μόνος τρόπος μέσω του οποίου μπορεί να βρεθεί λύση στις διενέξεις, ένα εγχείρημα που δεν είναι εύκολο να έχει μια λύση άμεσα. Η κάθε μεγάλη δύναμη βλέπει και τις πλευρές της περιοχής σαν πράκτορές τους.

Είναι γεγονός ότι μετά την 11^η Σεπτεμβρίου πολύ λίγοι στην Αμερική και στην Ευρώπη ήταν αυτοί που πίστεψαν ειλικρινά ότι ο ισλαμικός εξτρεμισμός και η ισλαμική τρομοκρατία αποτελεί την πιο μεγάλη πρόκληση για την Αμερική και τη Δύση. Στην πραγματικότητα, η μεγαλύτερη απειλή είναι το Great Game μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσία και Κίνας.

Σε αυτό το Great Game όχι μόνο οι Αμπχάζιοι, Γεωργιανοί και οι Οσσετοί αλλά και άλλα μικρά κράτη όπως η Ουκρανία αποτελούν πόνια των μεγάλων δυνάμεων και οι ζωές και η ευημερία τους μπορεί εύκολα να θυσιαστεί για χάρη της παγκόσμιας τάξης.

Όπως γράφει ο Καρλ Σμιτ την δεκαετία του 1920: όταν ένας πόλεμος από ένα κράτος προς το αντίπαλο του γίνεται με την πρόφαση για το καλό της ανθρωπότητας πρόκειται για ένα πόλεμο όπου ένα συγκεκριμένο κράτος προσπαθεί να μειώσει την επιρροή του αντίπαλού του. Κάτω από αυτή την πρόφαση κρύβονται ιμπεριαλιστικές επιδιώξεις. Αυτή η παρατήρηση είναι τόσο επίκαιρη στις μέρες μας όσο ήταν και το 1920. Έτσι, κανείς μπορεί να παρατηρήσει ότι το ίδιο κράτος κατά περιπτώσεις έχει εντελώς διαφορετική συμπεριφορά.

Επίλογος

Η αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης στην μεταπολεμική εποχή, και ιδιαίτερα στην εξωτερική όψη της, έχει συνδεθεί με ανθρώπινες τραγωδίες, καθώς περιλαμβάνει την ελπίδα εθνοτικών ομάδων ότι μπορεί να γίνουν αυτόνομοι ή ανεξάρτητοι δρώντες του διεθνούς συστήματος. Αυτό δεν μπορεί παρά να οφείλεται στο εθνοκεντρικό χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος, ο οποίος απονέμει ιδιαίτερα οφέλη στα κράτη στο σύνολό τους και όχι στις επιμέρους ομάδες που το απαρτίζουν.

Οι περιπτώσεις που αφορούν ζητήματα εθνικής αυτοδιάθεσης έχουν πολλαπλασιαστεί τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όπου και οι αξιώσεις αυτοδιάθεσης σταμάτησαν να αποτελούν προνόμιο των λαών που βρίσκονταν υπό αποικιακό ζυγό. Αυτό αποτελούσε πρόκληση για την διεθνή κοινότητα, η οποία δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει μια τέτοια αναδιάρθρωση του διεθνούς συστήματος.

Το διεθνές δίκαιο ενώ είναι σε θέση να δώσει σαφώς προσδιορισμένες λύσεις σε θέμα που αφορούν την διαδικασία της αποαποικιοποίησης και την περίπτωση της ξένης κατοχής, δεν μπορούσε να πράξει το ίδιο όταν ήρθε αντιμέτωπο με την διάλυση των πολυεθνικών κρατών, όπως η ΕΣΣΔ και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Η εφαρμογή της αρχής *uti possidetis uris* έτσι ώστε τα εσωτερικά σύνορα των ομοσπονδιών να μετατραπούν σε διεθνή σύνορα δεν έλυσε το πρόβλημα.

Μέσω αυτής της διαδικασίας προέκυψαν κράτη, όπως η Γεωργία, η Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν, που δεν είχαν εμπειρίες διακυβέρνησης, καθώς για χρόνια αποτελούσαν μέρος της Ρωσικής αυτοκρατορίας και έπειτα της ΕΣΣΔ αλλά και μειονοτικές ομάδες όπως αυτή του Ναγκόρνο-Καραμπαχ και της Νότιας Οσσετίας, οι οποίες αντιμετώπισαν την νέα κατάσταση ως απειλή, διότι το σοβιετικό σύστημα είχε εγγυηθεί την υπόστασή τους και επίσης ένιωθαν διαφορετικά να αποτελούν μειονότητα μιας μεγάλης ομοσπονδίας και άλλο η ομάδα αυτή να είναι μια από τις ελάχιστες μειονότητες μια χώρας.²⁰⁴ Αντίθετα, οι ομοσπονδίες το αντιμετώπισαν ως ευκαιρία να γίνουν ανεξάρτητα και κυρίαρχα κράτη.

Δεδομένης, όμως, της αναζωπύρωσης των ένοπλων συγκρούσεων σε αυτά τα τρία κράτη, οι οποίες βασίζονται σε αντικρουόμενα δικαιώματα και αρχές όπως αυτή της αυτοδιάθεσης και της εδαφικής ακεραιότητας, πολλοί άρχισαν την μελέτη και τον

²⁰⁴ Zurcher, Christopher, *The Post Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*, New York University Press (2007), pp. 118-125

επαναπροσδιορισμό αυτών των αρχών και κυρίως προσπάθησαν να αποσυνδέσουν την έννοια της αρχής της αυτοδιάθεσης από την ανεξαρτησία και να την συνδέσουν με αυτή της αυτονομίας που θα βασίζεται στις αρχές της πολιτιστικής προστασίας και της περιφερειακής διακυβέρνησης. Αυτή η νέα ερμηνεία της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης παρέχει τη βάση για προτεινόμενες λύσεις όσον αφορά τις εν λόγω εθνοτικές διενέξεις.²⁰⁵

Ωστόσο, το πρόβλημα με τα κράτη στον Καύκασο είναι ότι η διαδικασία κρατικής συγκρότησης στηρίχθηκε στο στοιχείο της εθνότητας και δεν εστίασε στην ανοικοδόμηση κράτους με υγιείς θεσμούς. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί αν κάποιος ανατρέξει στην ιστορία της περιοχής του Καυκάσου που ήδη από τα χρόνια της Ρωσικής αυτοκρατορίας διοικούταν από διάφορα βασίλεια, χανάτα, κοινότητες που χαρακτηριστικό τους ήταν η οικογενειοκρατία. Αυτή η βάση της κοινωνίας δεν εξαλείφθηκε κατά τη διάρκεια της ΕΣΣΔ.²⁰⁶

Συνεπώς, βάσει αυτής της λογικής κινήθηκαν και τα κράτη του Νοτίου Καυκάσου όταν απέκτησαν την ανεξαρτησία τους προσπαθώντας να οικοδομήσουν κράτος στην βάση του έθνους, τόσο η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Γεωργία στράφηκαν σε εθνικιστικές τάσεις. Η δαιμονοποίηση και ο εθνοκεντρισμός μπορεί να ενισχυθούν και από τον πολιτισμικό παράγοντα δηλαδή την σύγκρουση δυο πολιτισμικών κόσμων, όπως περιγράφεται και στον Huntington²⁰⁷, κάτι που είναι εξέχουσας σημασίας ιδιαίτερα στην περίπτωση του Ναγκόρνο-Καραμπαχ, όπου η Αρμένικη μειονότητα είναι χριστιανοί, ενώ οι Αζέροι μουσουλμάνοι.

Ωστόσο, ο όρος έθνος-κράτος αντικατοπτρίζει μια σύγχρονη αντίληψη μεταξύ των σχέσεων κράτους και έθνους. Προϋποθέτει ότι τα κράτη σχηματίζονται γύρω από υπάρχουσες εθνικές ταυτότητες. Η βασική λογική του εθνικισμού είναι ότι κάθε έθνος πρέπει να έχει τη δική του κρατική δομή έτσι ώστε να αποκτήσει νομιμότητα και εξουσία για να υλοποιήσει ένα εθνικό σχέδιο. Αν και θεωρητικά κατορθωτό, η δημιουργία κράτους για καθένα έθνος γίνεται προβληματικό σε έναν κόσμο όπου οι εθνικοί πληθυσμοί είναι αναμειγμένοι μεταξύ τους και όπου κάποιες ομάδες ανάχθηκαν σε έθνη με μια αόριστη και υποκειμενική διαδικασία.²⁰⁸ Το στοιχείο της εθνότητας και πιο συγκεκριμένα, της χειραγώγησης της εθνότητας είναι που

²⁰⁵ Weller, Marc, *Settling Self-Determination Conflicts*, European Journal of International Law(2009)

²⁰⁶ Hille, Charlotte, *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*, Eurasian Studies Library, BRILL(2010), pp. 63-67

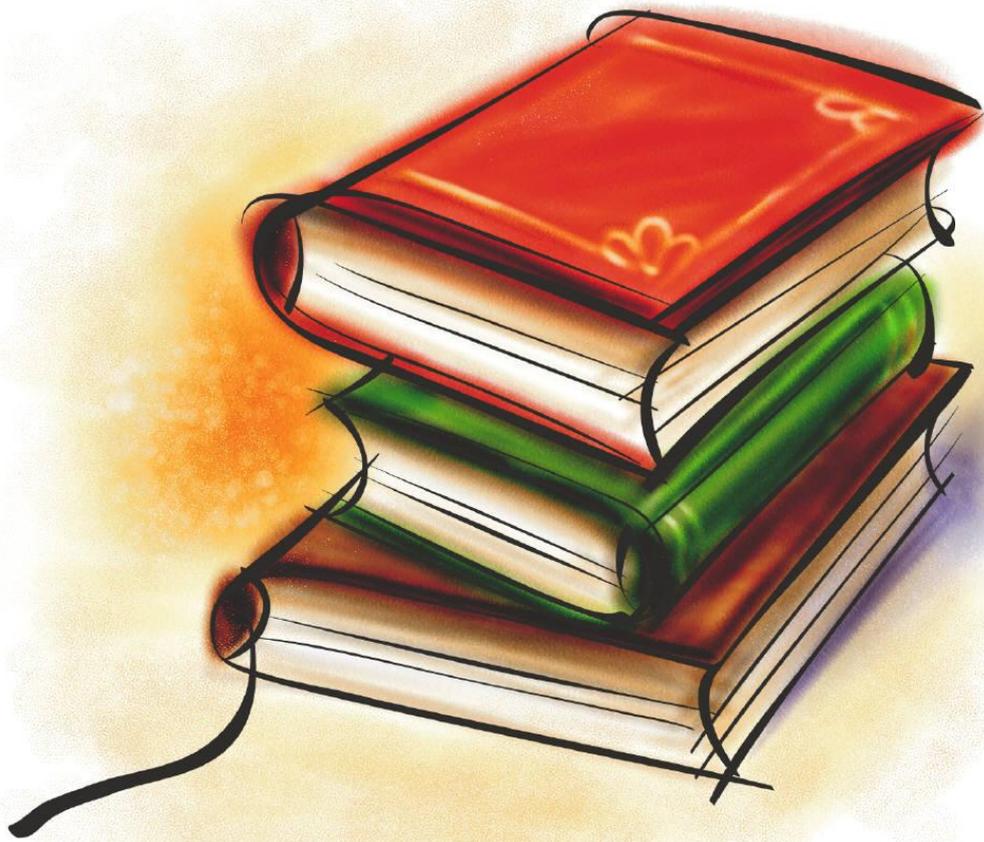
²⁰⁸ O'Lear, Shannon & Whiting, Robert, *Which comes first, the nation or the state? A multiple scale model applied to the Nagorno-Karabakh conflict in the Caucasus*, National Identities, 10:2, 185-206(2008)

οδήγησε σε αιματηρές συγκρούσεις και εν τέλει στις παγωμένες διενέξεις στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου.

Οι παγωμένες διενέξεις θα πρέπει να επιλυθούν το συντομότερο διότι η ενδεχόμενη δημιουργία αποτυχημένων κρατών δεν αποτελούν απειλή μόνο για τους κατοίκους τους αλλά και για τις γειτονικές χώρες οι οποίες βρίσκονται αντιμέτωπες με μεγάλα κύματα προσφύγων, πολιτική αστάθεια και πολεμικές απειλές. Γίνεται καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και του βασικότερου του δικαιώματος στη ζωή. Η διάσωση αυτών των κρατών παρουσιάζεται ως μια μεγάλη πρόκληση.

Η διεθνής επέμβαση στον Καύκασο μπορεί να έχει πρακτικές, κανονιστικές και ιδεολογικές διαστάσεις. Αρχικά, η μεσολάβηση μπορεί να έχει αντίκτυπο όχι μόνο στις εμπόλεμες ζώνες αλλά και σε ολόκληρη τη χώρα που βρίσκεται κάτω από πολιτική και οικονομική μετάβαση και να παρέχει την βάση για πολιτική σταθερότητα και οικονομική ανάπτυξη κάτι που θα στηριχθεί στη βάση της δημοκρατίας, ενός δημοκρατικού συστήματος διανομής εξουσίας με επανεξέταση των σχέσεων πλειοψηφίας-μειοψηφίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον σεβασμό των μειονοτήτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Ηρακλείδης, Αλέξης, *Ανάλυση και επίλυση συγκρούσεων: Μια εισαγωγή*, Εκδόσεις Ι.Σιδέρης (2011)

Ηρακλείδης, Αλέξης, *Διεθνείς και εθνοτικές συγκρούσεις: Ανάλυση και επίλυση*, Εκδόσεις Ι.Σιδέρης

Λιάκουρας, Πέτρος, *Το Κυπριακό. Από τη Ζυρίχη στη Λουκέρνη, Σε αναζήτηση μιας Ομοσπονδιακής Επίλυσης*, εκδόσεις «Ι. Σιδέρη» (2007)

Μπρεδήμας, Αντώνης, *Αυτοδιάθεση των Λαών και Εδαφικές διεκδικήσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα (1986)

Νάσκου-Περράκη, Π. , *Το δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών- Η θεσμική διάσταση*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. (2005)

Νίκος Κοτζιάς, *Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος: Εθνικό κράτος και Παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη (2004)

Ρούκουνας, Εμμανουήλ, *Διεθνές Δίκαιο: Σχέσεις διεθνούς και εσωτερικού δικαίου- Τρόποι παραγωγής του διεθνούς δικαίου*, Αθήνα, Εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα(2004)

Φούσκας, Βασίλης, *Ζώνες Πολέμου: Η αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή*, εκδόσεις Ποιότητα(2003)

Χειλά, Ειρήνη, *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων: Ο ΟΗΕ στην εποχή μιας μοναδικής υπερδύναμης*, Αθήνα, Εκδόσεις Ι.Σιδέρη (1999)

Ξένα Βιβλιογραφία

Buchheit, Lee C, *Secession: The Legitimacy of Self-Determination*, New Haven: Yale University Press (1978)

Bull, Hedley, *Intervention in World Politics*, Claderon Press (1984)

Cassese, Antonio, *Self-Determination: A legal Reappraisal*, Cambridge University Press (1999)

Coppieters, Bruno, *Contested Borders in the Caucasus*, VUBPress(1996)

Crawford, James, *The Creation of States in International Law*, Oxford University Press(2006)

De Waal, Thomas, *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*, New York University Press(2003), pp. 6-10

Frank, Thomas M., *Recourse to force: State action against threats and armed attacks*, Cambridge University Press(2004)

Gilpin, Robert, *War and Change in the World Politics*, Cambridge University Press (1981)

Green, James A. / Waters Christopher P., *Conflict in the Caucasus, Implications for International Legal Order*, Palgrave Macmilan(2010)

Hille, Charlotte, *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*, Eurasian Studies Library, BRILL(2010), pp. 63-67

King, Charles, *The Ghost of Freedom, A history of the Caucasus*, Oxford University Press(2008), pp.220-230

Krüger, Heiko, *The Nagorno- Karabakh Conflict: A legal Analysis*, Spriger(2010)

Moore, Margaret, *National Self-Determination and Secession*, Oxford University Press(1998)

Slaughter, Anne Marie, *A new world order*, Princeton University Press (2004)

Weisburd, Mark A., *Use of Force: The Practice of States Since World War II*, The Pennsylvania State University Press (1997)

Zurcher, Christopher, *The Post Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*, New York University Press (2007), pp. 118-125

Άρθρα

Allison, Roy, The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation, *European Security*, 18:2(2009), 173-200

Ambrosio, Thomas, *Unfreezing the Nagorno-Karabakh Conflict? Evaluating Peacemaking Efforts under the Obama Administration*, *Ethnopolitics: Formerly Global, Review of Ethnopolitics*, 10:1(2011), 93-114

Antonenko, Oksana, From Kosovo to South Ossetia, *RIA Novosti*(19/8/2008)
<http://en.rian.ru/analysis/20080819/116126973.html>

Axboe Nielsen, Christian, *The Kosovo precedent and the rhetorical deployment of former Yugoslav analogies in the cases of Abkhazia and South Ossetia*, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2(2009), 171-189

Barnsley I./ Bleiker R., *Self-determination: from decolonization to deterritorialization*, *Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change*(2008)

Basic, Nedzad David Goetze & Charles Anthony Smith (2003): Secession crises, human welfare and conflict resolution, *Conflict, Security & Development*, 3:2, 185-209

Beehner, Lionel, *Letter from Tbilisi: Georgia Confidence Game*, *Foreign affairs* (August 2009)

Blank, Stephen, *America and the Russo-Georgian War*, *Small Wars & Insurgencies*, 20:2(2009), 425-451

BØÅS, MORTEN & JENNINGS, KATHLEEN M., *Insecurity and Development: The Rhetoric of the 'FailedState'*, *The European Journal of Development Research*, 17:3, 385-395(2005)

Bowker, Mike, *The war in Georgia and the Western response*, *Central Asian Survey*, 30:2(2011), 197-211

Brimalyer, Lea, *Secession and Self-determination: A territorial interpretation*, *Yale Journals (1991)*

Coppieters, Bruno, *Ethno-Federalism and Civic State-Building Policies. Perspectives on the Georgian-Abkhaz Conflict*, *Regional & Federal Studies*, 11:2, 69-93

Coppieters, Bruno, *The politicisation and securitisation of ethnicity: The case of the Southern Caucasus*, *Civil Wars*, 4:4(2001),73-94

Cornell, Svante E., "No Reset in the Post-Soviet Space", *Journal of International Security Affairs*, No. 20, Summer 2011.

Cornell, Svante E., *The Caucasus in Limbo*, *Current History*, October 2011

Davy, Richard, Helsinki myths: setting the record straight on the Final Act of the CSCE, 1975, *Cold War History*, 9:1(2009), 1-22

European Commission, *Independent International Fact Finding Mission on the Conflict in Georgia*(2008)

Emerson, Michael, *Caucasus Revisited. CEPS Policy Brief No. 34, June 2003.*

Evstafiev, Dimitri, Central Asia: A new Battlefield?, Security Index: A Russian Journal on International 17:3 , 2011

Farer, Tom J., *The ethics of Intervention in Self- Determination Struggles*, Human Rights Quarterly, Vol.25, No. 2, May 2003 pp.390-391

Fawn, Rick & Nalbandov, Robert (2012): *The difficulties of knowing the start of war in the information age: Russia, Georgia and the War over South Ossetia*, August 2008, European Security, 21:1, 57-89

Freeman, Michael, *The right of self determination in international politics: six theories in search of a policy*, Review of International Studies(1999), Cambridge University Press

Galbreath, David J., Dealing with diversity in international law: Selfdetermination and statehood, The International Journal of Human Rights, 9:4 (2005), 539-550

Hewitt, George, *Some thoughts on Ronald Asmus' 'Little War that Shook the World: Georgia, Russia and the Future of the West' (Palgrave, 2010)*, European Security, 21:1(2012),128-137

Human Rights Watch, *Azerbaijan, Seven Years of Conflict in Nagorno-Karabakh*, 1994

International Crisis Group, *Russia vs Georgia: The fail out*, August 2008

International Crisis Group, *Georgia-Russia: Learn to leave like Neighbours*, December (2010)

Kapitonenko Mykola., *Resolving Pos- Soviet "Frozen Conflicts": Is Regional Integration Helpful?*, Caucasian Review of International Affaires, Vol.3(1), Winter 2009, pp. 37-44

Kelman Hebert C., *Negotiating National Identity and Self- Determination in Ethnic Conflicts: The choice between pluralism and ethnic cleansing*, Negotiation Journal, 13(4):327-340

King, Charles, Clarity in the Caucasus? The fact and the Future of 2008 Russian-Georgian War, Foreign Affairs(2009)

Klabbers, Jan, *The right to be taken seriously: Self-Determination in International Law*, Human Rights Quarterly, Vol.28, No.1, February 2006

Koskenniemi, Martti, *National Self- Determination Today: Problems of Legal Theory and Practice*, The International and Comparative law Quarterly, Vol.43, No.2 (April 1994), pp241-269

Krueger, Heiko, *Implications of Kosovo, Abhazia and South Ossetia For International Law, The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts*, Caucasian Review of International Affairs, Vol.3(2), Spring 2009

Meena Singh Roy (2008): *The Russian–Georgian Conflict: Growing Uncertainties in the Caucasus and Central Asia*, Strategic Analysis, 33:1, 13-18

Mullerson, Rein, *Precedent in the mountains: On the Parallels of the Uniqueness of the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia*, Chinese Journal of International Law (2008).

Neuberger Benjamin, *National self-determination: A theoretical discussion*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 29:3(2001), 391-418

O'Lear, Shannon & Whiting, Robert (2008): *Which comes first, the nation or the state? A multiple scale model applied to the Nagorno-Karabakh conflict in the Caucasus*, National Identities, 10:2, 185-206

Pappian, Ara, *On the Principles of Self-Determination and Territorial Integrity in Public International Law: The Case of Nagorno- Karabakh*, The Armenian Weekly

Petro, Nicolai N., *The Russia-Georgia War, Causes and Consequences*, Global Dialogue, Volume 11, Winter/ Spring 2009

Ratner, Steven R., Helman, Gerald B., *Saving 'Failed' States*, Foreign Policy, Winter(1992)

Rich, Roland, *Symposium: Recent Developments in the Practice of State Recognition, Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and Soviet Union*, European Journal of International Law(1993)

Roesler, Jorg, *Nationalism and Economic Disparities Lessons from the Dissolution of Yugoslavia and Czechoslovakia and the Secession of the Baltic States*, Journal of Contemporary Central and Eastern Europe, 18:3, 341-354

Rothschild, Joseph, *Nationalism and democratization in East Central Europe: Lessons from the past. An essay*, Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity, 22:1, 27-34, 1994

Sabanadze, Natalie, *International involvement in the South Caucasus*, European Centre for Minority Issues, pp.1-42, (2002)

Schöffner, Sebastian, *The Kosovo Precedent –Directly Applicable to Abkhazia and South Ossetia-A Comment*, CRIA VOL.3(1)- Winter 2009

Seymour, Michel, *Secession as a Remedial Right*, Inquiry: An Interdisciplinary Journal of Philosophy, 50:4(2007), 395-423

Shehadi, Kamal S., *Ethnic self- determination and the break- up of states: Introduction*, The Adelphi Papers, 33:283 (1993), 3-10

Simpson, Jerry G., *The Diffusion of Sovereignty: Self-Determination in the Post-Colonial Age*, 32 Stan. J. Int'L.255(1996)

Sir Brian Fall (2006): *Conflict in the South Caucasus* , Asian Affairs, 37:2, 198-209

Suzuki, Eisuke, *Self-Determination in International Law Secession: The Legitimacy of Self-Determination by Lee C. Buchheit*, The Yale Law Journal, Vol. 89, No. 6 (May, 1980), pp. 1247-1259

Tolksdorf, Dominik, *Kosovo Precedent- Applicable in many parts of the world but no directly to the South Caucasus, A Comment*, Vol.3 (1)- Winter 2009, CRIA 2009

Turk, Danilo, *Recognition Of States: A Comment*, pp.66-71, European Journal of International Law(1993)

Wawra, Ernst, *The Helsinki Final Act and the Civil and Human Rights movement in the Soviet Union*

Weller, Mark, *Settling Self- Determination Conflicts*, The European Journal of International Law (2009)

Weller, Mark, The Self-determination trap, *Ethopolitics*(2006),pp.5-6

Yannis, Alexandros The politics and geopolitics of the status of Kosovo: the circle is never round, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9:1-2(2009), 161-170

Zellner, Wolfrang, *Russia and The OSCE: From high hopes to disillusionment*, Cambridge Review of International Affaires(2006)

Zyberi, Gentian *Self-Determination through the lens of the International Court of Justice*, Netherlands International Law Review(2009), Cambridge University Press, pp.423-459

Πανεπιστήμιο Πειραιώς